

รายงานวิจัยเรื่อง

พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ สงค์ประชา

โครงการวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา

ของ

ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2562

รายงานวิจัยเรื่อง

พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ สงค์ประชา

โครงการวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา

ของ

ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ. 2562

ข้อมูลและความเห็นในงานวิจัยนี้เป็นของผู้วิจัย ศูนย์พุทธศาสนศึกษาไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนโดยศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ศึกษาการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์ในประเทศไทย และนำเสนอรูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์ที่ได้ดำเนินการเป็นผลสำเร็จ ผู้วิจัยใช้วิธีสังเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เจาะลึก พระสงฆ์ผู้มีชื่อเสียงในประเทศไทย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณความกรุณาของพระไพศาล วิสาโล ผู้ชี้แนะเอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้อง ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน และขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนร่วมในความสำเร็จของรายงานฉบับนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ สงค์ประชา

ภาควิชาสังคมศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ชื่อโครงการวิจัย พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ สงค์ประชา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่พระสงฆ์ดำเนินการ และนำเสนอรูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการเป็นผลสำเร็จ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์เจาะลึกพระสงฆ์ให้ข้อมูลคนสำคัญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดกลุ่มข้อมูล การจำแนกข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การตีความข้อมูล และการเชื่อมโยงข้อมูล พบว่าการทำงานด้านอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์ ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคลในรอบสิบปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2559) จำนวน 16 รูป และพระสงฆ์ผู้มีชื่อเสียงในสังคมในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 4 รูป ทุกรูปที่ทำการศึกษามีบทบาทเป็นเจ้าของอาวาสวัด เป็นผู้ประกอบด้วยสังฆคุณ 9 ใช้ธรรมะเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ธรรมชาติ ใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือเข้าถึงธรรมะ พระภิกษุสงฆ์ที่ทำงานสำเร็จทุกรูป เป็นศูนย์กลางของชุมชน ท่านมีความใส่ใจ (Awareness) ต้องการช่วยให้ชุมชนและสังคมมีความตระหนักและไวต่อการตอบสนองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ท่านเทศน์สั่งสอน (Knowledge) เพื่อให้ชุมชนและสังคมเข้าใจพื้นฐานการทำงานของธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ท่านทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดค่านิยม และความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และมีแรงใจในการร่วมปกป้อง รักษา และปรับปรุงสิ่งแวดล้อม (Attitudes) ท่านทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานเพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดทักษะ (Skills) ที่จำเป็นในการแก้ปัญหา และดำเนินการตรวจสอบ ตลอดจนร่วมหาทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ท่านไม่ได้ทำเพียงลำพังท่านชวนชุมชนและทุกภาคส่วนร่วม (Participation) มีประสบการณ์ในการนำความรู้ และทักษะที่มี ไปใช้ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

Project Title: Buddhist Monk on Environmental Conservation

Name of the investigators: Asst.Prof.Dr.Supaporn Songpracha

Abstract

The purpose of this research was to study the environmental conservation work carried out by monks and presenting a model of environmental conservation work that the monks have successfully carried out with a qualitative research method. Collect data by analyzing related documents and research. An in-depth interview with monks who gave important information. Analyze data by grouping the data, data classification, data comparison, data interpretation, and data link. The result found that the monks' environmental conservation work who received the Green Globe Award in the category of individuals in ten years (since 2006-2016) amounted to 16 images and 4 monks who are famous in society in environmental conservation. Everyone in the study played the role of the abbot. He is composed of Sanghakhun 9 who use dharma as a tool to conserve nature. Use nature as a tool to access Dharma. Monks who complete all the work is the center of the community. They have Awareness, wanting to help communities and society to be aware and sensitive to their responses to natural resources and the environment. They preached (Knowledge) to make the community and society understand the basics of nature's work, relationship between humans and the environment. They do various activities to help the community and society to create values and feelings about the environment and have the strength to contribute to protect, preserve and improve the environment (Attitudes). They have continued activities for a long time to provide communities and society with the skills needed to address problems and conduct an audit as well as to find solutions to environmental problems. They did not do it alone, They invited the community and all stakeholders to participate (Participation) has experience in applying knowledge and skills to be used to find solutions to environmental problems.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

สารบัญ

บทที่ 1 ความเป็นมา ฐานคิด และวิธีการศึกษา 1-1

บทที่ 2 พระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว 2-1

บทที่ 3 พระสงฆ์กับการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม 3-1

บทที่ 4 รูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์ 4-1

บรรณานุกรม

บทที่ 1

ความเป็นมา ฐานคิดและวิธีการศึกษา

1.ความเป็นมา

สภาวะแวดล้อมของประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น ปัจจัยที่ส่งผลต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลก สภาพภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความเป็นสังคมเมืองและการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วไร้แบบแผน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี รวมถึงการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางเศรษฐกิจโลกมายังทวีปเอเชียมากขึ้นสะท้อนจากโลกที่มีหลายขั้วอำนาจ (Multipolar world) แนวโน้มการแข่งขันระดับโลกในทรัพยากรรุนแรงเพิ่มขึ้น ทั้งด้านความมั่นคงทางอาหาร น้ำและพลังงาน เพื่อตอบสนองความต้องการอันไร้ขีดจำกัดของมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying capacity) ของธรรมชาติ

ในขณะที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเปราะบางทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยพึ่งพิงการส่งออก อาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลัก เมื่อเศรษฐกิจโลกถดถอย การส่งออกถดถอย รายได้ประชากรลดลง ทำให้มีการบุกรุกและใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ในขณะที่นโยบายภาครัฐมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่มากขึ้นทำให้มีการเวนคืนที่ดิน พื้นที่การทำเกษตรลดลง ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความเป็นเมืองมากขึ้น มีการละทิ้งแรงงานภาคเกษตร ผลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง เกิดโรคระบาดในพืชและสัตว์ สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ข้อมูลจากร่างรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2559 ดำเนินการโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทยปีละครั้งพบว่าประเด็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ได้แก่ 1) ขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่กำจัดหรือนำมารีไซเคิลแบบไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้สารพิษรั่วไหลปนเปื้อนสู่สิ่งแวดล้อม เกิดสารพิษตกค้างและสะสมส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน อีกทั้งไทยยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการเศษเหลือทิ้งของเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง 2) ปัญหาการบุกรุกป่า 3) สถานการณ์น้ำและภัยแล้ง ช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา หลายพื้นที่ของไทยประสบภัยแล้งต่อเนื่อง ฤดูแล้งปี 58/59 ไทยแล้งหนักในรอบ 15 ปี สาเหตุหลักจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงและขาดป่าไม้ ถือเป็นปัญหาใหญ่เพราะกระทบเศรษฐกิจ ทั้งเกษตร ประมง ท่องเที่ยว อุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อม 4) การกัดเซาะชายฝั่งทะเลทวี

ความรุนแรง เกิดจากสิ่งปลูกสร้างยื่นเข้าไปในทะเลและแนวทางแก้ปัญหาผิดๆ ในหลายพื้นที่ 5) การปล่อยก๊าซเรือนกระจก ปัจจุบันแผนการลดก๊าซเรือนกระจกยังมีข้อจำกัดและล่าช้า (<http://tdri.or.th/tdri-insight/2016-08-14/>)

การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาหลายภาคส่วนให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานสำคัญในระดับนโยบายคือหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตของประชาชนให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการเตรียมพร้อมรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น โดยยึดหลักการป้องกันไว้ก่อน (precautionary principle) ในการกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการบูรณาการทางความคิด การวางแผน และการดำเนินงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคเอกชนและภาคประชาชน

การเพิ่มบทบาทหน้าที่และอำนาจให้ภาคประชาชนในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น จำเป็นต้องมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม หน่วยงานภาคเอกชนหลายหน่วยงานมีการดำเนินกิจกรรมที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการให้ทุนหรือรางวัลสนับสนุนชุมชนบุคคลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ธนาคารไทยพาณิชย์โดยมูลนิธิสยามกัมมาจล พัฒนาศักยภาพเยาวชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บริษัท ปตท.จำกัด มหาชน มอบรางวัลลูกโลกสีเขียวให้กับผู้ที่ทำงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั่วประเทศไทย เมื่อพิจารณารางวัลลูกโลกสีเขียวระดับบุคคล พบว่าทุกปีจะมีพระสงฆ์ได้รับรางวัล โดยมีผลงานหลายรูปแบบในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระอธิการอนเนก จันทปญโญ วัดคลองศิลา จังหวัดเชียงใหม่ (ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 4 ปี พ.ศ.2545 จากการป้องกันป่าต้นน้ำจากการบุกรุกที่ทำสวนส้ม) กล่าวว่า “ราชการไม่ให้ความสำคัญ ไม่จริงจังในการแก้ปัญหา สิ่งที่เราจะทำต่อไปก็คือสร้างการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก ทำเรื่องบริหารจัดการ ชุมชนพึ่งใครไม่ได้ เราต้องพึ่งตัวเอง” (<http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2545/personal-04.html>) พระศราวุธ เดชะธรรมโม วัดป่าช่องกุ่ม จังหวัดสระแก้ว (ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 7 ปี พ.ศ.2548 จากการต่อสู้กับการเผาป่าของชาวบ้าน) “การปลูกต้นไม้ในใจคน ทำงานพัฒนาจิตสำนึกชาวบ้าน” (<http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2548/personal-06.html>) นอกจากนี้ ยังมีพระสงฆ์ที่ทำกิจกรรมด้านการปลูกป่า การฟื้นฟูสภาพป่าชุมชน แก้ปัญหาการบุกรุกป่า รวมถึงการจัดการขยะด้วยการรีไซเคิล เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น การจัดการปัญหาด้วยกลไกภาครัฐเพียงส่วนเดียวไม่สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพได้ กลไกสำคัญคือการมีส่วนร่วมดำเนินการจากทุกภาคส่วน ในส่วนของภาคประชาชนจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีผู้นำซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทำหน้าที่ชี้้นำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธ มีศาสนบุคคล ได้แก่พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา พระภิกษุหรือพระสงฆ์ในสังคมไทยจึงถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ประชาชนจะให้ความเลื่อมใสเคารพ ศรัทธา และน้อมนำคำสอนมาปฏิบัติตาม ดังนั้นรูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จ จะเป็นแนวทางให้พระสงฆ์กับประชาชนร่วมกันดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สำนักงานพระพุทธศาสนาสามารถทำเป็นนโยบายให้พระสงฆ์ถือปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่พระสงฆ์ดำเนินการ
- 2.2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการเป็นผลสำเร็จ

3. คำถามการวิจัย

พระสงฆ์มีการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมอย่างไรบ้าง

4. กระบวนการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์พระสงฆ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์
- 4.2 เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key informants) ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) จากพระสงฆ์จำนวน 8 รูป ได้แก่
 - 1) พระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคลในรอบสิบปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 - 2559) โดยเลือกจากสถานที่ดำเนินกิจกรรมที่กระจายอยู่ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ และภาคใต้ จำนวน 4 รูป

- 2) พระสงฆ์ผู้มีชื่อเสียงในสังคมในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำนวน 4 รูป (พระไพศาล วิสาโล วัดป่าสุคะโต, พระภาวนาโพธิคุณ สวนโมกขพลาราม, พระอาจารย์พยอม กัลยาโน วัดสวนแก้ว, พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) วัดญาณเวศกวัน)

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจัดกลุ่มข้อมูล การจำแนกข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล การตีความข้อมูล และการเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อนำเสนอการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์ และนำเสนอรูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการเป็นผลสำเร็จ

5.ขอบเขตของการศึกษา

พระสงฆ์ที่ทำงานอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมในประเทศไทย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 12 เดือน ตั้งแต่ วันที่ 1 เมษายน 2560 - 31 มีนาคม 2561

บทที่ 2

พระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว

พระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคลในรอบสิบปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 - 2559) พบว่ามีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล จำนวน 16 รูป โดยมีรายละเอียดดังนี้

- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2549 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 2 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2550 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2551 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 3 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2552 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 4 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2553 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 3 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2554 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2555 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป
- รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2556 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป

ในปี พ.ศ. 2557-2559 ไม่มีพระสงฆ์ได้รับรางวัล พระสงฆ์แต่ละรูปมีผลงานที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2549 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 2 รูป ได้แก่

1. พระครูวินัยธร บุญชัย จิตตปาโล วัดโสธรวรารามวรวิหาร (โรงเจวัดโสธรรฯ) ต.โสธร อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา
2. พระอาจารย์ปริญญา สุปริญโญ วัดป่าชุมชน ตำบลลำสมพุง อำเภอแมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี

1. พระครูวินัยธร บุญชัย จิตตปาโล อายุ 61 ปี วัดโสธรวรารามวรวิหาร (โรงเจวัดโสธรรฯ) ตำบลโสธร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

▪ **ประวัติ**

ประวัติการศึกษา พ.ศ.2496 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเฉลิมวิทย์ จังหวัดธนบุรี
ประวัติการทำงาน

พ.ศ.2507 ประกอบอาชีพค้าขาย จนอายุ 35 ปี

พ.ศ.2521 ได้เข้าอุปสมบท เมื่ออายุ 35 ปี ณ วัดลาดน้ำเค็ม ตำบลคลองบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ฉายาว่า “พระบุญชัย จิตตปาโล”

พ.ศ.2522-ปัจจุบัน กรรมการบริหาร โรงเจวัดโสธรวรารามวรวิหาร

พ.ศ.2525-ปัจจุบัน ทำงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่า ร่วมกับ ทหารพราน ตำรวจตะเวนชายแดนอำเภอสนามชัยเขตและอำเภอท่าตะเกียบ

พ.ศ.2536-2547 ผู้ทรงคุณวุฒิคณะกรรมการ กสจ.จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2542-ปัจจุบัน

-ประธานศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชน (NGO) จังหวัดฉะเชิงเทรา

-ที่ปรึกษาศูนย์ผู้สูงอายุศาลาไทยและผู้สูงอายุวัดโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีเพื่อนในวัยเดียวกัน และมีงานที่เหมาะสมร่วมกัน

พ.ศ.2543-ปัจจุบัน

-ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์พุทธสมาคมฉะเชิงเทรา

-ผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัด คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดฉะเชิงเทรา

-กรรมการที่ปรึกษาอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2544-ปัจจุบัน

-คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ จังหวัดฉะเชิงเทรา

-คณะกรรมการสนับสนุนและติดตามดำเนินการกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด

-คณะกรรมการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้สนับสนุนให้มีการจัดงานหอการค้าแฟร์ เพื่อให้ประชาชนในตำบลต่างๆ นำผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย สนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำและมีรายได้

-คณะกรรมการส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นผู้สนับสนุนให้แนวคิดในการผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชน และเป็นผู้ริเริ่มให้นำสินค้ามาจำหน่ายในโรงเจวัดโสธรฯ จำหน่ายตามร้านและห้างสรรพสินค้าต่างๆ

พ.ศ.2545-ปัจจุบัน

-คณะทำงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์สุขภาพซึ่งผลิตโดยชุมชน

-คณะอนุกรรมการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกอาชีพ จังหวัดฉะเชิงเทรา

-ที่ปรึกษาศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

-ที่ปรึกษาคณะกรรมการมูลนิธิราชประชานุเคราะห์จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2546-2547

-ที่ปรึกษาคณะกรรมการเครือข่ายรักษากลุ่มน้ำบางปะกงฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2546-ปัจจุบัน ที่ปรึกษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน

พ.ศ.2546 ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารศูนย์ดำรงธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2546-ปัจจุบัน ผู้ทรงคุณวุฒิการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2547-ปัจจุบัน

-ที่ปรึกษากรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา

-คณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและแก้ปัญหาอุบัติเหตุทางถนน จังหวัดฉะเชิงเทรา

-คณะกรรมการอำนวยการ อปพร.

-คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพุทธโสธร

-คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

พ.ศ.2548-ปัจจุบัน

-ประธานเครือข่ายรักษากลุ่มน้ำบางปะกงฉะเชิงเทรา

-ที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจสังคมและความมั่นคง จังหวัดฉะเชิงเทรา

-คณะทำงานเพื่อจัดทำระบบเผื่อระวังและเตือนภัยทางสังคม

-ที่ปรึกษาศูนย์ผู้สูงอายุอายุยาว-ทุ่งเหียง

-คณะกรรมการศูนย์เฉพาะกิจรับบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติสึนามิ 6 จังหวัดภาคใต้

พ.ศ.2549

-ประธานชมรมรักษาสีงแวดล้อม จังหวัดฉะเชิงเทรา

-คณะกรรมการเพื่อดำเนินการคัดเลือกครอบครัวร่วมเย็น

■ เกียรติประวัติ

พ.ศ.2548 ได้รับการแต่งตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม

พ.ศ.2548 เกียรติบัตร จากศูนย์การศึกษาและพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม สถาบันส่งเสริมการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไทย ในการแสดงความขอบคุณในความเป็นผู้เสียสละ ร่วมมือร่วมใจพิทักษ์รักษาแม่น้ำบางปะกง

พ.ศ.2547 โล่เกียรตินิยม จากกรมราชทัณฑ์ ในการเป็นผู้สนับสนุนด้านสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง

พ.ศ.2545 โล่เชิดชูเกียรติ จากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ให้การสนับสนุนทุนและวัสดุสร้างศาลาพักผู้โดยสาร คิดเป็นมูลค่า 60,000 บาท

พ.ศ.2545 โล่เกียรติคุณ จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในฐานะอาสาสมัครดีเด่นที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง เสียสละ เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ

พ.ศ.2543 โล่รางวัลดีเด่น จากกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม อาสาสมัครอาสาสมัครดีเด่น ประจำปี 2543

พ.ศ.2542 โล่รางวัลดีเด่น จากกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ผู้สนับสนุนงานกรมประชาสัมพันธ์ดีเด่น ปี พ.ศ. 2542

พ.ศ.2541 โล่เกียรติยศ จากกระทรวงศึกษาธิการที่ได้อุทิศตนและบริจาคทรัพย์ในการช่วยเหลือพัฒนาการศึกษาของจังหวัดฉะเชิงเทรา มาโดยตลอด

พ.ศ.2538 โล่เกียรติคุณ จากกิ่งอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกิจกรรมด้านการศึกษาของกิ่งอำเภอท่าตะเกียบมาโดยตลอด

พ.ศ.2534 ประกาศเกียรติคุณ จากกรมทหารราบที่ 11 ศูนย์ประสานงานโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ได้ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมเยาวชนอาสาพิทักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม

พ.ศ.2534 รับโล่ประกาศเกียรติคุณ จากสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการดำเนินการก่อสร้างอาคารโรงอาหาร (อาคารเฉลิมพระเกียรติ ทรงครองราชย์ปีที่ 50) ของโรงเรียนบ้านสันติสุขพัฒนา สำนักงานการประถมศึกษา กิ่งอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

▪ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่า

การทำงานด้านการอนุรักษ์ ไม่ใช่เพียงรักษาสภาพให้คงอยู่เพียงอย่างเดียวโดยไม่นำมาใช้ประโยชน์ เพราะการอนุรักษ์ต้องไม่ใช่การขัดขวางการพัฒนาประเทศ ตลอดจนการทำงานไม่ใช่ทำเพียงคนเดียว แต่ต้องทำงานเป็นทีม มีการประสานงานกับองค์กรและหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

พระครูวินัยธร ทำงานด้วยใจรัก ด้วยมีจิตสำนึก และต้องการจะทำ งานโครงการที่เขียนด้วยกระดาษไม่มี เมื่อมีปัญหาที่เข้าไปดู อะไรคือเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ก็หาแนวทางแก้ไข โดยใช้วิธีพูดคุยโดยสันติ โดยหลักจิตวิทยาและตามหลักวิชาการ โดยยึดความเป็นธรรม ความถูกต้อง ใช้เหตุผลเป็นหลัก และแต่ละครั้งที่เข้าไปทำงานจะต้องมีสื่อมวลชนเข้าไปรับรู้ และนำข่าวสารออกมาเผยแพร่ให้คนอื่นได้รับรู้

▪ ผลงาน/โครงการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่า

จังหวัดฉะเชิงเทรานั้นนับแต่อดีตกาล เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และได้มีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดโดยไม่มีการวางแผน เป็นเหตุให้ทรัพยากรเหล่านั้นเสื่อมโทรมลงทุกขณะ มีผลกระทบต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่

พระครูวินัยธร ได้ทำงานต่อเนื่องร่วมกับทางราชการและทหารพรานมากกว่า 20 ปี การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เราต้องทำงานด้วยใจ ต้องมีความรัก ความห่วงใย ธรรมชาติ ทำพร้อมกับการพัฒนาคนโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ โดยเริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจเข้าไปร่วมรับรู้ปัญหา ร่วมแก้ไข ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวบ้าน ชำราชการในท้องที่ เสมือนเป็นคนในครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความผูกพัน ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชน

ป่าในสนามชัยเขตและท่าตะเกียบเป็นป่าดงดิบที่สมบูรณ์ พระครูวินัยธรได้เข้าไปทำงานเพื่อต่อสู้กับปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับคน ป่า และสัตว์ มากมายหลายพื้นที่ แต่จะขอยกตัวอย่างจาก 3 พื้นที่ใหญ่ๆ คือ บ้านนายาว บ้านนาอีสาน และอ่างฤๅไน

1) บ้านนายาว

เดิมบ้านนายาว อยู่ในเขตกิ่งอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีสภาพเป็นป่าดงดิบที่สมบูรณ์ของภาคตะวันออก ไม่มีถนน ไม่มีไฟฟ้า ประชาชนที่อาศัยอยู่เป็นพวกอพยพต่างถิ่นมาจากภาคอีสาน (ส่วนใหญ่เป็นพวก ผกค.) ทำให้บ้านนายาวกลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่มีผู้คนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก มีการดูแลรับผิดชอบคนในหมู่บ้านเป็นคุ้ม รวม 21 คุ้ม แต่ละคุ้มจะมีหัวหน้าเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ

พระครูวินัยธร บุญชัย จิตตปาโล เล่าให้ฟังว่า เมื่อ 20 ปีก่อน บ้านนายาวมีปัญหาการบุกรุกป่าจากคนอพยพต่างถิ่นจากภาคอีสาน จึงมีความตั้งใจที่จะเข้าไปช่วยราชการดูแลรักษาป่า และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ท่านพระครูวินัยธร ได้เข้าไปสัมผัสป่าในเขตสนามชัยเขตและท่าตะเกียบ ตั้งแต่ป่าผืนนี้ยังไม่ได้ทูลเกล้าฯถวายแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ

ปัญหาที่รุนแรงมากที่สุดในช่วงนั้นคือ รัฐบาลเปิดโอกาสให้บริษัทนายทุนได้รับสัมปทานทำไม้เพื่อธุรกิจการค้า ชาวบ้านที่รับจ้างตัดไม้ของบริษัทรวมทั้งผู้อพยพจากอีสาน เริ่มมีการบุกรุกที่ดินเสื่อมโทรม (เนื่องจากป่าถูกตัดไม้หมด) จนเจ้าหน้าที่ของวัดต้องเข้ามาควบคุมและจัดแบ่งที่ดินที่เสื่อมโทรมให้เป็นที่ สปก. และทำแนวป่าสงวน หลังจากทางราชการได้จัดสรรที่ดินให้แล้ว ชาวบ้านก็ยังบุกรุกที่ดินเพื่อจับจองและนำไปขาย รวมทั้งมีการใช้อำนาจมืดและอำนาจทางการเมืองก็ถือโอกาสซื้อป่าเข้าครอบครองที่ทำกินของชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง ผู้ที่ขัดขืนก็ถูกฆ่า ผู้ที่อ่อนแอต้องถอยหนี นับวันเริ่มมีการบุกรุกที่ดินมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาจากหลายๆ ฝ่ายเริ่มสะสมและทวีความรุนแรงมากขึ้น

พระครูวินัยธรฯ กล่าวว่า เห็นพวกมิจฉาทิพทำให้อาดมาไม่กล้าที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวมากนัก แต่ด้วยความมีจิตสำนึกรักและห่วงหาอาลัยญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง และเพื่อนฝูงก็ช่วยกันหาเงินมาช่วยและเจตนาต้องการสร้างผู้สื่อข่าวที่มีมือสะอาด จุดนี้เป็นอีกจุดหนึ่งที่ทำให้อาดมาหันกลับมาช่วยและทำงานร่วมกับ (นายอำเภออุบลราชธานี รุ่งสินธุ์) และทำงานร่วมกับสำนักพัฒนาที่ 1 หน่วยทหารพรานหนองคอก (พันโทศักดิ์ชัย จิรัตติกุล) ที่อยู่ในท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาการบุกรุกที่ดิน และแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้มาแย่งชิงที่ดินให้บุกรุกป่า

ฝ่าฟันวิกฤตบ้านนายาว

“อาดมาได้ต่อสู้เรื่องที่ดิน การบุกรุกป่า การทำลายป่า การล่าสัตว์ป่าของชาวบ้าน นักการเมืองท้องถิ่นและระดับชาติ ผลของการทำงานปัจจุบันทำให้ชาวบ้านชุมชนบ้านนายาวเกิดความรักความสามัคคี รู้คุณค่าของทรัพยากรมีการดูแลรักษาป่าไม่ให้ใครบุกรุกเข้ามาจับจองทำเป็นธุรกิจ ชาวบ้านรู้จักรวมตัวเพื่อพิทักษ์ธรรมชาติทรัพยากรของแผ่นดิน”

ผลงานเด่นเป็นที่ประจักษ์อีกชิ้นหนึ่งคือการให้การศึกษาแก่บุตรหลานบ้านนายาว สมัยก่อนบ้านนายาวมีโรงเรียน 1 หลัง หลังคามุงแฝก ครูผู้สอนเป็น ตชด. ครูสอนหนังสือจะมีปิ่นเอี่ยม 16 อยู่กับตัวตลอดเวลา การคมนาคมต้องอาศัยเฮลิคอปเตอร์

ก้าวแรกของพระครูวินัยธรเข้าไปทำโรงเรียนนั้น คุณกุศล ไชยคุณ ผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัดฉะเชิงเทรา (ตำแหน่งในสมัยนั้น) ได้มาขอให้ช่วยเหลือเรื่องการศึกษา จนกระทั่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จฯ บ้านนายาว พระองค์ท่านทรงมีรับสั่งให้สร้างโรงเรียนมัธยมบ้านนายาว ด้วยงบประมาณพระองค์ ทำให้บ้านนายาวในปัจจุบันชาวบ้านมีความสมบูรณ์ด้านเศรษฐกิจมีรายได้พอเพียงเลี้ยงครอบครัว บุตรหลานมีการศึกษาที่ดี มีอุปกรณ์การเรียนทันสมัยโดยคงยังมีครูผู้สอนเป็น ตชด. แต่ปัจจุบันปลดอาวุธหมดแล้ว

นอกจากนี้ พระครูวินัยธรฯ ยังได้มอบงบประมาณส่วนตัวสนับสนุนเกี่ยวกับเวชภัณฑ์ เครื่องมือแพทย์ ด้าย เข็มเย็บแผล เตียงพยาบาล ออกซิเจน ซึ่ง ร.ต.อ.ปัญญา จันทะแก้ว เป็นหัวหน้าดูแลรับผิดชอบหมู่บ้านนายาวในขณะนี้

พระครูวินัยธรฯ ได้เข้าไปทำงานอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จนชาวบ้านเกิดความศรัทธา ทำให้ทุกวันนี้ทุกคนมีความสุขและให้คำมั่นสัญญาว่า “จะช่วยกันดูแลรักษาป่าด้วยชีวิต”

2) บ้านนาอีสาน

บ้านนาอีสาน ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนมชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคอีสาน เข้ามาในเขตพื้นที่รอยต่อของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากสังคมมานานกว่า 20 ปี

คนไทยอีสานได้พากันอพยพมาบุกเบิกตั้งรกราก โดยเริ่มจากการมาเป็นคนงานรับจ้างตัดไม้กับบริษัทที่ได้รับสัมปทาน จากนั้นก็พากันจับจองที่ดินทำกินและปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณ

ป่าเสื่อมโทรม และรุกพื้นที่ป่าไปเรื่อยๆ จนเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเข้าไปจัดการควบคุมจัดแบ่งพื้นที่ที่เสื่อมโทรมเป็นที่ สปก. และทำแนวป่าสงวน

วิกฤตชุมชน: ถูกกดดันให้ออกจากที่ทำกิน

แม้ว่าบ้านนาอีสานอยู่ห่างไกลและทุรกันดารเพียงใด อิทธิพลอำนาจมืดจากนายทุนผู้ได้รับสัมปทานป่า และอำนาจทางการเมืองก็ได้เข้าไปกระทบกับการทำมาหากินและความเป็นอยู่ของชาวบ้านจนกระทั่ง ตชด. ได้นำชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนมาพบกับพระครูวินัยธร และเล่าให้เหตุการณ์ให้ฟังว่า บริษัทสวนป่ากิตติ ที่รับสัมปทานได้ทำการไล่ชาวบ้านทั้งหมดออกจากพื้นที่โดยกล่าวหาว่า ชาวบ้านบ้านนาอีสานได้เข้าไปปลูกสร้างบ้านเรือนบนที่ดินของบริษัทฯ ซึ่งได้ยึดเข้ามาเป็นปีๆ ก็ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้

พระครูวินัยธรฯ ได้เข้าไปเยี่ยมหมู่บ้านบ้านนาอีสาน ได้พบปะกับข้าราชการ ได้ถามถึงข้อมูลกรณีบริษัทสวนป่ากิตติไล่ที่ หลังจากนั้นก็ได้ประสานขอความร่วมมือจากหลายฝ่าย และขอเข้าพบบริษัทสวนป่ากิตติเพื่อเจรจา และเป็นเรื่องราวที่ขัดแย้งมาเป็นปีก็จบลงในวันเดียวด้วยสันติวิธี

3) ผ่าป่าเขาอ่างฤๅไนท้องที่รอยต่อ 5 จังหวัด

“ผ่าป่าเขาอ่างฤๅไน” เป็นอย่างไร พระครูวินัยธรฯ ได้เล่าย้อนอดีตเมื่อปี พ.ศ.2525 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน อยู่ที่ ต.คลองตะเกรา อ.ท่าตะเกรา จ.ฉะเชิงเทรา ได้ประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อ พ.ศ.2535 และในปี พ.ศ.2544 ได้เกิดโครงการศึกษาธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ในท้องที่รอยต่อ 5 จังหวัด (ฉะเชิงเทรา สระแก้ว จันทบุรี ระยองและชลบุรี) เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ พร้อมทั้งสร้างงานให้แก่ราษฎรในพื้นที่ ยกระดับคุณภาพชีวิตชาวบ้านให้สูงขึ้น

พระครูวินัยธรฯ จึงเข้ามาต่อสู้เพื่อรักษาป่าเขาอ่างฤๅไน เพราะหากปล่อยให้มีการตัดถนนผ่านเข้าไป จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติอย่างมหาศาล

“อาตมาเห็นโครงการฯ แล้วใจหาย เพราะว่าป่าผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก ซึ่งการเดินทางไม่สะดวก อยู่ห่างไกลจากสังคมเมือง ยังมีการบุกรุกป่า การตัดไม้ขนาดใหญ่ และการล่าสัตว์ ปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ และถ้ามีการตัดถนนผ่าป่าเข้าไปจะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติมากขนาดไหน ด้วยการขนส่งที่สะดวก รวดเร็ว จะส่งผลให้เกิดการทำลายธรรมชาติอย่างเบ็ดเสร็จ ป่าหาย สัตว์หาย น้ำก็จะไม่มี แล้วอะไรจะเกิดกับมนุษย์ต่อไปในอนาคตหากพวกเราคิดจะทำอะไรที่ไม่คุ้มค่ากับประโยชน์ที่ได้รับ อาตมาเชื่อว่าป่าผืนสุดท้ายแห่งภาคตะวันออกจะเหลือแต่ภาพให้อนุชนรุ่นหลังได้ดูเท่านั้น” ท่านพระครูวินัยธรฯ กล่าวด้วยน้ำเสียงไม่สู้ดีนัก

การผ่าป่า (การตัดถนน) ตามโครงการฯ เขาอ่างฤๅไน แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. เส้นทางไปน้ำตกบ่อทอง ระยะทาง 16.900 กิโลเมตร

2. เส้นทางบ้านทุ่งกระทิง ทุ่งหนองคาย และซับขุน ระยะทาง 14.500 กิโลเมตร

3. เส้นทางเข้าที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณน้ำตกเขาตะกรับ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เป็นผืนป่าอนุรักษ์ครอบคลุมพื้นที่ 643,750 ไร่ ตั้งอยู่ใจกลางของพื้นที่ป่าผืนใหญ่รอยต่อ 5 จังหวัด เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำบางปะกงทางด้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา คลองโตนด จังหวัดจันทบุรี และแม่น้ำประแสร์ในจังหวัดระยอง

พระครูวินัยธร ได้เชิญสื่อมวลชนและองค์กรเอกชน (NGO) 4 คน เข้าไปประทับ โครงการฯ ดังกล่าว โดยเชิญป่าไม้ประชุมชี้แจงโดยถ่ายทอดโทรทัศน์ทางช่องไอทีวี และหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์ได้ออกข่าวติดต่อกันหลายวัน จนกระทั่งโครงการฯ ดังกล่าวต้องยุติไป

■ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ

1. ที่ว่าการอำเภอสนามชัยเขต และอำเภอท่าตะเกียบ
2. กองร้อยทหารพรานหนองคอก อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
3. กรมทหารพรานที่ 13 กิ่งอำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว
4. ตำรวจตระเวนชายแดน กองกำกับที่ 12 อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว
5. สื่อมวลชนจังหวัดฉะเชิงเทรา
6. สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด
7. ป่าไม้เขต
8. ศาลากลางจังหวัด
9. สภาอุตสาหกรรม
10. องค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา
11. ประมงจังหวัด
12. อุตสาหกรรมจังหวัด
13. โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพระองค์ไชยานุชิต
14. โครงการชลประทานฉะเชิงเทรา
15. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
16. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน
17. สำนักงานก่อสร้าง 9 (เขื่อนทดน้ำบางปะกง)
18. สำนักงานโครงการขนาดใหญ่สำนักงานก่อสร้าง 8 (โครงการสี่แยก)
19. หอการค้า

■ ผลที่ได้รับจากการทำโครงการ/กิจกรรม

1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ยังคงอยู่และเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ผืนสุดท้ายของภาค ตะวันออก ประมาณ 6 แสนไร่ จากจำนวนนับล้านไร่

2. ป่าเขาอ่างฤๅไนมีความอุดมสมบูรณ์ส่งผลถึงแหล่งต้นน้ำลำธารของแม่น้ำบางปะกง ทางด้านจังหวัดฉะเชิงเทรา คลองโตนด จังหวัดจันทบุรี และแม่น้ำประแสร์ ในจังหวัดระยอง
3. ป่าเขาอ่างฤๅไนเป็นผืนป่าปกคลุมเป็นบริเวณกว้างใหญ่ มีสัตว์ป่านานาชนิดและนกพันธุ์ ชนิดต่างๆ อาศัยอยู่มากมายตามธรรมชาติ
4. เกิดกลุ่มมวลชนรวมพลังเพื่อสร้างความเข้มแข็ง เพื่ออนุรักษ์พิทักษ์ผืนป่าขึ้นในเขต รอยต่อ 5 จังหวัด โดยจัดกลุ่มมวลชนขึ้นใน 2 อำเภอ หมู่บ้านละ 10 คน
5. ริเริ่ม ส่งเสริม ให้มีการจัดงานสัตว์ป่าโลกและอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ณ เขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (พ.ศ.2546-ปัจจุบัน)
6. ร่วมพัฒนาหมู่บ้านยาว ให้พร้อมด้วยสาธารณูปโภค
7. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จฯ และทรงสร้างโรงเรียนมัธยมยาว โดยใช้ งบประมาณส่วนพระองค์ ทำให้บ้านยาวมีการศึกษาที่ดีทัดเทียมการศึกษาในเมือง
8. หมู่บ้านบ้านยาว หมู่บ้านบ้านนาอีสาน มีความเข้มแข็ง มีความสงบสุข พึ่งพาตนเอง ได้บนพื้นที่ สปก.
9. มีการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อให้เกิดความสามัคคีเกิดความร่วมมือของคนใน ชุมชน
10. ริเริ่มและส่งเสริมกิจกรรมวันต้นไม้ประจำปีของชาติทุกปี สนับสนุนเรื่องอาหารและน้ำ แก่ผู้มาร่วมปลูกป่าทุกปี (1,200 กล่อง)
11. ส่งผลให้ข้าราชการในท้องที่ที่รับผิดชอบเกิดจิตสำนึกในการปฏิบัติงานหน้าที่ด้วยความ ถูกต้อง โดยยึดเหตุผลและกฎหมายบ้านเมืองเป็นหลัก
 - **ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการที่ปฏิบัติ**
 - ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่า ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ และ นักการเมือง
 - ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง
 - สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย
 - **ปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไข**

ปัญหา ปัญหาผู้มีอิทธิพลและนักการเมือง นายทุนท้องถิ่น **วิธีการแก้ไข** สร้างความ เข้มแข็งให้กับชาวบ้าน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการศึกษาที่ดี ให้การอบรมนำความรู้ใหม่ๆ สู่ ชาวบ้านให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ

ปัญหา ปัญหาเงินสนับสนุนไม่มี **วิธีการแก้ไข** ใช้เงินทุนส่วนตัว
 - **แผนงานในอนาคต**

รักษาทรัพยากรป่าและน้ำ ให้คงอยู่คู่จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อลูกเพื่อหลานในวันข้างหน้า

1. กิจกรรมสร้างแหล่งเรียนรู้ป่าไม้เศรษฐกิจให้กับโรงเรียนนาร่องในจังหวัดฉะเชิงเทรา 20 โรงเรียน โดยเป็นผู้ประสานขอพันธุ์ไม้จากหน่วยงานที่รับผิดชอบและมอบให้โรงเรียนไปปลูกเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้

2. กิจกรรมปลูกป่าโกงกางบริเวณชายตลิ่งแม่น้ำบางปะกง โดยป่าไม้เขตเป็นผู้สนับสนุนกล้าไม้

3. กิจกรรมปลูกต้นลำพู ตามชายฝั่งแม่น้ำบางปะกง เขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา

4. กิจกรรมร่วมกับชมรมสิ่งแวดล้อมจังหวัดฉะเชิงเทรา สสำรวจการปล่อยน้ำเสียลงคูคลองต่างๆ ในเขตอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา (137 คลอง)

5. สสำรวจคูคลองสาธารณะในจังหวัดฉะเชิงเทรา พร้อมทั้งสำรวจการรुकกล้าคูคลองต่างๆ ให้ราชการนำกลับคืนสู่ความเป็นสาธารณะดั้งเดิม

- แหล่งเงินทุนสนับสนุน

ไม่เคยขอรับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานใด ใช้เงินส่วนตัวในการดำเนินกิจกรรม

2. พระอาจารย์ปริญญา สุปริณโณ อายุ 55 ปี วัดป่าชุมชน ตำบลลำสมพุง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี

- ประวัติ

ประวัติการศึกษา การศึกษาระดับปริญญาตรี ก่อนบวชได้รับราชการเป็นเจ้าหน้าที่เกษตร จนมาถึงปี พ.ศ.2531 หลังจากนั้นได้ลาบวชเนื่องจากพ่อป่วยหนัก และเข้ามาในพื้นที่ป่า อ.มวกเหล็ก ในปี 2533 ได้พบกับความเสื่อมโทรมแห่งแล้งของป่าในบริเวณดังกล่าว เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่ต้องการทำป่าชุมชนบนพื้นที่ 40 ไร่ แต่ขาดการดูแล กลายเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เมื่อพระอาจารย์ได้เข้ามาในพื้นที่ดังกล่าว จึงเริ่มพัฒนา รวมถึงการตั้งสำนักสงฆ์ “วัดป่าชุมชน” เพื่อทำการฟื้นฟูป่า ในปี พ.ศ.2539 วัดป่าชุมชน ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อจังหวัดสระบุรี ลพบุรี และนครราชสีมา มีเนื้อที่ประมาณ 14,000 ไร่ โดยก่อนหน้านั้นมีปัญหาสาเหตุดินในพื้นที่ แต่ปัจจุบันสามารถแก้ปัญหาได้แล้ว

ปัจจุบัน สภาพป่าบริเวณวัดป่าชุมชนและใกล้เคียง ได้กลายเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากมาย เช่น เลียงผา หมี หมาจิ้งจอก ลิง นกนานาชนิด ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าชุมชน

- แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่า

จุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์มี 2 ส่วน

1. ในส่วนของบุคคล ต้องประสานงานและทำความเข้าใจกับองค์กรชุมชน (อบต.) ผู้นำชุมชน และทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อน รวมถึงประชาชนในพื้นที่ จะทำให้งานสำเร็จได้

2. ในส่วนของพื้นที่เป้าหมาย หลักสำคัญต้องเก็บข้อมูลต่างๆ ของพื้นที่อย่างละเอียดก่อนดำเนินการ ได้แก่

- สภาพป่าเป็นอย่างไร
- ตาน้ำชุมชนชาติดั้งเดิมยังมีอยู่หรือไม่ และตาน้ำที่แห้งไปอย่างไร
- ยังหลงเหลือสัตว์ป่าหายากอยู่หรือไม่ และมีสัตว์ป่าอย่างน้อยเพียงใด
- พันธุ์ไม้หายากที่ใกล้สูญพันธุ์ยังมีอยู่หรือไม่

▪ **ผลงาน/โครงการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่า**

พ.ศ.2533 พระอาจารย์ปริญญา ได้เข้ามาในพื้นที่แรกๆ อาศัยอยู่ในถ้ำอยู่หลายเดือน ก่อนที่ญาติโยมจะบริจาคที่ให้สร้างกุฏิ แต่ก็ต้องเจอปัญหาไฟไหม้ป่าอยู่เป็นประจำ ต้องอาศัยน้ำจากตาน้ำที่อยู่ใกล้ๆ มาดับไฟ แต่ตาน้ำก็มีน้ำบ้างไม่มีน้ำบ้าง เนื่องจากสภาพป่าเสื่อมโทรม และเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าตาน้ำแห่งนี้จะทำให้ชีวิตอยู่ได้ จึงได้ขุดบ่อบาดาลลึก 30 เมตร เพื่อใช้ในหน้าแล้ง พร้อมๆ กับการปลูกป่าในพื้นที่เพื่อสร้างแหล่งน้ำซับ

ระหว่างนั้น พระอาจารย์ได้ทำการสืบประวัติความเป็นมาของพื้นที่ และได้ทราบว่าพื้นที่นี้เคยเป็นตาน้ำถาวรมาก่อน จึงได้เริ่มปลูกป่าจากพื้นที่ 15 ไร่ ขยายออกไปอีก 35 ไร่ 200 ไร่ และซื้อเพิ่มอีก 80 ไร่

สำหรับพื้นที่ของวัดได้ขอจาก สปก. จำนวน 15 ไร่ แล้วก็มีพื้นที่ป่าไม้อีก 400 ไร่ รวมถึงดูแลพื้นที่ในเขาชันน้อย 2,000 ไร่ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 โดยนำต้นกระถินยักษ์ไปปลูกตามแนวตะเข็บสามารถกันไฟป่าได้ดี ดับได้ง่าย และประสานงานขอความช่วยเหลือจากหน่วยควบคุมไฟป่าจังหวัดลพบุรี

เมื่อป่าเริ่มฟื้นตัว ตาน้ำก็เริ่มน้ำไหลอย่างสม่ำเสมอ พระอาจารย์เริ่มสร้างถังเก็บน้ำ และจัดทำบ่อน้ำที่ได้มาจากน้ำซับเพื่อเป็นแหล่งน้ำของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจำนวน 2 บ่อ (ขนาด 200 คิวบิกเมตร และขนาด 560 คิวบิกเมตร)

กิจกรรมที่ทำไปมีการจัดเก็บข้อมูลอยู่ตลอดเวลา เพื่อนำมาพิจารณาแก้ปัญหาในภายหลัง

เตรียมกล้าไม้ไว้ปลูกในเดือนมิถุนายนของทุกปีโดยเฉพาะต้นจันทน์ผาสามารถชลอน้ำซับได้ดี

ค้นพบต้นจันทน์ผา จากการตรวจสอบจากเอกสารต้นจันทน์ผามีด้วยกัน 2 ชนิด คือ จันทน์ผาใบใหญ่ และจันทน์ผาใบเล็ก ส่วนจันทน์ผาที่พบในพื้นที่นี้ เป็นจันทน์ผาใหญ่ ซึ่งมีขนาดใหญ่เท่าโอ่งมังกร สูง 9 เมตร มียอดกว่า 300 ยอด ไม่สามารถปักชำได้ ใช้เวลา 5 ปีกว่าจะออกเมล็ด สรรพคุณทางยาอยู่ในขั้นตอนของการวิจัย

แก้ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน โดยแจกต้นกล้าและเมล็ดของต้นจันทน์ผา ให้ชาวบ้านนำไปเพาะปลูกขาย สร้างรายได้ให้ครอบครัวละประมาณ 6,000-10,000 บาทต่อปี

รับการศึกษาอบรมศึกษาดูงานที่บริเวณวัดป่าชุมชน
ปลูกต้นจันทน์ผาแทรกในป่าธรรมชาติเพื่อกักน้ำซับ เป็นต้นแบบให้กับชาวบ้าน
จัดทำป่าหินผนและป่าซบแกงไก่อ โดยการวางแผนบนแผนที่ป่าไม้ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จาก
หน่วยงานปลูกป่าของกรมป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ Recoft
จัดทำโครงการปลูกป่า ณ บริเวณเขาหินผน ต.ลำสมพุง อ.มวกเหล็ก จ.สระบุรี ตั้งแต่ ปี
พ.ศ.2543-ปัจจุบัน

▪ **การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ**

- กรมป่าไม้
- Recoft
- หน่วยควบคุมไฟป่าจังหวัดลพบุรี

▪ **ผลที่ได้รับจากการทำโครงการ/กิจกรรม**

- สภาพป่าสมบูรณ์ขึ้น เกิดแหล่งน้ำ
- สัตว์ป่ากลับมาอยู่อาศัยมากขึ้น เช่น ค่าง สุนัขจิ้งจอก เลียงผา
- เป็นแหล่งศึกษาดูงานของเยาวชน ผู้สนใจ
- สามารถรักษาป่าต้นน้ำบนเขาหินผนไว้ได้
- สร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ประชาชนในหมู่บ้านมีน้ำใช้อย่างทั่วถึง
- ชุมชนสามารถลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบประปาหมู่บ้านได้
- โครงการประปาหมู่บ้านลำน้ำขาว สามารถขยายโครงการเชื่อมต่อไปยังหมู่บ้านข้างเคียงได้
- อีก 5 หมู่บ้านของตำบลลำสมพุง ซึ่งมีพื้นที่อยู่ล้อมรอบเขาหินผน ก่อให้เกิดแนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารเขาหินผนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- สร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน
- ทำให้ได้ป่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้เจริญสมณธรรมในป่า เพราะพระพุทธรูปเจ้าทรงสรรเสริญการอยู่อาศัยในป่า ด้วยพระพุทธรูปเจ้า และพระอรหันตสาวกทั้งหลายล้วนได้ปฏิบัติธรรมจนสิ้นอาสวะกิเลสในป่าแทบทั้งสิ้น

▪ **ผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการที่ปฏิบัติ**

- ชาวบ้านรอบๆ พื้นที่ ที่สามารถแก้ปัญหาภัยแล้ง และมีรายได้เสริม
- สัตว์ป่าที่อยู่อาศัย

▪ **ปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไข**

ปัญหา การประสานงานกับชาวบ้านในพื้นที่ เพราะเป็นเขตกันชน 3 จังหวัด

วิธีการแก้ไข ทำให้เห็น เมื่อชาวบ้านได้ประโยชน์จากป่า ก็จะหันมาให้ความร่วมมือ

▪ **แผนงานในอนาคต**

เนื่องจากปีนี้เป็นปีมหามงคล จึงตั้งใจจะปลูกต้นจันทน์ผา จำนวน 6,080 ต้น บนเขาอีกลูกในบริเวณใกล้เคียง เพื่อรักษาน้ำซับไว้ให้กับชุมชนรอบข้าง แก้ปัญหาความแห้งแล้งใน 6 หมู่บ้าน พร้อมกับสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์รอบภูเขา เมื่อชาวบ้านได้ใช้น้ำจากป่า ก็จะเห็นความสำคัญและหันมาช่วยกันอนุรักษ์รักษาไว้

▪ **แหล่งเงินทุนสนับสนุน**

-เงินที่ใช้ปลูกป่าบางส่วนมาจาก ปตท. ที่มาจากโครงการปลูกป่าตามแนวท่อก๊าซ

-ชาวบ้าน

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2550 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป ได้แก่

พระครูจันทร ปัญญาภรณ์ วัดภูนงกระบา บ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อ.แก่งสามชัย จ.หนองคาย

พระครูจันทร ปัญญาภรณ์ อายุ 56 ปี วัดภูนงกระบา เลขที่ 201 หมู่ที่ 6 บ้านดงต้อง ตำบลผาตั้ง อ.แก่งสามชัย จ.หนองคาย

พระครูจันทร ปัญญาภรณ์ อายุ 56 ปี เป็นชาวอุดรธานี บวชมาตั้งแต่อายุ 25 ปี มาจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาสวัดภูนงกระบา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ตามคำนิมนต์ของชาวบ้าน เพราะวัดภูนงกระบาในขณะนั้น เป็นวัดร้าง ไม่มีพระจำพรรษา อันเนื่องมาจากความยากลำบาก ไม่มีน้ำ ไฟป่ารุกรานทุกปี

มูลเหตุแห่งการอนุรักษ์ เกิดจากสถานการณ์ไฟป่าที่มักมาในหน้าแล้ง ลูกกลมเข้ามาในพื้นที่วัด ทำให้ป่าเสียหายจำนวนมาก ชาวบ้านต้องมาช่วยกันดับไฟแต่ก็ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ประกอบกับพื้นที่ป่าของวัดอยู่บนภูเขาสูง ไม่มีแหล่งน้ำที่ใช้ในการดับไฟ ในปี พ.ศ. 2543 พระครูจันทร จึงได้เสนอแนวคิดไปยังแกนนำชุมชน เพื่อหาวิธีป้องกันการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ และการจัดการไฟป่าอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการปลูกต้นไม้ทดแทนความเสียหาย จัดทำแนวกันไฟไม่ให้ลูกกลมไปยังพื้นที่อื่นๆ ในภูเขา และเพื่อให้ชาวบ้านมีแหล่งหาอาหาร แหล่งยาสมุนไพรไว้ใช้ในวิถีชีวิต ผลจากการดูแลรักษาป่า ทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำเกิดขึ้น

▪ **ประวัติ**

เกิดปี พ.ศ. 2494 ที่อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

การศึกษา จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองกอง อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี

อุปสมบท เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2518 ที่วัดพระงามศรีมงคล ต.น้ำโมง อ.ท่าบ่อ จ.หนองคาย เมื่ออายุ 25 ปี โดยมีพระครูสีลขันธสังวร เป็นพระอุปัชฌาย์ และได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูจันทร เมื่อปี พ.ศ. 2543

พระครูจันทร มาจำพรรษาอยู่วัดป่าภูนงกระบา เมื่อปี พ.ศ. 2524 เป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 4 ของวัดนี้

▪ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ในฤดูแล้งอากาศจะแห้งมักจะเกิดไฟไหม้ป่า และลูกกลมเข้ามาในเขตพื้นที่วัดอยู่เป็นประจำ ทำให้ป่าไม้ถูกเผาทำลายไปเป็นจำนวนมาก จึงต้องเรียกญาติโยมมาช่วยกันดับไฟ แต่ก็ไม่สามารถดับไฟป่าให้ทันเวลาได้ เนื่องจากไม่มีอุปกรณ์ในการดับไฟที่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับพื้นที่ป่าไม้ของวัดอยู่บนภูเขาสูง ไม่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถนำเอาน้ำมาดับไฟป่าได้อย่างทั่วถึง ทำให้เสียพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นจำนวนมาก จึงได้เสนอแนวคิดให้ผู้ใหญ่บ้าน และกำนันเรียกชาวบ้านมาประชุมกันเพื่อหาวิธีการสกัดกั้นไม่ให้มีการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ และเมื่อเกิดไฟป่าแล้วก็ไม่สามารถควบคุมและวิธีการดับไฟป่าในฤดูแล้งขึ้นอย่างเป็นระบบ รวมทั้งจะต้องทำการปลูกป่าไม้ทดแทนป่าที่ถูกไฟไหม้ด้วยเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นจะต้องช่วยกันจัดทำแหล่งน้ำขึ้นเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการดับไฟป่าบนพื้นที่ในวัด จัดทำแนวกันไฟไม่ให้ลูกกลมไปไหม้ในพื้นที่อื่นบนภูเขา เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง และชาวบ้านจะได้มีแหล่งหาอาหารจำพวกเห็ด ผักหวาน หน่อไม้ และยาสมุนไพรต่างๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก รวมทั้งสามารถนำเอาน้ำไปดับไฟได้อย่างทั่วถึงอีกด้วย

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องช่วยกันดูแลรักษา และอนุรักษ์พันธุ์พันธุ์ หวงแหวนป่าไม้ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียน และให้คงอยู่คู่ชาติไทยต่อไป

▪ ผลงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

1. จัดทำโครงการประชาสัมพันธ์เขตห้ามตัดไม้ทำลายป่า ให้ชุมชนได้รับรู้ และเข้าใจในกฎหมาย ข้อห้ามและโทษของการตัดไม้ทำลายป่า โดยการจัดประชุมชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และองค์กรฝ่ายปกครองในท้องถิ่นให้ทราบอย่างถูกต้อง รวมทั้งได้ร่วมกับชาวบ้าน 6 หมู่บ้านทำการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ และนายทุนที่เข้ามายึดครองพื้นที่ป่าไม้ในเขตวัดภูนงกระบา เพื่อจะนำไปประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ จนได้รับชัยชนะและได้ช่วยกันปลูกพื้นที่ป่าไม้ให้กลับคืนมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543-ปัจจุบัน

2. จัดโครงการฝึกอบรมแหล่งศึกษาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้แก่ักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-5 ในช่วงปิดภาคเรียนได้เข้ามาศึกษา สืบค้นพืชและสัตว์เป็นประจำทุกปี

3. จัดทำโครงการปลูกป่าไม้ทดแทน โดยนักเรียนและชุมชนมาช่วยกันปลูก เนื่องในวันสำคัญของชาติเป็นประจำทุกปี เช่น วันพีชมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษา

4. จัดทำโครงการชมรมวิทยุสมัครเล่น VHF/FM เคลื่อนที่ ขนาดกำลังส่ง 10.00 watt เพื่อส่งข่าวให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบ เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าจะได้มาช่วยกันดับไฟป่าได้ทันเวลา รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน เข้าใจคุณค่า และความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ และการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน ดังคำขวัญ “หอรบขัง ถังน้ำ ยามคอยไฟ บ้านโคกดูดาว”

5. มีการขยายเครือข่ายไปยังวัดต่าง ๆ ให้ช่วยกันดูแล ผืนป่าบนเทือกเขา กุดจัด-แก้งไก่อ เช่น

- วัดบ้านดงต้อม พื้นที่ราว 10 ไร่
- วัดถ้ำดินเพียง พื้นที่ราว 50 ไร่
- วัดผาใหญ่ พื้นที่ราว 1,200 ไร่
- วัดผาดัก พื้นที่ราว 300 ไร่
- วัดห้วยไซงัว มีห้วยไซงัว ซึ่งไหลลงไปสู่น้ำโขง พื้นที่ราว 100 ไร่
- วัดผาล้ำตากเสือ พื้นที่ราว 200 ไร่

การทำงานอนุรักษ์ของพระในพื้นที่ใกล้เคียงได้ต้นแบบจากวัดป่าภูนกกะบา โดยการดูแลรักษาคนละลูกเขามีแนวเขตเป็นตัวแบ่งพื้นที่ที่จะมีการติดต่อสื่อสารด้วยวิทยุในการแจ้งข่าวไฟไหม้ป่า นอกจากนี้ยังขยายเครือข่ายไปยังโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมาใช้สถานที่วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ และมาช่วยดับไฟป่า

■ ความร่วมมือกับหน่วยงาน

- เจ้าหน้าที่สถานีดับไฟป่าในพื้นที่
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- โรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง
- คนในชุมชน

■ ผลที่ได้รับจากโครงการที่ทำ

1. ชุมชนในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมายและแนวปฏิบัติร่วมกันเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้อย่างถูกต้อง และยั่งยืนเข้มแข็งตลอดไป

2. นักเรียนได้แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง เป็นการปลูกจิตสำนึกในการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ และแหล่งอาหารในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบถาวร

3. ชมรมวิทยุสมัครเล่นช่วยส่งข่าวการเกิดไฟไหม้ป่าให้แก่ชุมชนได้รับทราบ และได้พากันมาช่วยดับไฟได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถรักษาพื้นที่ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา เป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชน แหล่งหาอาหารทางธรรมชาติ ป่าพืชสมุนไพร แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้เป็นอย่างดี

- ผู้ที่ได้รับประโยชน์
 - คนในชุมชน
 - เด็กนักเรียนในโรงเรียนใกล้พื้นที่วัด
- ปัญหาและวิธีการแก้ไข
 - ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน วิธีการแก้ไขโดยพยายามติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ในการทำงาน
- แหล่งเงินทุนสนับสนุน
 - เงินบริจาคจากญาติโยม

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2551 มีพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 3 รูป ได้แก่

1. พระครูถาวรพัฒนกิจ วัดนวมาราม บ้านโคกใหญ่ ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
2. พระประจักษ์ ธัมมปทีโป วัดเชษฐพล บ้านโนนสวาก ตำบลดงบัง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย
3. หลวงพ่อผาด อติพล สอนป่าเฉลิมพระเกียรติบ้านนา หมู่ 6 ตำบลเขาต่อ อำเภอลายพระยา จังหวัดกระบี่

1. พระครูถาวรพัฒนกิจ อายุ 54 ปี วัดนวมาราม บ้านโคกใหญ่ ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

- ประวัติ

อายุพรรษา 33 พรรษา

การศึกษา

- พ.ศ. 2508 ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกกลาง อ.กระนวน จ.ขอนแก่น
- พ.ศ. 2521 กศน.ระดับ 4 วัดหนองแวง อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- พ.ศ. 2521 นักรธรรมชั้นเอก วัดนวมาราม อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- พ.ศ. 2548 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปบส.

การทำงาน

- พ.ศ. 2523 เจ้าอาวาสวัดนวมาราม ต.บัวเงิน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- พ.ศ. 2526 เจ้าคณะตำบลบัวเงิน เขต 2 ต.บัวเงิน อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- พ.ศ. 2537 พระอุปัชฌาย์ ตำบลบัวเงินเขต 2 อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น
- พ.ศ. 2538 พระวินยาธิการอำเภอน้ำพอง จ.ขอนแก่น

▪ **แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ**

ด้วยความเป็นคนที่รักต้นไม้ ชอบปลูกต้นไม้ ได้เข้ามาจำพรรษาในวัดนวการาม บ้านโคกใหญ่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เพราะวัดนวการามไม่มีพระอยู่จำพรรษา ญาติโยมชาวบ้านโคกใหญ่ได้ไปอาราธนานิมนต์ให้มาจำพรรษาโดยวัดนวการามยังไม่เจริญยังไม่มียุทธศาสตร์ในการบริหารพัฒนา วัด ได้ริเริ่มปลูกต้นไม้ภายในวัด พัฒนาทำแผนผังวัด ตัดถนนในวัดปลูกต้นไม้สร้างอาคารตามแผนผังให้เป็นสัดส่วน มีต้นไม้ที่นำมาปลูกหลายชนิดเช่น ไม้ยางนา ตะเคียนทอง พยูง สักทอง ประดู่ ฯลฯ ต้นไม้ทุกต้นที่ปลูกในวัดได้ดูแลรักษาเป็นอย่างดี จึงมีต้นไม้ดูสวยงามร่มรื่นเหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนให้กับทุกคนที่มีความรักธรรมชาติ

พระครูถาวรพัฒนกิจ ได้พิจารณาที่ตัวเองได้สร้างวัด สร้างชุมชนแล้ว ยังเหลืออยู่คือ ป่าที่มีปัญหาเสื่อมโทรมจะต้องฟื้นฟูให้เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ให้กลับมาเป็นสมบัติของส่วนรวม ไม่ต้องให้เป็นสมบัติของส่วนตัว ปัญหาใหญ่ๆ คือ ที่สาธารณะถูกบุกรุกเป็นจำนวนกว่า 100 ไร่ คนทำลายเสาปักแนวเขตทั้งหมด จะบุกรุกไปเรื่อยๆ ทำให้ต้องทนดูสภาพเหตุการณ์ไม่ไหว ถ้าปล่อยไว้ป่าแห่งนี้จะหมดแน่นอน จึงอยากจะทำกลางความโลภ ความเห็นแก่ตัว สิ่งนี้ต่างหากที่น่าจะถากถางออกจากหัวใจคน มิใช่ตัดต้นไม้ทำลายป่าเพราะป่าคือของชุมชน จึงคิดหาวิธีที่จะเข้าจัดการบริหารป่าแห่งนี้ในการฟื้นฟูชุมชนให้ทุกคนมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของป่าร่วมกัน

▪ **ผลงานหรือโครงการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา (หรือมากกว่านั้น)**

- ปี พ.ศ. 2546 ท่านพระครูฯ เสนอโครงการระดับอำเภอปลูกยางนาเฉลิมพระเกียรติ จำนวน 99,999 ต้น ในวโรกาสในหลวงทรงมีพระชนมายุ 80 พรรษา โดยกำหนดปลูกในพื้นที่อำเภอ น้ำพอง โดยท่านได้ปลูกต้นยางนาบนพื้นที่ 100 ไร่ ในป่าชุมชนบ้านโคกใหญ่พื้นที่ 423 ไร่ รวมต้นยางนาที่ปลูกทั้งสิ้นจำนวน 60,000 ต้น

- แก้ไขปัญหาชาวบ้านบุกรุกป่าชุมชนโคกใหญ่ โดยจัดประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องการร่วมกันดูแลรักษาป่าชุมชน ใช้อำนาจศาลกับผู้ละเมิดกฎกติกาของป่าชุมชนนำผู้บุกรุกออกจากป่า เมื่อปี พ.ศ. 2545 อีกทั้งใช้กลยุทธ์ด้านจิตวิทยาด้วยการประสานงานกับหน่วยงานองค์กรระดับต่างๆ ร่วมกันปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ และประสานงาน อบจ.ขอนแก่น ของบประมาณสนับสนุนเพื่อสร้างถนนรอบป่าและสร้างฝายกั้นน้ำ 2 แห่ง

- เข้าร่วมเครือข่ายประชาคมรักษ์ลุ่มน้ำพอง ร่วมขยายเครือข่ายฆราวาส โรงเรียน วัด ผลักดันให้เกิดแผนนโยบายระดับอำเภอ ดำเนินการเรื่องขยะ เชื่อมโยงโครงการปลูกป่าร่วมแก้ปัญหาชาวบ้านทิ้งขยะในป่า โดยกำหนดจุดทิ้งขยะที่เหมาะสม

- โครงการที่ทำ ได้รับความร่วมมือหรือมีการประสานงานกับองค์กร/หน่วยงานใดบ้าง และมีรูปแบบความร่วมมืออย่างไร
 - ชาวบ้านในพื้นที่
 - อบจ.ขอนแก่น
 - เครือข่ายประชาคมรักษ์ลุ่มน้ำพอง
 - ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ที่ 1 จังหวัดมหาสารคาม
 - สภาสงฆ์อำเภอน้ำพอง
 - กลุ่มสังฆประชาพัฒนาอำเภอน้ำพอง
 - กลุ่มรักษ์ลุ่มน้ำพอง
 - ม.พัน 14 ค่ายเปรมติณสูลานนท์
 - กลุ่มสืบสานวัฒนธรรม
 - โรงพยาบาลน้ำพอง
 - อบต.บัวเงิน
- ผลที่ได้รับจากโครงการหรือกิจกรรมที่ทำ
 - ดำเนินการปลูกต้นยางนา ในพื้นที่จำนวน 423 ไร่ จำนวน 60,000 ต้น
 - ดำเนินการตรวจสอบเขตรังวัดที่สาธารณะใหม่
 - ดำเนินการปักเสาแนวเขตด้วยเสาปูนและเสาเหล็กให้มองเห็นได้ชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุก
 - ดำเนินการรักษาไฟป่าที่ป่าชุมชนโดยจัดเวรยามจากชาวบ้านช่วยกันรักษาในฤดูแล้ง ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี
 - ดำเนินการก่อสร้างถนนรอบป่าชุมชนด้วยหินลูกรัง ผิวจราจร 6 เมตร สนับสนุนงบประมาณโดย อบจ.ขอนแก่น
 - ได้รับการสนับสนุนโครงการจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างดี
 - ทรพยากรป่าไม่มีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนได้รับประโยชน์จากป่ามากขึ้น
 - เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของคนในชุมชน มีความตระหนักในความเป็นเจ้าของป่าร่วมกัน
- ผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือรับแนวคิดจากโครงการหรือกิจกรรมไปปฏิบัติ
 - ชาวบ้านโคกใหญ่
 - เกษตรกรเจ้าของพื้นที่ใกล้เคียงป่าชุมชน

- ชาวบ้านทั่วไปที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน

■ แผนงานในอนาคต

- กำหนดแผนงานโครงการสร้างบ้านดิน และทำถ่านชีวภาพ เพื่อลดปัญหาการบุกรุกทำลายป่า
- การรักษาแนวเขตป่าถาวร
- การบำรุงรักษาป่า
- การป้องกันรักษาไฟป่า
- การสร้างความตระหนักให้กับทุกคนเป็นเจ้าของป่า
- การอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- การสร้างเครือข่ายหมู่บ้านป้องกันรักษาไฟป่าในเขตพื้นที่ตำบลบึงเงิน

2. พระประจักษ์ ธรรมปทีโป อายุ 71 ปี วัดเชษฐพล บ้านโนนสวาก ตำบลดงบัง อำเภอบึงโขง

หลง จังหวัดหนองคาย

จุดเด่นผลงาน

- พระประจักษ์ ธรรมปทีโป อายุ 71 ปี เป็นชาวสระบุรี อายุพรรษา บรรพชาเมื่ออายุใกล้จะ 40 ปี เพราะหนีการล้างแค้นเรื่องหนี้สิน แม้จะบวชแล้วก็ยังคิดอาฆาตพยาบาทคนที่ยิง แต่คิดว่า ถ้าสักก็คงไม่แค้นคุณตะราง เลยตัดสินใจบวชต่อโดยจำพรรษาอยู่ถ้ำโพธิสัตว์ เริ่มปฏิบัติธรรมในถ้ำและออกธุดงค์นาน 3 ปี ตั้งแต่เหนือลงใต้ ปฏิบัติธรรมอยู่แต่ละที่ไม่นานมาก แต่ก็พบสังขารธรรม
- ช่วงที่เดินธุดงค์พบเห็นการตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มอิทธิพลลักไม้ออกจากป่า การหลอกลวงให้ชาวบ้านทำลายป่า การสนับสนุนให้ปลูกยูคาลิปตัส โดยอ้างว่าเป็นไม้เศรษฐกิจส่งผลให้ป่าธรรมชาติถูกทำลายเสีย
- ช่วงราวปี พ.ศ. 2533 ได้ไปจำพรรษาอยู่ที่ป่าดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์ ซึ่งมีอาณาเขตติดกับพื้นที่เสิงสาง อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา เป็นป่าต้นน้ำมูล ลำปลายมาศ ลำสะแะ มีกลุ่มชาวบ้านมาร่วมกันดูแลพื้นที่ป่า ท่านช่วยชาวบ้านจนเกิดปัญหาช่วงปี พ.ศ. 2534-2535 มีการรุกรานหลายอย่าง เช่น ลอบยิง จึงต้องหนีกลับไปลาสิกขาที่บ้านกับพระอุปัชฌาย์เก่า แล้วไปหลบซ่อนตัวอยู่ตามถ้ำ เพราะมีคติหลายคติติดตัวทั้งที่มีได้เป็นคนก่อ และต้องขึ้นศาลถึง 50-60 ครั้ง จาก 7 คดี บางคดียกฟ้อง บางคดีรอลงอาญา ปัจจุบันพ้นมลทินหมดทุกคดี
- ในตอนนั้นเกิดกลัวเกรงอำนาจมืด ชาวบ้านญาติโยมบอกว่าต้องหลบหนีไปก่อน จึงหลบหนีหน้าไปเป็นฤๅษี 9 ปี กลุ่ม NGO ได้ให้ความเชื่อเหลือในการพาไปศาล

- หลังจากนั้น มาบวชอีกครั้ง จำพรรษาอยู่ที่วัดเชษฐพลใต้ 4 ปี เริ่มมีพระมาจำพรรษาร่วมด้วย ปัจจุบัน มีพระ 9 รูป สามเณร 2 รูป และแม่ชี 3 คน ใช้วัตรปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำโดยยึดแบบอย่างจากท่านพุทธทาสและหลวงพ่ocha

- บทบาทในด้านการอนุรักษ์เห็นชัดเจนที่สุดในช่วงที่ช่วยเหลือชาวบ้านที่ป่าดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์ โดยเฉพาะกิจกรรมธรรมจาริก การบวชต้นไม้ และเผยแพร่แนวคิดเรื่องคนอยู่กับป่าได้

▪ ประวัติ

พระประจักษ์ ธัมมปทีโป เกิดเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 ที่บ้านแพะ ต.ปากข้าวสาร อ.เมือง จ.สระบุรี พ่อชื่อ ปลื้ม แม่ชื่อ ฮวย

ตอนเด็กเรียนที่โรงเรียนวัดบำรุงธรรม จ.สระบุรี จบ ชั้นประถมปีที่ 4 บวชเป็นสามเณรอยู่ที่เสาให้ 2 ปี ลาสิกขาบวชออกมาแล้วก็ร่อนเร่หางานทำออกไปขายขนมปัง ไอศกรีม ตามตลาดรับจ้างไปเรื่อยๆ จนอายุได้ 16-17 ปี ได้เข้าทำงานกับบริษัทฝรั่งเรมอนคอนสตรัคชั่น ซึ่งมาทำถนนสายสระบุรี-โคราช จากนั้นก็เดินทางไปทำเส้นทางสายพิษณุโลก-หล่มสัก เรื่อยไปจนถึงเขื่อนยันฮี จ.ตาก สนามบินอยู่ตะเภา ภายหลังมีปัญหาถูกยิงบาดเจ็บ จึงได้กลับมาเยี่ยมบ้านเพราะจะได้ไปทวงเงินที่เขา ยืมไป

ครั้งรักษาพยาบาลหายจากบาดเจ็บแล้วก็มาบวชอยู่ที่ถ้ำพระโพธิสัตว์ จ.สระบุรี เมื่ออายุใกล้จะ 40 ปี แม้จะบวชแล้วก็ยังคิดอาฆาตพยาบาทคนที่ยิง ครั้นจะสึกไปฆ่าเขาก็คงต้องติดคุกหรือต้องหลบหนีเลยตัดสินใจบวชต่อไปโดยจำพรรษาอยู่ถ้ำโพธิสัตว์ ซึ่งมีความสงบร่มเย็น เริ่มปฏิบัติธรรมในถ้ำและออกเดินธุดงค์อยู่สามปี ทำให้พบเห็นความเป็นจริงของชีวิตขึ้น เดินธุดงค์องค์เดียวไปหลายแห่งจากบ้านเกิดลงใต้ ไปเหนือ แต่ปฏิบัติธรรมอยู่แห่งละไม่นานนัก เช่น ที่ป่าดงเบซา แม่ฮ่องสอน และค้นพบว่าธรรมะอยู่ในใจตัวเอง

จากนั้นก็มาปฏิบัติธรรมแถวหนองวัวซอ พำนักอยู่หลายถ้ำ อาทิ ถ้ำเขากระเจียว ถ้ำเขา ลูกช้าง ไปปฏิบัติธรรมอยู่กับท่านพุทธทาสบ้าง หลวงปู่ชาบ้าง หลวงปู่เทศก์ หลวงตาบัว จนถึงพรรษาที่ 11 ก็ไปสร้างถ้ำเจียที่ จ.ลพบุรี อยู่จำพรรษา 6-7 ปี เจ้าคณะอำเภอได้แต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส

▪ แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในช่วงที่เดินธุดงค์ได้พบเห็นการตัดไม้ทำลายป่า ชาวบ้านบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อปลูกมันสำปะหลัง ข้าราชการหลายกลุ่มใช้อิทธิพลเอาไม้ใหญ่จากป่าออกขาย มีการหลอกลวงให้ชาวบ้านช่วยกันทำลายป่า มีนโยบายเอาต้นยูคาลิปตัสไปปลูกโดยบอกว่าเป็นไม้เศรษฐกิจส่งผลให้ป่าธรรมชาติถูกทำลายเตียนโล่งไปหมดกลายเป็นดงมันสำปะหลัง

ช่วงเวลานั้นได้ไปจำพรรษาอยู่ที่ป่าดงใหญ่ อ.ปะคำ จ.บุรีรัมย์ ซึ่งมีอาณาเขตติดกับพื้นที่เสิงสาง อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา เป็นป่าต้นน้ำมูล ลำปลายมาศ ลำแะชะ มีกลุ่มชาวบ้านมาร่วมกันดูแลพื้นที่ป่าตรงนั้นแล้วก็เกิดปัญหาใหญ่ ราวปี พ.ศ. 2534-2535 มีคำสั่งจากหน่วยเหนือให้ทำทุกอย่าง

เช่น เอาปืนมายิงใส่ ท่านเลยต้องหนีกลับไปลาสิกขาที่บ้านกับพระอุปฌาย์เก่า จากนั้นก็หลบหนีภัยไปซ่อนตัวอยู่ตามถ้ำ เพราะมีคติหลายคติติดตัวทั้งที่มีได้เป็นคนก่อ ทำให้จำเป็นต้องหลบหนีหัวซุกหัวซุน

อยากกลับมาบวชตั้งแต่ 2 ปีแรกที่หนีแต่ก็กลับมาไม่ได้ เนื่องจากต้องขึ้นศาลเป็นประจำ มีคดีตั้ง 7 คดี ขึ้นศาล 50-60 ครั้ง บางคดียกฟ้อง บางคดีรอลงอาญา จนปัจจุบันพ้นมลทินหมดแล้วทุกคดี แต่ในตอนนั้นเกิดกลัวเกรงอำนาจมืด ชาวบ้านญาติโยมบอกว่าต้องหลบหนีไปก่อน จึงหลบหนีหนีหน้าไปเป็นฤๅษีเสีย 9 ปี อดอยากยากแค้นต้องไปขอข้าวกินตามวัด บางที่นั่งกินข้าวอยู่ก็มีหมาล้อมเป็นวง ลูกศิษย์ลูกหา คอยให้คำรณมาศาลอยู่เรื่อยๆ พวกเอ็นจีโอได้คอยช่วยเหลือตอนมาขึ้นศาล

พยายามเน้นการปฏิบัติธรรมซึ่งต้องถอนความพอใจ ไม่พอใจของตัวเองออกจากจิตใจชำระจิตใจให้สะอาด ตั้งใจอุทิศให้ศาสนา เมื่อบวชใหม่ได้มาอยู่ที่วัดเชษฐพลได้ 4 ปี เริ่มมีพระมาอยู่จำพรรษาร่วมด้วย โดยเฉพาะในปีนี้มีถึง 9 รูป สามเณร 2 รูป และแม่ชี 3 คน ตอนเช้าออกบิณฑบาตทุกวันโดยเดินลงจากเขา เดินทางประมาณ 3 กิโลเมตรก็ถึงหมู่บ้าน ท่านได้ตั้งกฎกติกาว่า ตื่นตี 2 ฉันท้าวมื้อเดียวตอน 9 โมงเช้า ใช้วัตรปฏิบัติอย่างนี้เป็นประจำโดยยึดแบบอย่างจากท่านพุทธทาสและหลวงพ่อชา

▪ ผลงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ผ่านมา

ก่อนมาจำพรรษาที่วัดเชษฐพลนั้น เดินทางมาจากวัดป่าธรรมชาติ อ.หางดง จ.เชียงใหม่อันเป็นวัดที่บวชใหม่เมื่อปี พ.ศ.2547 และมาอยู่จำพรรษาที่วัดนี้ ตั้งแต่ปีแรกที่มาจำพรรษาได้หาต้นกล้าขานามาปลูกทุกปีๆ ละ 600-700 ต้น ปลูกเสริมตามบริเวณป่าเสื่อมโทรม ปัจจุบันปลูกได้หลายพันต้น ทั้งนี้ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือฟื้นฟูป่าพื้นที่ 100 กว่าไร่ กรมป่าไม้ได้อนุญาตให้ทำได้ แต่ไม่คิดปลูกสร้างถาวรวัตถุอะไรเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่หลวงพ่อดังกล่าวได้ปลูกสร้างไว้เดิม

ประมาณปีพ.ศ. 2521-2522 สมัยที่จำพรรษาที่ถ้ำพระโพธิสัตว์ได้เคยปลูกป่าราว 500-600 ไร่ มีดินประคูดุ สัก มะขามป้อม มะค่า ต้นยาง ปลูกเป็นกลุ่มๆ ไร่ มีอาจารย์อ่อนสา อาจารย์ไพรัตน์ พ่อถวิลร่วมด้วย ปัจจุบันนี้อาจารย์อ่อนสาเป็นเจ้าของสวนกุหลาบอยู่

พื้นที่ป่าดงใหญ่ จ.บุรีรัมย์บุรีรัมย์ที่เคยดูแลอยู่นั้นมีพื้นที่ป่าประมาณ 5-6 แสนไร่

สำหรับพื้นที่บริเวณรอบภูลังกามีหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านต่อเรือ บ้านหนองไผ่ บ้านโนนสวากชาวบ้านต่างก็มาช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้ โดยปลูกและดูแลป่าที่อยู่รายรอบวัด ทั้งนี้รอบภูลังกามีวัดและสำนักสงฆ์มากกว่า 40 แห่ง

ภูลังกามีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด มีจังหวัดหนองคาย จังหวัดสกลนคร นครพนม และจังหวัดอุดรธานี วัดเชษฐพลสร้างมานานแล้ว เป็นวัดมีทะเบียน มีตราวัดอยู่ถูกต้องสมบูรณ์ แต่เป็นวัดร้างมานานถึง 7-8 ปี หลังจากหลวงพ่อดังกล่าวก่อนมรณภาพ เมื่อมาอยู่ที่กุหลาบไป

3. หลวงพ่อผาด อติพโล อายุ 73 ปี สอนป่าเฉลิมพระเกียรติบ้านนา หมู่ 6 ตำบลเขาต่อ อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่ 81160

จุดเด่นผลงาน

- หลวงพ่อผาด อติพโล อายุ 73 ปี อายุพรรษา 21 พรรษา เป็นพระผู้สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับญาติโยมในพื้นที่

- พออายุ 53 ปี ได้บวชอีกครั้ง โดยตั้งปณิธานไว้ว่า “อยากจะทำชีวิตให้มีค่า อยากทำประโยชน์ให้กับชุมชน สิ่งไหนทำเพื่อเพื่อนได้ก็จะทำจนวันตาย” เมื่อมาเป็นพระสงฆ์อีกครั้งและได้อยู่ในพื้นที่บ้านตนเอง ท่านก็ได้ออกสำรวจกับลูกชายและเพื่อนๆ จนมาพบป่าช้าซึ่งเป็นป่าที่กำลังถูกบุกรุกจากชาวบ้าน ซึ่งพื้นที่ป่าเดิม 61 ไร่ เหลือ 31 ไร่ 2 งาน สภาพเดิมเป็นป่าเขาศพ แต่มีชาวบ้านเข้ามาตัดไม้ หลวงพ่อจึงเข้ามาปฏิบัติธรรมในพื้นที่และได้ตกลงปลงใจที่จะจำวัดที่ป่าช้า และจะพลิกฟื้นป่าขึ้นมาอีกครั้ง ท่านมีจุดมุ่งหมายในการเทศนาสั่งสอนญาติโยมว่า “ควรมีป่าไม้ธรรมชาติเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลาน”

- ในปี พ.ศ. 2542 มีการเปิดสวนป่าเฉลิมพระเกียรติชุมชนบ้านนาเพื่อถวายเป็นราชสักการะแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นท่านก็ใช้วันพระเป็นวันที่เทศนาให้ชาวบ้านเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนา แล้วท่านยังนำพันธุ์ไม้ที่ท่านเพาะไว้แจกจ่ายแก่ญาติโยมให้นำกลับไปปลูกในสวนของตนเองด้วย นอกจากนั้นยังนำไปให้วัดต่างๆ รอบๆ เช่น วัดบ้านนา วัดบางโหลง วัดเขาต่อ วัดทุ่งฉาง วัดบางบ้าน นอกจากนั้นก็ยังนำไปให้ป่าช้าบางญวน อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี และการออกไปเทศนาให้เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านสูง ต.เขาต่อ อ.ปลายพระยา จ.กระบี่ โดยไปบรรยายสัปดาห์ละ 2 วัน

▪ ประวัติการทำงาน และประวัติการศึกษา

หลวงพ่อผาด อติพโล เดิมเป็นคนบ้านนา ชื่อเดิม นายผาด ทองผึ้ง ตอนเด็กได้ย้ายตามแม่ไปอยู่ที่จังหวัดพังงา จนเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนท่าช้าง อ.เมือง จ.พังงา เมื่ออายุได้ 17 ปี ได้บวชเป็นสามเณร ณ วัดราษฎร์อุปถัมภ์ เมื่ออายุครบ 21 ปี ได้บวชเป็นภิกษุ ที่วัดมงคลนิมิตร จ.ภูเก็ต และได้จำวัดอยู่บนเขาร้างเป็นเวลา 6 ปี และเรียนจบนักธรรมชั้นเอก หลังจากนั้นได้ลาสิกขากลับมาอยู่ที่บ้านนาอีกครั้ง จนมาแต่งงานกับนางเนียน ทองผึ้ง มีบุตรธิดา 3 คน คือ น.ส.ศรัญญา ทองผึ้ง นายธนภัทร ทองผึ้ง และ ท้ายรัตน์ ทองผึ้ง ต่อมาได้บวชเป็นภิกษุครั้งที่ 2 เมื่ออายุ 53 ปี โดยจำพรรษาที่วัดตะกั่วป่า จ.พังงา ปัจจุบัน อายุพรรษา 12 พรรษา

▪ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ

หลังจากที่กลับมาอยู่บ้านนาและได้แต่งงาน ก็ได้กลับมาทำสวนซึ่งในตอนนั้นมีแนวคิดทำสวนแบบสวนปู่สวนย่า โดยแบ่งพื้นที่ปลูกปาล์ม ปลูกยาง และปลูกพืชตามแนวทฤษฎีใหม่ของใน

หลวง ทั้งนี้ในสวนปาล์มปลูกทุเรียนเสริม ในสวนยางปลูกมังคุด และแปลงทฤษฎีใหม่ทำการขุดแหล่งน้ำและปลูกพืชต่างๆ เช่น เหียง มังคุด ทุเรียน เงาะ ลางสาด ลองกอง เป็นต้น จนได้รับรางวัลจากกระทรวงแรงงานเรื่องไร่นาสวนผสม

ในปี พ.ศ. 2538 ระหว่างนั้นก็ได้ร่วมทำกิจกรรมทุกอย่างในชุมชน เช่น ประธานกลุ่มเกษตรบ้านนา รองประธานกลุ่มลูกเสือบ้านนาและประธานชมรมลูกเสือ อ.ปลายพระยา ระหว่างที่เป็นบรรพชิตได้เห็นว่าเป็นบ้านนากำลังจะหมดไปกับการปลูกพืชเชิงเศรษฐกิจไม่ว่าปาล์ม ยางพารา ทำอย่างไรจะให้คนรุ่นหลังได้รู้จักป่า รู้จักต้นไม้ หลังจากนั้นพออายุ 53 ปี ได้บวชอีกครั้ง โดยตั้งปณิธานไว้ว่า “อยากจะทำชีวิตให้มีค่า อยากทำประโยชน์ให้กับชุมชน สิ่งไหนทำเพื่อเพื่อนได้ก็จะทำจนวันตาย” เมื่อมาเป็นพระสงฆ์อีกครั้งและได้อยู่ในพื้นที่บ้านตนเอง ท่านก็ได้ออกสำรวจกับลูกชายและเพื่อนๆ จนมาพบป่าช้าซึ่งเป็นป่าที่กำลังถูกบุกรุกจากชาวบ้าน ซึ่งพื้นที่ป่าเดิม 61 ไร่ เหลือ 31 ไร่ 2 งาน สภาพเดิมเป็นป่าเต็งรัง ตอนที่ท่านเข้ามานั้นไม่มีการเผาในพื้นที่แล้ว แต่มีชาวบ้านเข้ามาตัดไม้ หลวงพ่อจึงเข้ามาปฏิบัติธรรมในพื้นที่และได้ตกลงปลงใจที่จะจำวัดที่ป่าช้า และจะพลิกฟื้นป่าขึ้นมาอีกครั้ง ท่านมีจุดมุ่งหมายในการเทศนาสั่งสอนญาติโยมว่า “ควรมีป่าไม้ธรรมชาติเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลาน”

ปรัชญาในการดำเนินชีวิต คือ การสร้างอาคารต่างๆ จะไม่มีแล้ว จะมีแต่การปลูกป่าและสร้างความเข้าใจกับคนเท่านั้น ส่วนทรัพย์สินที่มีนั้นไม่เคยคิดว่าเป็นของตน คิดตลอดว่าเป็นของชาวบ้าน

เมื่อบวชเป็นพระแล้วท่านไม่เคยกลับไปที่บ้านเลย เนื่องจากว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์แล้ว จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมืองและไม่ดูโทรทัศน์ในช่องอื่นๆ ยกเว้นช่องธรรมะเท่านั้น

▪ ผลงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ ในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา

ในปี พ.ศ. 2540 เมื่อหลวงพ่อดตกลงปลงใจที่จะจำวัดในป่าช้าก็ได้เริ่มต้นสร้างที่พักเป็นเพิงก่อน และได้ขยายมาเป็นศาลาการเปรียญแล้ว ท่านก็เริ่มเพาะพันธุ์กล้าไม้ เช่น ตะเคียนทอง หลุมพอ เพื่อปลูกป่าที่เสื่อมโทรม ในตอนแรกชาวบ้านค้านกันมากกว่าทำไมท่านไม่ปลูกปาล์มแล้วนำเงินมาพัฒนาวัด ท่านบอกชาวบ้านว่าท่านต้องการปลูกป่าให้คนรุ่นหลังได้รู้จัก เป็นแหล่งเรียนรู้ เรื่องการปลูกต้นไม้ ท่านได้เสาะแสวงหาพันธุ์ไม้ต่างๆ โดยการออกไปหามาแล้วนำกลับมาเพาะ โดยให้ญาติโยมช่วยหาให้ หรือคนที่รู้จักได้นำกล้าไม้มาให้ เช่น เจ้าอาวาสวัดสังฆทาน จ.นนทบุรี นำไม้มะฮอกกานี 100 ต้นมาให้ ท่านจะปลูกไม้ทุกอย่าง เช่น หวาย ตะเคียน ทัง หลุมพอ ไม้ไผ่ชนิดต่างๆ โหนด พะยอม สัก เม่า ฯลฯ ซึ่งการปลูกต้นไม้ท่านยังปลูกตลอด ในตอนแรกท่านก็ชวนชาวบ้านมาช่วยปลูก มีชาวบ้านมาช่วยแต่น้อย ท่านเลยคิดว่าทำให้ชาวบ้านเห็นดีกว่า ถ้าวันใดชาวบ้านเห็นว่า

ประโยชน์ก็จะกลับมาช่วยเอง ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมาจะมีการปลูกป่าในวันสำคัญ เช่น วันแม่ วันพ่อ โดยมีเด็กนักเรียน อบต.เขาต่อ นายอำเภอปลายพระยา มาปลูกต้นไม้ทุกปี

ในปี พ.ศ. 2542 มีการเปิดสวนป่าเฉลิมพระเกียรติชุมชนบ้านนาเพื่อถวายเป็นราชสักการะแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นท่านก็ใช้วันพระเป็นวันที่เทศนาให้ชาวบ้านเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนา แล้วท่านยังนำพันธุ์ไม้ที่ท่านเพาะไว้แจกจ่ายแก่ญาติโยมให้นำกลับไปปลูกในสวนของตนเองด้วย นอกจากนั้นยังนำไปให้วัดต่างๆ รอบๆ เช่น วัดบ้านนา วัดบางโพง วัดเขาต่อ วัดทุ่งฉาง วัดบางบ้าน นอกจากนั้นก็ยังนำไปให้ป่าช้าบางฉนวน อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี และการออกไปเทศนาให้เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านสูง ต.เขาต่อ อ.ปลายพระยา จ.กระบี่ โดยไปบรรยาย สัปดาห์ละ 2 วัน

การจัดพิธีตามวันสำคัญๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา จะมีนักเรียน จาก 5 โรงเรียนมาจัดกิจกรรม คือ โรงเรียนบ้านเขาต่อ บ้านนา บางหอย โคกยอ บางโคก ชาวบ้าน หน่วยงานต่างๆ เช่น อบต. อำเภอ ตำรวจ จะมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนั้นก็มาเรียนรู้เรื่องพรรณไม้ต่างๆ ในป่าด้วย ในวันพระจัดให้มีการถือศีลปฏิบัติธรรม หลังจากได้มีการดำเนินกิจกรรมมา 11 ปี ชาวบ้านในชุมชนได้มีการยอมรับประมาณ 80 %

ใน ปี พ.ศ. 2544 ท่านได้ขยายผลไปสู่ บ้านถ้ำเสด็จ อ.เคียนซา จ.สุราษฎร์ธานี โดยเป็นพื้นที่ป่า 300 ไร่ และบริเวณสวนป่า 3 ไร่ ท่านก็ใช้วิธีการแบบเดียวกับที่บ้านนาคือใช้การปลูกป่าเป็นหลัก และเทศนาให้ชาวบ้านสนใจพุทธศาสนาและความสำคัญของป่า แต่ที่นี้เมื่อท่านปลูก ชาวบ้านก็จะถอน ท่านก็ปลูกอีก ชาวบ้านก็ถอนอีก ท่านทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ในบางครั้งก็มีคนมายิงขู่ท่านที่สวนป่า แต่ท่านก็ไม่กลัว ตอนนี้มีชาวบ้าน 50% ที่เห็นด้วยและเข้าร่วมกิจกรรม ท่านเล่าว่าก็ให้ชาวบ้านที่บ้านนาไปทอดกฐินที่บ้านถ้ำเสด็จ และให้ชาวบ้านถ้ำเสด็จมาทอดกฐินผ้าป่าที่บ้านนาเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกัน

- **โครงการที่ทำได้ได้รับความร่วมมือหรือมีการประสานงานกับองค์กร/หน่วยงาน**
 - สำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่ สนับสนุนกล้าไม้
 - องค์การบริหารส่วนตำบลเขาต่อ สนับสนุนงบประมาณในการสร้างถนนสายพระเกียรติและระบบประปา
 - โครงการอยู่ดีมีสุขสนับสนุนงบประมาณในการสร้างรั้วรอบป่า
- **ผลที่ได้รับจากโครงการ**
 - ได้ป่ากลับคืนมา สัตว์ป่าเริ่มมาอาศัยไม่ว่า นก กระรอก กระเจิง
 - เป็นสถานที่เรียนรู้ของเด็กนักเรียนรอบสวนป่า
 - เป็นสถานที่จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญ

- ชาวบ้านได้นำแนวคิดการปลูกไม้ในสวนของตนเอง โดยการนำพันธุ์ไม้จากสวนป่าไปปลูกตามสวน
- ผู้ที่ได้รับประโยชน์
 - คนในชุมชนบ้านนา
 - หน่วยงานราชการต่างๆ ที่มาทำกิจกรรม เช่น อบต. อำเภอ สถานีตำรวจ
 - นักเรียนรอบพื้นที่ป่าทั้ง 5 โรงเรียน
- แผนงานในอนาคต
 - การปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าและเพาะพันธุ์กล้าไม้แจกจ่ายชาวบ้าน
 - การสร้างเป็นห้องสมุดประชาชนในชุมชนและกำแพงรั้วล้อมรอบเพื่อที่สัตว์ต่างๆ จะได้ไม่ออกไปสู่สวนชาวบ้าน
 - การจัดทำเขตอุทยานในพื้นที่สวนของชาวบ้าน
 - การออกกฎหมายในชุมชนในเรื่องการล่าสัตว์

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2552 มีจำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 4 รูป ได้แก่

1. พระยงยุทธ ทิปโก วัดป่าจุ่น ตำบลสรอย อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่
2. พระนิรันดร คุณธโร พุทธอุทยานถ้ำน้ำทิพย์ ตำบลกรุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
3. พระสมพงษ์ ถาวรธัมโม วัดदानมุกิตา ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร
4. พระสุวรรณ คเวสโก 174/1 ม.4 ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. พระยงยุทธ ทิปโก อายุ 44 ปี วัดป่าจุ่น ตำบลสรอย อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

จุดเด่นผลงาน

พระยงยุทธ เกิดที่ อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย บวชแล้วไปอยู่ภาคอีสาน ทำงานพัฒนาเยาวชน และทรัพยากรธรรมชาติ และเข้ามาอยู่ลุ่มน้ำสรอย อ.วังชิ้น จ.แพร่ ได้เห็นความสำคัญของปัญหาลุ่มน้ำสรอย จึงร่วมมือกับชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟู หลังจากนั้นได้มีบริษัทจะเข้ามาทำเหมือง ได้เข้าไปถางป่าเพื่อสำรวจพื้นที่ พระยงยุทธ ได้ออกมาต่อสู้ โดยนำเรื่องสิ่งแวดล้อมไปเทศน์ตามงานพิธีต่างๆ ให้ชาวบ้านตระหนัก และร่วมกันต่อต้าน นายทุนจึงบุกกรุกขบไล่พระยงยุทธออกจากพื้นที่ ท่านจึงประสานไปยังสื่อมวลชนให้เผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในพื้นที่ให้ชาวบ้านได้รับรู้ ด้วยวิธีการ

ทำงาน ที่เน้นการเรียนรู้ โดยพาชาวบ้านไปดูเหมืองโปแตสที่ จ.อุตรธานี เหมืองทอง จ.พิจิตร ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ผลกระทบจากการไม่ต่อสู้ โดยมุ่งหวังให้ชุมชนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน

▪ ประวัติ

เกิดเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2507 หมู่ 6 ต.เขาแก้วศรีสมบูรณ์ อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย
อุปสมบทเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 ขณะอายุ 22 ปี ที่วัดเขาแก้วชัยมงคล ต.เขาแก้วศรีสมบูรณ์ อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย

ขณะเรียนหนังสืออยู่ที่เทคโนโลยีหมู่บ้านครู ปิดภาคเรียนมักกลับบ้านเพื่อทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนร่วมกับเพื่อนในหมู่บ้านเกี่ยวกับการพัฒนา แต่ได้รับการยอมรับค่อนข้างน้อยจากกลุ่มผู้ใหญ่ชุมชน เนื่องจากเห็นว่าเป็นเป็นเด็ก

หลังจบการศึกษาได้กลับมาทำงานในสำนักงานที่ดิน จ.สุโขทัย แต่ทำได้เพียงปีเดียว เนื่องจากเปื้อระบบราชการ จึงกลับมาอยู่บ้านแต่ไม่ได้ทำงาน (ครอบครัวมีฐานะพอสมควร) แต่การกลับมาอยู่บ้านครั้งนี้ทำให้คนในหมู่บ้านดูหมิ่นว่า “ตกงาน” การพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานด้านการพัฒนาจึงไม่มีน้ำหนักเพียงพอให้คนเชื่อ จึงได้ทบทวนเพื่อหาช่องทาง และเห็นว่าการบวชเป็นพระน่าจะทำให้ชาวบ้านยอมรับและศรัทธา แต่ในขณะที่บวชอยู่ที่บ้านเกิดของตนเองนั้น มิได้เคลื่อนไหวงานพัฒนาแต่อย่างใด มีเพียงการทำกิจกรรมสอนเด็กวันเสาร์อาทิตย์เท่านั้น

หลังจากบวช ได้จำพรรษาที่บ้านเกิด 4 พรรษา (ปี พ.ศ. 2529-2532) ช่วงออกพรรษาของทุกปีได้ออกเดินธุดงค์ไปตามป่าเขาลำเนาไพรเกือบทั่วประเทศ ได้เห็นสภาพป่าเขาลำเนาไพรทั้งที่อุดมสมบูรณ์และถูกทำลายมามาก จึงมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้อยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน

ประวัติการศึกษา

- ชั้นประถมศึกษาที่ 6 โรงเรียนบ้านสามหลัง ต.เขาแก้วศรีสมบูรณ์ อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย
- ชั้นมัธยม โรงเรียนทุ่งเสลี่ยมชนูปถัมภ์
- ประโยควิชาชีพชั้นสูง สาขาช่างโยธา เทคโนโลยีหมู่บ้านครู กรุงเทพฯ
- การศึกษา นักรธรรมเอก

▪ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ

เผยแพร่ความรู้ให้กับชาวบ้านโดยการเทศน์ตามงานพิธีต่างๆ ให้ชาวบ้านได้ความตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดตามมาจากการทำลายป่า เพื่อให้ชุมชนอยู่อย่างยั่งยืน

▪ ผลงาน

พรรษาที่ 5-9 ได้ไปจำพรรษาที่วัดป่าดาดสอนล่อน อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ ในช่วงนี้ได้ทำโครงการเรื่องอนุรักษ์ป่าในพื้นที่เขตรอบวัด และได้เริ่มทำโครงการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตเด็กเร่ร่อนไปด้วย

สาเหตุที่หันมาทำเรื่องเด็กเร่ร่อน เนื่องจากมีโอกาสไปเจอเด็กเร่ร่อนที่สนามหลวง จึงชักชวนให้มาอยู่ด้วย เพื่อพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นในชนบท ดีกว่าอยู่ในเมือง นอกจากนี้ยังคิดว่าบทบาทของพระ 3 แสนคน ณ ขณะนั้น หากรับอุปการะเด็กเร่ร่อน 1 คน จะทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาได้ถึง 3 แสนคนเช่นกัน โดยร่วมกับพระสงฆ์กลุ่มเสขิยธรรม มูลนิธิหมู่บ้าน และมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก พัฒนาเป็นโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เพื่อให้โอกาสกับเด็กเร่ร่อน เด็กขาดโอกาส

พรรษาที่ 10-13 ย้ายไปจำพรรษาที่ วัดป่าบ้านห้วยดง อ.ห้วยตะพาน จ.อำนาจเจริญ ช่วงนี้ยังคงทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งพื้นที่ใหม่และพื้นที่เก่า ใน อ.ชานุมาน

ระหว่างที่อยู่ภาคอีสานได้เข้าร่วมผลักดันกับกลุ่มสมัชชาคนจน เกี่ยวกับเชื่อมปากมูล เนื่องจากชุมชนที่อยู่ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน การจัดการป่าชุมชน เป็นต้น

พรรษาที่ 14 ได้เดินทางมาจำพรรษาที่ วัดม่วงงาม สลกบาตร จ.กำแพงเพชร พรรษานี้หยุดทำกิจกรรมด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังคงทำด้านเด็กเร่ร่อนอยู่

หลังออกพรรษาจึงได้คิดที่จะกลับมาทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านเกิดของตนเอง เพราะเห็นว่าไปทำงานพัฒนาที่อื่นมามากแล้ว ควรกลับมาพัฒนาพื้นที่ของตนเองบ้าง จึงได้กลับมาจำพรรษาที่วัดสบ อ.เถิน จ.ลำปาง โดยร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่มอก อ.เถิน ซึ่งไหลไปหล่อเลี้ยงคนทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย

แม้ว่าจะจำพรรษาอยู่ อ.เถิน แต่ได้กลับเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการป่าชุมชนในหมู่บ้านเกิดของตนเองด้วย จัดตั้งกลุ่มสมุนไพรมานสามหลัง เป็นต้น ซึ่งการเข้าไปร่วมกิจกรรมทำให้ได้รับเลือกเป็นคณะทำงานจังหวัดแพร่ ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดลำปาง

หลังจากนั้น จำพรรษาอยู่ที่วัดสบ อ.เถินได้ 3 พรรษา (พรรษาที่ 15-17) จากนั้นจึงมีความคิดว่า บริเวณป่าต้นน้ำแม่มอกนั้นเชื่อมต่อกับพื้นที่ ต.สรอย อ.วังชิ้น จ.แพร่ จึงน่าจะไปฟื้นฟูบริเวณนั้น เพราะถ้าป่าพื้นที่ อ.วังชิ้น เสื่อมโทรม พื้นที่ อ.เถิน ก็จะประสบปัญหาเช่นกัน

พรรษาที่ 18 จึงมาจำพรรษาที่ วัดปางงุ้น ต.สรอย จนถึงปัจจุบัน ช่วงที่อยู่วัดปางงุ้นนั้นได้ทำโครงการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน อบรมศีลธรรม/จริยธรรม สอดแทรกเรื่องการอนุรักษ์ป่า และได้สร้างเครือข่ายกลุ่มเยาวชนไปทั่วตำบล จัดตั้งเป็นกลุ่มเยาวชนคนลุ่มน้ำสรอย โดยทำให้เด็กได้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ตำบลสรอย

ปี พ.ศ. 2551 ได้เข้ามามีบทบาทในการกระตุ้นให้ชาวบ้านใน ต.สรอย ลูกขึ้นมาคัดค้านการสำรวจแร่เหล็กในพื้นที่ จากเหตุการณ์ที่ บริษัท ณ ภัทรไมนิ่ง จำกัด ได้เข้ามาขออนุญาตสำรวจแร่เหล็กในพื้นที่ และอุตสาหกรรมจังหวัดได้ออกใบอนุญาตอาชญาบัตรผูกขาดสำรวจแร่ให้กับบริษัทดังกล่าว

หลังจากนั้นบริษัทดังกล่าวได้นำเข้าบุกเบิกถนนเข้าไปในเขตป่า ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวรวมตัวลุกขึ้นมาคัดค้าน พร้อมทั้งยื่นหนังสือไปยังรัฐสภา ส่งผลให้กรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ได้ลงมาพื้นที่ตรวจสอบข้อร้องเรียน

หลังจากนั้น ได้ร่วมกับศูนย์พัฒนาเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเพื่อการพึ่งตนเองจังหวัดแพร่ ผลักดันแกนนำชาวบ้านเพื่อลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านการสำรวจแร่ฯ ทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเมืองโปแตสที่ จ.อุตรธานี เมืองทองที่ จ.พิจิตร การวางแผนต่อสู้ระดับพื้นที่ การต่อเชื่อนักวิชาการ เครือข่ายต่างๆเข้ามาในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนเชื่อมั่นในสิทธิของชุมชนที่จะอยู่ในแผ่นดินเกิด

นอกจากนี้ ยังใช้บทบาทของความเป็นพระสงฆ์ทำงานในพื้นที่ เช่น การเทศน์ในงานอวมงคล เขียนหนังสือ วารสารคนต้นน้ำ โดยให้กลุ่มเด็กเยาวชนเป็นผู้ผลิต เพื่อสร้างความเข้าใจถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและผลกระทบของเหมืองแร่

▪ หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน

-ปี พ.ศ. 2551 ร่วมกับศูนย์พัฒนาเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเพื่อการพึ่งตนเองจังหวัดแพร่ ผลักดันแกนนำชาวบ้านลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านการสำรวจแร่ฯ พาชาวบ้านไปดูเหมืองที่ จ.อุตร และ จ.พิจิตร

-สื่อมวลชนท้องถิ่น เพื่อต่อสู้กับนายทุนที่จะเข้ามาทำเหมือง

▪ ผลที่ได้รับ

- 1) ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกันดูแลรักษา
- 2) เยาวชนในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และได้เรียนรู้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น
- 3) พื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติเวียงโกศัยยังไม่ถูกทำลายจากการทำเหมืองแร่

▪ ผู้ที่ได้รับประโยชน์

ชาวบ้านและเยาวชน ต.สรอย อ.วังชิ้น จ.แพร่

▪ แผนงานในอนาคต

ให้ชาวบ้านสามารถอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน

2. พระนิรันดร คุณธโร อายุ 55 ปี พุทธอุทยานถ้ำน้ำทิพย์ ตำบลกรูงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

จุดเด่นผลงาน

- ป่าดงมูลเป็นป่าผืนสุดท้ายบริเวณนั้น มีการจัดการทรัพยากรน้ำดี และใช้ประโยชน์ได้

จริง

- กฎหมายทางป่าไม้ช่วยท่านได้มาก และโดยวัฒนธรรมชาวบ้านก็จะไม่เข้ามาใช้ประโยชน์ในเขตวัด ทำให้รักษาผืนป่า 2,333 ไร่ ไว้ได้จนถึงปัจจุบัน
- เป็นพระที่ปลูกพืชสีเขียวให้กับแผ่นดิน รักษาธรรมชาติ พระได้เรียนรู้บทเรียนหลายอย่าง เช่น ไม้นอกถิ่นปลูกไปไม่เกิน 10 ปีก็กลายเป็นปัญหา ป่าอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าเพิ่มขึ้น ปัญหาไฟป่าลดลง
- มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน เช่น บริเวณที่สร้างศาลาเป็นต้นน้ำ จึงสร้างบ่อพักขนาดใหญ่ไว้หน้าวัดเพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ จะไม่ต้องเข้าไปในป่าและหนองน้ำที่ไกลออกไป

▪ ประวัติ

พระอาจารย์นิรันดร์ คุณธโร เป็นคนกรุงเทพฯ เชื้อชาติจีน นามสกุลเดิม แซ่หลี่ เกิดเมื่อวันที่ 25 ต.ค. 2497 จบการศึกษา ป.4 เติบโตในเมืองกรุง ภายหลังได้ฟังเทศน์ของท่านหลวงปู่เทศก์ เทสรังสี วัดหินหมากเป้ง ต.พระพุทธรบาท อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงปวารณาตัวบวชเป็นลูกศิษย์ในปี 2527 และได้ออกเดินทางธุดงค์ไปที่ต่างๆ ทั้งภาคเหนือและอีสาน ปี 2532 เพื่อนพระธุดงค์เล่าให้ฟังว่ามีพื้นที่บริเวณดงหน่อเขาตันทิศเหนือดงมูลมี ถ้าสวยงามและมีน้ำหยดอยู่ตลอดปี เยียบสงบ เหมาะกับการเป็นที่วิปัสสนากรรมฐานยิ่งนัก พระอาจารย์จึงได้เดินทางมาดูแลและตัดสินใจพำนักที่นี้ 1 พรรษา อาศัยการบิณฑบาตจากโยมชาวไร่ในบริเวณใกล้เคียง

ต่อมาเห็นว่าที่ตั้งกล่าวมีความเหมาะสมที่จะตั้งสำนักสงฆ์ จึงประสานงานกับญาติโยม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอจัดตั้งสำนักสงฆ์ ซึ่งก็มีอุปสรรคมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่ แต่ในที่สุดก็สามารถตั้งสำนักสงฆ์ได้ในปี 2534 โดยมีพื้นที่ตามกฎหมายที่อนุญาตให้ใช้คือ 15 ไร่

เดิมสภาพป่าที่ตั้งสำนักสงฆ์ไม่ได้เป็นอย่างที่เป็นอยู่ ป่าไม้ส่วนใหญ่บนไหล่เขาหรือบริเวณที่ตั้งสำนักสงฆ์เป็นป่าเสื่อมโทรม ไม้ใหญ่แทบไม่เหลือ มีผู้บุกรุกขึ้นมาตัดไม้แทบทุกวัน ถัดลงไปด้านล่างเพียง 50 เมตร เป็นไร่มันสำปะหลัง ไร่พริก ไร่ปอของชาวบ้านถัดจากพื้นที่วัดลงไปด้านล่างเป็นพื้นที่โล่งเตียนจากการทำเกษตรของชาวบ้าน หน้าแล้งทุกปีจะมีไฟป่าจากการเผาไร่ การล่าสัตว์ไหม้ป่ามารอบด้าน พระอาจารย์จึงเกิดแนวคิดที่จะสร้างป่าสร้างพื้นที่สีเขียวตามแนวทางพระป่า

ต่อมาในช่วงโครงการจัดสรรที่ทำกินให้กับเกษตรกร (คจก.) ปี 2535 ได้มีการให้พี่น้องประชาชนรวมทั้งพระให้ออกจากป่าเพื่อปักหมุดเขตพื้นที่อุทยานกับเขตพื้นที่ทำกิน แม้จะถูกกดดันอย่างหนักแต่เหมือนโชคเข้าข้าง เพราะขณะที่กำลังยื้อกันอยู่นั้น โครงการ คจก.ก็สิ้นสุดลง โดยที่ยังไม่ได้ย้ายสำนัก รัฐบาลต่อมาได้ทำการจัดรูปที่ดินในรูปแบบ สปก. ชาวบ้านที่มีที่อยู่ในบริเวณวัดยอมถอยออกไป ขณะที่บางรายมีการเจรจาซื้อที่ดิน จน พ.ศ. 2538 ทางสำนักสงฆ์ได้ใบตราตั้งจากสำนักสงฆ์มาเป็นวัดได้สำเร็จ

ปีถัดมาได้เดินเรื่องขอใช้พื้นที่ป่าสงวนและป่าเสื่อมโทรมบริเวณใกล้เคียง ยกขึ้นเป็นพุทธอุทยานถ้ำน้ำทิพย์มาจนถึงปัจจุบันโดยมีพื้นที่ 2,333 ไร่ ตั้งแต่ไหลเขาขึ้นไปถึงสันเขา

■ **แนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

- การปลูกป่าควรเตรียมดินอย่างดีเหมือนการปลูกพืชเศรษฐกิจทั่วไป ไม่ควรปลูกซ่อมแซมในพื้นที่รกร้าง โดยไม่มีการเตรียมดิน เพราะจะทำให้พืชที่ปลูกรอดยาก
- การปลูกป่าไม่ควรเน้นปริมาณพื้นที่หรือจำนวนต้นมากๆ แต่ควรเน้นที่สามารถจัดการดูแลได้อย่างทั่วถึง ทั้งการให้น้ำ การดูแลไฟป่า เพื่อให้อัตราการรอดของต้นไม้มีเพิ่มขึ้น
- การปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมควรเลือกพันธุ์ไม้ที่เป็นพืชท้องถิ่น ไม่ควร นำไม้แปลกมาปลูกเพราะจะมีผลเสียมากกว่าได้
- การปลูกป่านั้นไม่ใช่เรื่องยาก ไม่ใช่ภาระที่หนัก สิ่งที่ยากคือการดูแลรักษาให้เหลือรอด
- การปลูกป่าดิบแล้งอาจลำบากในช่วง 3-4 ปีแรก เพราะต้องเผ่าระวังไฟป่า หากป่าเหลือรอดจากไฟป่า และเจริญเติบโตได้ดีแล้ว ป่าเหล่านี้จะเป็นแนวกันไฟที่ดีและยั่งยืนที่สุด

■ **ผลงาน**

- เริ่มต้นเพาะกล้าไม้พื้นถิ่นที่พอหาได้ เช่น ตะเคียนหิน แดง พยุง ประดู่ มะค่าโมง ตะแบก เป็นต้น แล้วร่วมกับลูกศิษย์วัดญาติโยมทำการปลูกป่าในช่วงต้นฤดูฝน ในเขตบริเวณวัดปลูกได้ 3 ปี พื้นที่ 15 ไร่ก็เต็มไปด้วยป่ารุ่นใหม่ นำความร่มเย็นและความภูมิใจมาให้ทั้งพระทั้งโยม
- หลังจากทำอยู่หลายปี มีญาติโยมที่ศรัทธามาจากกรุงเทพฯ และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย ญาติโยมในชุมชนได้เข้ามาเยี่ยม มองเห็นความตั้งใจจริงจึงพากันเรียไร้ทุนทรัพย์เพื่อช่วยเหลือการปลูกป่า ซึ่งเป็นอย่างนี้อีกหลายปี จนวัดมีทุนทรัพย์ในการซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการปลูกป่า เช่น มีงบซื้อน้ำมันในรถไถชาวบ้านมาช่วยปรับพื้นที่ สร้างทางเข้าสู่แปลงปลูกไม้ที่อยู่ไกลและสูงขึ้นไปบนยอดเขา มีเงินซื้อรถฉีดน้ำมือสอง ไม้คอยฉีดน้ำและดับไฟป่าในหน้าแล้ง นอกจากนั้นยังสามารถสร้างแหล่งน้ำ ด้วยการสร้างฝายน้ำล้นเล็กๆ บนลำกลางธรรมชาติที่ไหลผ่านหน้าวัด เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดปี
- เข้าร่วมโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา โดยทางป่าไม้สนับสนุนกล้าไม้ให้กับวัด และส่งเจ้าหน้าที่ขึ้นมาดูแลเป็นครั้งคราว แต่ภาระในการดูแลป่าให้เจริญเติบโตสืบไป ก็ตกอยู่กับวัดอยู่ดี
- มีโรงเรียนในชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านดุนสาด บ้านนามูล บ้านนาคำน้อย พาเด็กๆ มาศึกษาดูงานป่า ศึกษาธรรมชาติ และร่วมปลูกด้วยกันหลายครั้ง

- ทางวัดได้จัดทำเรือนเพาะชำและกล้าไม้เอง เพราะไม้จากที่อื่นให้มามักเป็นไม้แปลกถิ่น ไม้ทนทานเหมือนไม้ดั้งเดิมที่ป่าแถบนี้เคยมีมา

3. พระสมพงษ์ ถาวรธัมโม อายุ 36 ปี วัดदानมูทิตา ตำบลศรีแก้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร จุดเด่นผลงาน

- ดูแลผืนป่า 2,100 ไร่ ซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ในเขตป่าสงวนป่าดงปอ ท่ามกลางพื้นที่รอบข้างที่กลายเป็นไร่อ้อยเกือบหมด ทุกปีจะมีการเผาไร่อ้อย มีไฟไหม้ป่า แล้วก็จะลามมาไหม้ขึ้นมาบนภู ท่านก็เลยจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันร่วมรักษาป่า ทำผ้าป่า ลาดตระเวน ปลูกป่า และก่อตั้งกลุ่ม รส.ทป.ขึ้น

- มีการขยายผลออกไปอีก 10 หมู่บ้านจนครบทั้งตำบล และขยายไปยังวัดอื่นๆ ในพื้นที่ภูข้างเคียง จำนวน 10 วัด และปี พ.ศ.2549 เริ่มขยายผลไปยังกลุ่มเยาวชน ปัจจุบันจัดอบรมแก่เยาวชนไม่ต่ำกว่าพันคน และเด็กๆ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนดูแลรักษาป่าและจัดกิจกรรมสำรวจป่าฐานต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

- มีการทำ “แนวกันไฟสีเขียว” โดยใช้ต้นจันทน์ เนื่องจากเป็นไม้ที่มีสีเขียวตลอดทั้งปีและเป็นพืช อดน้ำ เมื่อไฟไหม้มาถึงจะชะลอความแรงและไม่ลามต่อ

- ออกแบบฝายแบบอีสาน โดยพัฒนามาจากฝายชาวบ้าน ซึ่งจะไม่เหมือนฝายทางภาคเหนือ เพราะฝายของภาคอีสานต้องกักน้ำไว้ เพื่อให้มันอยู่นิ่ง แล้วก็ยึดเวลาน้ำในลำห้วยให้มันอยู่ยาวขึ้น เพราะลักษณะน้ำของพื้นที่นี้เป็นน้ำซับไหลเอื่อยๆ ตลอด ไหลไม่เยอะ แต่ไหลเรื่อยๆ ทำให้ มีน้ำใช้ประโยชน์ได้ถึงเดือนมีนาคม ซึ่งปกติแค่เดือนพฤศจิกายนน้ำก็จะแห้งหมด จนถึงปัจจุบัน มีฝาย 25 ตัว

- เริ่มปลูก “พืชอาหาร” ในพื้นที่ป่าเพราะสภาพพื้นที่ป่าโดนไฟไหม้พืชอาหารเริ่มหมด เช่น ต้นไผ่ คอนแคน ผักหวาน มะขามป้อม ตาว และอีกมากที่เพาะพันธุ์ไว้ กิจกรรมการปลูกก็ไม่ได้ปลูกปีละครั้ง แค่ญาติโยมขึ้นมา 2-3 คน ก็จะพาไปปลูกเลย

▪ ประวัติ

พระสมพงษ์ ถาวรธัมโม อายุ 36 ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ อ.กุดชุม จ.ยโสธร อุปสมบทเมื่อปี พ.ศ. 2536 ปัจจุบันบวชได้ 17 พรรษา บวชปีแรกอยู่ที่คำเขื่อนแก้ว หลังจากนั้นก็ท่องเที่ยวอยู่แถวอีสานเหนือ นครพนม เลย อุตรธานี จนกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเมื่อปี พ.ศ. 2544 ได้แวะมาสถานที่ตรงนี้ พอดีว่าเห็นเพียงพักสำหรับพระที่ถูกต้องตามหน้าผาบนภูหมากยา พอมีร่องรอยก็เลยถือโอกาสอยู่ในตอนแรกคิดว่าจะอยู่สัก 3 เดือนก่อน และเมื่ออยู่ไปรู้สึกว่าจะอยู่ได้ เพราะว่าเป็นสถานที่เงียบสงบ

เมื่อมาอยู่ก็เริ่มเห็นปัญหา เช่น ปัญหาไฟไหม้ป่าที่ไหม้ ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ ป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรม มีแต่หญ้าคอมมิวนิสต์ เป็นป่าหญ้าคา ขึ้นเต็มไปหมด จึงเริ่มต้นคิดอนุรักษ์ โดยปรึกษาหารือกับญาติโยมที่มาวัด เพราะป่าไหม้จนไม่มีพื้นที่สีเขียวแล้ว

■ แนวคิดในการอนุรักษ์

“ถ้าเราไม่ช่วยกันจะปล่อยให้พระทำคนเดียวก็คงไม่ได้หรอก จะปล่อยให้ชาวบ้านทำ เขาก็ต้องทำมาหากิน จะให้ภาระตกที่ใครคนหนึ่งก็คงไม่ได้” การร่วมมือกันจึงจะประสบผลสำเร็จเป็นแนวคิดหลักของพระอาจารย์ที่ใช้ในการดูแลพื้นที่ป่า 2,100 ไร่ซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ในเขตป่าสงวนป่าดงปอแห่งนี้

■ ผลงาน

การอาศัยความร่วมมือเห็นผลทันทีเมื่อพระอาจารย์ต้องการแก้ปัญหาไฟไหม้ป่า ซึ่ง พระอาจารย์มองว่าต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย พระทำคนเดียวไม่ได้แน่ ชาวบ้านก็คงจะช่วยได้แต่ต้องไม่กระทบงานหลัก ครั้นมองไปที่ฝ่ายรัฐบาลก็มีหน่วยดูแลป่าอยู่แต่อยู่ไกล พระอาจารย์เลยก็ไปปรึกษาทาง อ.กุดชุม ซึ่งได้รับคำแนะนำให้ตั้งกลุ่ม รสทป. ขึ้นมาก่อน ตอนเริ่มต้นมีหมู่บ้านเดียวคือ ม.3 ต.ศรีแก้ว

พอตั้ง รสทป.เมื่อปี พ.ศ. 2544 ก็เริ่มดำเนินการปลูกต้นไม้ประมาณ 5,000 ต้น เริ่มทำแนวกันไฟ ลาดตระเวน และมีกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น มีกติกากในการเผาไร่อ้อย โดยตกลงว่าก่อนจะเผาให้แจ้งกรรมการ หรือให้กรรมการไปดูแลตอนเผาด้วย ให้เห็นด้วยกันเพื่อไม่ให้ไฟลามและทำให้ป่าสภาพดี นอกจากนี้ยังมีวัดใกล้เคียงจำนวน 10 วัด ที่ดำเนินการปลูกป่าและรักษาป่าเหมือนกัน เช่น วัดมณฑาทิพย์ วัดศรีแก้ว วัดภูแฝงม้า วัดศรีสงคราม เป็นต้น ก็ได้มีการหารือและร่วมมือกันมาตลอด

การอยู่เฉยๆ คงไม่มีพันธมิตรไหนจะเดินเข้ามาหา พระอาจารย์จึงใช้วิธีเดินเข้าไปสร้างพันธมิตรเองก่อน เช่น วัดที่อยู่ในบ้านเดียว มีลักษณะอยู่บนภูเหมือนกัน ก็ลงทุนเดินข้ามภูไปคุยไปหา “อยากจะมีเพื่อนในการทำ” ท่านว่า และเริ่มทำแนวกันไฟมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบันระยะทาง 10 กิโลเมตรในภูหมากยา และขยายไปยังวัดมณฑาทิพย์ที่อยู่ภูใกล้เคียงอีก 10 กิโลเมตร ซึ่งเป็นการทำคู่กันไป ในปี พ.ศ. 2550 ท่านได้ไปร่วมประชุมพระในเขตตำบลที่ภูแฝงม้า ได้มีการหารือกันในหมู่พระภิกษุว่า จะกำหนดบทบาทของพระภิกษุกันอย่างไร

เรื่องแนวกันไฟ พระอาจารย์มีการทำ “แนวกันไฟสีเขียว” โดยใช้ต้นจันทน์ เนื่องจากเป็นไม้ที่มีสีเขียวตลอดทั้งปีและเป็นพืชชอบน้ำ เมื่อไฟไหม้มาถึงจะชะลอความแรงของไฟและทำให้ไฟไม่ลามไปยังพื้นที่อื่นๆ 5 ปีต่อมาป่าก็เริ่มสมบูรณ์ นอกจากนี้พระสมพงษ์ได้พยายามรวบรวมสายพันธุ์ต้นจันทน์ให้ครบ 6 สายพันธุ์ ปัจจุบันรวบรวมได้ 2 สายพันธุ์ คือ จันทน์แดงและจันทน์ผา โดยเป้าหมายในอนาคตคือ การปลูกต้นจันทน์ให้ได้ 1 ล้านต้น

นอกจากงานของ รสทป. พระอาจารย์เชื่อเรื่องการเชื่อมโยงและการสร้างเครือข่าย ปี พ.ศ. 2545 จึงได้เริ่มขยายไปสู่บ้านโคกใหญ่ แล้วดำเนินการขยายผลเรื่อยมา ปัจจุบันมีเครือข่าย 10 หมู่บ้าน ครอบคลุมตำบล แต่หมู่บ้านที่เข้ามาทำงานร่วมกับพระสมพงษ์มี 7 หมู่บ้าน เนื่องจาก 3 หมู่บ้านที่เหลือเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ราบห่างไกลออกไป

การขยายไปยังเยาวชนคนรุ่นหลังก็มีความจำเป็นในมุมมองของพระสมพงษ์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาสภาพคนที่ทำงาน หลายคนเริ่มแก่ตัวลง หลายคนเริ่มขึ้นภูไม้ไหว เยาวชนรุ่นหลังจะเป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ป่าต่อไป ในปี พ.ศ. 2549 ท่านเริ่มทำจดหมายเชื่อมโยงไปยังโรงเรียนในละแวกชุมชน เช่น โรงเรียนบ้านศรีแก้ว และได้จัดกิจกรรมอบรมเรื่องการอนุรักษ์ขึ้น เพื่อหวังสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่า และขยายผลไปยังพ่อแม่ผู้ปกครองให้ช่วยกันดูแลไฟป่าและลดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า

ในปี พ.ศ. 2550 มีการจัดอบรมพร้อมกัน 3 โรงเรียนคือ โรงเรียนศรีแก้ว โรงเรียนโคกใหญ่ที่อยู่ในละแวกชุมชน และโรงเรียนบ้านหนองบึงกาน อยู่ใน อ.กุดชุม ที่เชิญมากี่เพราะคิดว่าผู้ปกครองของทางนั้นมักเข้ามาล่าสัตว์ก็เลยต้องกระจายความรู้ออกไป

ปัจจุบันมีการจัดอบรมแก่เยาวชนครบทุกโรงเรียนรอบ 7 หมู่บ้าน ซึ่งมี 4 โรงเรียน หลังจากมาเดินป่า ปี พ.ศ. 2551 ก็มีโครงการอบรมต้นกล้าเยาวชน ปี พ.ศ. 2552 ก็มีการอบรมเช่นกัน แต่เป็นการอบรมแบบไม่เต็มรูปแบบ มีกิจกรรมก็จะเชิญมา ประมาณปีละ 3 ครั้ง ซึ่งประเด็นการอบรมก็เป็นเรื่องปัญหาไหม้ป่า การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งอยากให้เยาวชนช่วยบอกผู้ปกครองบอกว่า มันดีไม่ใช่อะไร ต่อมาเด็กๆ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนดูแลรักษาป่าและจัดกิจกรรมสำรวจป่าอย่างเป็นรูปธรรม

ย้อนกลับไปปี พ.ศ. 2545 พระอาจารย์มีปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ ซึ่งเดิมต้องไปใช้น้ำจากลำโพงข้างล่างซึ่งอยู่ไกลมาก เลยคิดว่าจะทำอย่างไรถึงจะมีแหล่งน้ำได้ จึงเดินลัดเลาะในป่าเพื่อหาหนทางเห็นฝายชาวบ้านที่พอใหญ่สุข ซึ่งเป็นชาวบ้านแถบนี้ทำทิ้งไว้เป็นจุดๆ ในป่า โดยการเรียงหินดินกั้นน้ำเวลาฝนตกน้ำก็ขังอยู่ข้างใน วิวสวยก็ได้กินในหน้าแล้ง ท่านพัฒนาจากตรงนี้ แต่ใช้ปูนซีเมนต์เพื่อเป็นการกักเก็บน้ำได้ผลมากกว่า เป็นโมเดลของฝายแบบอีสาน ซึ่งไม่เหมือนฝายทางภาคเหนือ คือ เป็นฝายเพื่อชะลอน้ำ แต่ฝายของภาคอีสานต้องกักน้ำไว้ เพื่อให้มันอยู่นิ่ง แล้วก็ยึดเวลาน้ำในลำห้วยให้มันอยู่ยาวขึ้น เพราะลักษณะน้ำของพื้นที่นี้เป็นน้ำซับไหลเอื่อยๆ ตลอด ไหลไม่เยอะ แต่ไหลเรื่อยๆ ทำให้น้ำใช้ประโยชน์ได้ถึงเดือนมีนาคม ซึ่งปกติเดือนพฤศจิกายนน้ำก็จะแห้งหมด จนถึงปัจจุบันมีฝาย 25 ฝาย

และเนื่องจากสภาพพื้นที่ป่าโดนไฟไหม้พืชอาหารเริ่มหมดก็เลยเริ่มปลูกพืชอาหารในพื้นที่ป่า เช่น ต้นไผ่ คอแค้น ผักหวาน มะขามป้อม ตำว และอีกมากที่เพาะพันธุ์ไว้ กิจกรรมการปลูกก็ไม่ได้ปลูกปีละครั้ง แค่ญาติโยมขึ้นมา 2-3 คน ก็จะพาไปปลูกเลย

ตลอดเวลาการปลูกป่าและอนุรักษ์พื้นที่ที่ผ่านมา เห็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงป่า ชัดเจนมาก จากเมื่อก่อนเป็นป่าหญ้าคา หญ้าคอมมิวนิสต์ก็หมดไปแล้ว พวกสัตว์ทั้งหลายเห็นเพิ่มขึ้น ทั้งหมาป่า งูจงอาง ไก่ป่า นกเพิ่มขึ้นมาก กระรอก กระแต สัตว์น้ำตามธรรมชาติกลับคืนมาเช่น ปูแฉัง เป็นต้น

4. พระสุวรรณ คเวสโก อายุ 61 ปี 174/1 หมู่ 4 ตำบลท่าจี้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280

จุดเด่นผลงาน

สร้างงานให้กับชุมชน สร้างคนให้พึ่งตนเอง สร้างสวัสดิการรองรับให้กับคนในชุมชน ส่งเสริมโรงเรียนทำนาข้าวอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อให้นักเรียนมีข้าวกินเองในโรงเรียน เป็นโรงเรียนต้นแบบในโครงการเศรษฐกิจพอเพียง

■ ประวัติ

พระสุวรรณ คเวสโก หรือ พระเสรี รอดรัตน์ เกิดที่บ้านคู้วังว หมู่ที่ 5 ตำบลควนกลาง อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2491 ปีชวด ปัจจุบัน อายุ 61 ปี เป็นบุตรของนายรุ่น นางเชียด รอดรัตน์ มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน ผู้หญิง 6 คน ผู้ชาย 3 คน พระเสรี รอดรัตน์ เป็นบุตรคนที่ 8 ของครอบครัว อาชีพของครอบครัว คือ ทำนา

เนื่องจากนายรุ่น นางเชียดรอดรัตน์ เป็นครอบครัวที่ยากจนและมีลูกหลายคน ทำให้เด็กชาย เสรี รอดรัตน์ ได้เรียนหนังสือจบแค่ชั้นประถม 4 ที่โรงเรียน บ้านคู้วังว ซึ่งเป็นโรงเรียนใกล้บ้าน หลังจากจบชั้นประถม เด็กชายเสรี ได้ออกมาช่วยพ่อแม่ทำนา และทำงานรับจ้างทั่วไป จนอายุได้ 18 ปีได้ชวนพ่อกับแม่ไปหาซื้อที่ดิน ที่ตำบลคลองฉนวน อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปี พ.ศ. 2512 นายเสรี รอดรัตน์ อายุ 21 ปี ได้แต่งงานมีครอบครัว กับนางประจวบ พลเดช

ปี พ.ศ.2513 ได้บุตรชาย 1 คนชื่อเด็กชาย สำเร็จ รอดรัตน์ เมื่อเด็กชายสำเร็จ อายุได้ประมาณ 15 วัน นายเสรี รอดรัตน์ กับเพื่อนบ้านประมาณ 10 คน ก็ถูกทางการตั้งข้อหาการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ในขณะนั้นไม่เคยรู้ว่าคอมมิวนิสต์เป็นอย่างไร และไม่รู้จักใครที่เป็นด้วย)

ปี พ.ศ. 2513-2514 เมื่อโดนข้อหาการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งหมดก็ชวนกันหนีการจับกุมของทางการ เป็นเวลา 2 ปี ในที่สุดก็ได้พบกับสหายของพรรคคอมมิวนิสต์ ก็เลยได้เข้าไปร่วมกับพรรคและได้รับฝึกฝนอบรมจากพรรคคอมมิวนิสต์ จนกลายเป็นผู้ปฏิบัติงานของพรรค รับหน้าที่ทำงานมวลชน และมีชื่อเรียกใหม่ว่า “สหายสุวรรณ ”

ปี พ.ศ. 2520 ได้ย้ายมาอยู่บ้านนาภาพ หมู่ที่ 4 ต.ท่าจี้ว อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช และได้แต่งงานใหม่กับ นางลำเจียก สมบูรณ์ (เนื่องจากภรรยาเก่าได้แต่งงานใหม่ไปแล้ว) และได้เข้าไปเคลื่อนไหวงานของพรรคในเขตพื้นที่ อ.เมือง อ.ท่าศาลา อ.ลานสกา และอ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช

ปี พ.ศ. 2527 ได้ออกจากป่ามาอยู่บ้านอย่างเต็มตัว ทำการค้าเล็กๆ อยู่ประมาณ 2-3 ปี ประมาณปี พ.ศ. 2529 ได้ย้ายครอบครัวกลับไปที่บ้านคิ่งวังวู้ อำเภอฟิบูน อีกครั้งหนึ่ง ได้ทำสวน และรวมกลุ่มกับคน ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน เป็นกลุ่มทำน้ายาง อยู่ประมาณ 4-5 ปี กลุ่มน้ายางมีปัญหา ขายไม่ได้ จึงได้หยุดกลุ่มไป และในขณะที่ทำสวน และร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้านแล้ว ส่วนตัวได้ศึกษา ธรรมะของท่านพุทธทาส วัดสวนโมกข์ จ.สุราษฎร์ธานีอยู่ตลอดเวลา

ปี พ.ศ. 2534 ได้ย้ายครอบครัวกลับมาทำสวนทำนาอยู่ที่ ต.ท่าจิว อีกครั้งหนึ่ง และได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งในการศึกษาธรรมะ ได้ชวนเพื่อนบ้านมาศึกษา ธรรมะอย่างจริงจัง 2-3 คน

ปี พ.ศ. 2538 หลังจากได้ศึกษาธรรมะ อยู่ประมาณ 7 ปี ได้เห็นช่องทางการพัฒนาสังคม แนวพุทธ เลย์ตัดสินใจเข้าบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ ที่วัดป่ายาง เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538

▪ ประวัติการศึกษา

- จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านคิ่งวังวู้
- ด้านพระพุทธศาสนา จบนักธรรมเอก ปี พ.ศ. 2541
- ด้านสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิและคุณธรรมควรแก่ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เอกการบริหารพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชปี พ.ศ. 2551

▪ แนวคิดด้านการอนุรักษ์

การทำงานพัฒนา แนวคิดในการทำงานพัฒนาสังคม ส่วนหนึ่งได้มาจากประสบการณ์ที่ป่า กับพรรคคอมมิวนิสต์ และส่วนหนึ่งได้จากการศึกษาธรรมะแนววัดสวนโมกข์ “พระสุวรรณ” เริ่มภารกิจ “ฟื้นฟูชุมชน” ด้วยการออกอุบายว่า “เราต้องเอาเงินเป็นเครื่องมือโดยนำธรรมะเข้าไป โดยไม่จำเป็นต้องบอกให้รู้ตัว แต่ยังคงว่าศรัทธาของเราจะพอหรือยัง จึงทดสอบด้วยการขอเงินชาวบ้าน คนละ 100 บาท โดยไม่ต้องถามว่าจะเอาไปทำอะไร ถ้าว่านสุวรรณขอกี่แล้วกัน ตั้งเป้าไว้ 3,000 บาท แต่เก็บเงินจริงได้เกินความคาดหมาย โดยเก็บได้ 8,000 กว่าบาท เมื่อเห็นชาวบ้านศรัทธา แน่นอนแล้ว ก็ได้เชิญนายฝาก ตรีถวัลย์ ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอมทรัพย์บ้านคีรีวง มาให้แนวคิดและแนวปฏิบัติ

คณะผู้ก่อการดีครั้งนี้ นอกจากนายฝาก ตรีถวัลย์ แล้วพระสุวรรณได้ชวนแกนนำชุมชนบ้าน ป่ายางหลายท่าน มาปรึกษาหารือกันประกอบด้วย 1) นายจาย นนทเภท 2) นายเอียด ภูธรรักษ์ 3) ดร.ไมตรี จันทรา 4) นายณรงค์ จุลแก้ว 5) นางนที นนทเภท โดยให้ ดร.ไมตรี จันทรา จากสถาบัน ราชภัฏนครศรีธรรมราชเป็นผู้จัดพิมพ์ระเบียบการต่างๆ นำเงิน 8,000 บาท มาจัดตั้งกองทุน ชื่อว่า “กลุ่มเมตตาธรรม” และให้คณะทำงานออกเผยแพร่แนวคิดของกลุ่มฯ ให้ชาวบ้านป่ายางรับทราบโดยทั่วถึงกัน

■ ผลงาน

ปลายปี พ.ศ. 2541 ทางมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นำโดย คุณภิม ภคเมธาวิ ประสานงานให้ “พระสุวรรณ์” เดินทางไปร่วมสัมมนาพระนักพัฒนาจากทั่วประเทศที่วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด โดยนำพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับองค์กรการเงินชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“ท่านสุวรรณ์ และ ณรงค์ จุลแก้ว” เข้าร่วมสัมมนาครบ 7 วัน ก็เดินทางกลับวัดป่ายาง นำชุดประสบการณ์จากจังหวัดตราดมาปรึกษากับคณะทำงานและปรับการทำงานของกลุ่มฯ ให้สอดคล้องกับแนวทางที่คณะทำงานวางเค้าโครงไว้ หลังจากทำความเข้าใจกับแกนนำชุมชนแล้วก็ให้ประชาสัมพันธ์ เชิญชวนชาวป่ายางมาสมัครสมาชิกกลุ่ม โดยได้เปลี่ยน “กลุ่มเมตตาธรรม” มาเป็น “กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต” เงินกองทุนที่เก็บมาแล้วครอบครัวละ 100 บาท จำนวน 8,000 กว่าบาท ปรับเข้าเป็น “กองทุนสวัสดิการ” องค์กรประกอบที่สำคัญของกลุ่มสัจจะฯ

25 มกราคม พ.ศ. 2542 เป็นวันก่อตั้งกลุ่มสัจจะฯ สมาชิกก่อตั้ง 411 คน เป็นชาย 143 คน หญิง 155 คน เด็กชาย 76 คน เด็กหญิง 37 คน จาก 115 ครัวเรือน ได้เงินเข้ากองทุนสวัสดิการ 18,280 บาทเงินสัจจะฯ 14,420 บาท โดยมีหลักการสำคัญที่คณะทำงานยึดเป็นแนวปฏิบัติ คือ “กลุ่มสัจจะฯ จะใช้แนวพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและแนวทางประชาสังคมมาจัดการปัญหาไม่ใช่หลักกฎหมายและนิติศาสตร์ เวลาเกิดปัญหาเราจะเอาธรรมเอาศีลมาอธิบายชี้ให้เห็น ยกกรณี บาบ-บุญ-คุณ-โทษ มาเป็นข้อบังคับ โดยมี ท่าน สุวรรณ์ เป็นพี่เลี้ยง”

เมื่อกิจกรรมกลุ่มสัจจะฯ ในชุมชนบ้านป่ายาง ประสบผลสำเร็จในขั้นต้นอย่างน่าพอใจ “ท่านสุวรรณ์” ได้ขยายผลกลุ่มสัจจะฯ ไปทั่ว จ.นครศรีธรรมราช และได้จัดตั้งเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต จ.นครศรีธรรมราช ก่อตั้งเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน มีเครือข่ายทั้งหมด 23 กลุ่ม ได้แก่

- 1.กลุ่มสัจจะฯ วัดป่ายาง หมู่ที่ 4 ต.ท่าจิว อ.เมือง
- 2.กลุ่มสัจจะฯ บ้านคิ่งวังวัว หมู่ที่ 5 ต.ควรรทอง อ.พิปูน
- 3.กลุ่มสัจจะฯ บ้านยอดเหลือง หมู่ที่ 1 ต.นาแหรง กิ่งอำเภอนบพิตำ
- 4.กลุ่มสัจจะฯ วัดทุ่งคา หมู่ที่ 3 ต.กะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ
- 5.กลุ่มสัจจะฯ วัดปากเจ้า หมู่ที่ 8 ต.ตลิ่งชัน อ.ท่าศาลา
- 6.กลุ่มสัจจะฯ บ้านหนองจิก หมู่ที่ 7 ต.ท่าจิว อ.เมือง
- 7.กลุ่มสัจจะฯ วัดใหม่ไทยเจริญ หมู่ที่ 1 ต.นบพิตำ กิ่งอำเภอนบพิตำ
- 8.กลุ่มสัจจะฯ บ้านคลองเสาเหนือ หมู่ที่ 3 ต.บางขัน อ.บางขัน
- 9.กลุ่มสัจจะฯ วัดท่าช้าง หมู่ที่ 2 ต.นาพรุ อ.พระพรหม
- 10.กลุ่มสัจจะฯ บ้านเขาโพธิ์ หมู่ที่ 9 ต.นบพิตำ กิ่งอำเภอนบพิตำ

- 11.กลุ่มสัจจะฯบ้านหน้าเขามหาชัย ต.ท่าจั่ว อ.เมือง
- 12.กลุ่มสัจจะฯ วัดดินดอน ต.ท่าดี อ.ลานสกา
- 13.กลุ่มสัจจะฯบ้านคลองขยัน อ.เชียรใหญ่
- 14.กลุ่มสัจจะฯ บ้านหนองบัว ต.นาเคียน อ.เมือง
- 15.กลุ่มสัจจะฯบ้านในไร่ ต.นาเรียง อ.พรหมคีรี
- 16.กลุ่มสัจจะฯ บ้านเขาน้อย ต.ร่อนพิบูลย์ อ.ร่อนพิบูลย์
- 17.กลุ่มสัจจะฯ วัดท่าม่วง ต.ดอนทะเล อ.เมือง
- 18.กลุ่มสัจจะฯวัดเขาหน้าเหรียญ 1 หมู่ที่ 8 ต.กรุงหยัน อ.ทุ่งใหญ่
- 19.กลุ่มสัจจะฯวัดเขาหน้าเหรียญ 2 หมู่ที่ 1 ต.กรุงหยัน อ.ทุ่งใหญ่
- 20.กลุ่มสัจจะฯวิสาหกิจชุมชนแก้วใหม่ หมู่ที่ 7 ต.ห้องเรียน อ.ขนอม
- 21.กลุ่มสัจจะฯเซาท์เงินสยามพาราวิวด 180 ม.1 ต.ชะมาย อ.ทุ่งสง
- 22.กลุ่มวัดเขายวนเฒ่า ต.เทพราช อ.สิชล
- 23.กลุ่มควนสะอาด ม.4 ต.บางขัน อ.บางขัน

รวม 23 กลุ่ม 14 อำเภอ ซึ่งในนครศรีธรรมราชมี 23 อำเภอ เงินหมุนเวียน 40 ล้านบาท
บาท สมาชิก 4,000 กว่าคน กรรมการ 124 คน สวัสดิการ 5 ล้านบาทบาท

จากสัจจะสะสมทรัพย์ สู่วิสาหกิจชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

แนวคิดการสร้างชุมชนให้สามารถพึ่งตนเอง ให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพโดยการสร้างระบบของชุมชน ในน้ำปลา ในนามีข้าว โดยเน้นให้ชุมชนหลุดพ้นจากการใช้สารเคมีหันกลับมาใช้อินทรีย์ชีวภาพ ฟันฟูทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์ไม้ ดิน และแหล่งน้ำ ให้กลับมาสมบูรณ์เหมือนในอดีต

หลังจากที่ท่านได้ก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ได้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ท่านก็ได้มีแนวความคิดที่จะใช้ฐานกลุ่มออมทรัพย์ มาทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องโดยใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ทั้งสถานศึกษา หน่วยงานของรัฐและองค์กรอื่นๆ ในการสร้างแปรงสาดและฐานการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมให้กับเยาวชนเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป ได้เข้ามาเรียนรู้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณวัด เช่น

- แปรงสาดการปลูกป่า 5 ระดับ เพื่อสร้างความสมดุลของธรรมชาติ
- โรงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
- แปรงสาดการทำนาไร้สารพิษ
- แปรงสาดการทำเกษตรผสมผสาน
- สาดการเผ่าถ่านและน้ำส้มควันไม้
- การเพาะหัวเชื้อดินระเบิดจุลินทรีย์เพื่อบำบัดน้ำเสีย

- โรงงานผลิตน้ำดื่มเพื่อสุขภาพระบบ RO เพื่อให้ชุมชนได้ดื่มน้ำที่สะอาด
- เปิดศูนย์ฝึกอบรมแก่ผู้สนใจในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากเปิดศูนย์ฝึกอบรมภายในวัดแล้ว ในบางโอกาสท่านได้ไปแนะนำให้คำปรึกษาในการบำบัดน้ำเสียและปรับสภาพน้ำให้กับสถานที่ต่างๆ เช่น ห้างโรบินสันไอเซ็น โรงเรียนเบญจมราชูทิศ หมู่บ้านราชพฤกษ์รีสอร์ทเกาะสมุย จ.สุราษฎร์ฯ เป็นต้น

▪ **หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน**

- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินการเกษตรกรรม
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติ
- โครงการดับบ้านดับเมือง

▪ **ผลที่ได้รับ**

- เป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับเกษตรกร เยาวชนและผู้สนใจ ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบครบวงจรทั้งในจังหวัดและภาคใต้

▪ **ผู้ที่ได้รับประโยชน์**

- เกษตรกร นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจที่เข้ามาศึกษาดูงานและเข้าฝึกอบรมสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและชุมชนสังคม
- หน่วยงานราชการ โรงเรียน ห้าง โรงพยาบาล และหน่วยงานเอกชนต่างๆ

▪ **แผนงานในอนาคต**

- ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีฯ เทศบาล เพื่อพัฒนาเป็นตำบลต้นแบบในการบำบัดน้ำเสีย และปรับสภาพน้ำในนาข้าว คุุคลอกหนองบึงในชุมชนท่าจั่ว
- ทำดีไว้ฝากลูก ทำถูกไว้ฝากหลาน สร้างรากฐานให้กับชุมชน

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2553 มีจำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 3 รูป ได้แก่

1. พระครูสุทธิธัมมาภิรักษ์ วัดป่าน้ำสวยห้วยปลาตุก ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัง จังหวัดเลย
2. พระพุทธิญาณมุนี วัดพระธาตุผาเงา 391 หมู่ 5 บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
3. พระครูเกษมธรรมรังษี วัดสุทธาวาส ตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. พระครูสุทธิธัมมาภิรักษ์ อายุ 49 ปี วัดป่าน้ำสวยห้วยปลาตุก ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดัง จังหวัดเลย

พระครูสุทธิธัมมาภิรักษ์ พื้นเพเดิมเป็นคนจังหวัดเลย จนอายุ 20 ปี ได้บวชเรียนโดยเป็นลูกศิษย์หลวงปู่ชอบ ท่านได้รุดงค์มาหมู่บ้านห้วยปลาตุกเมื่อปี พ.ศ. 2526 จนปี พ.ศ. 2535 ท่านได้มาอยู่วัดป่าน้ำสวยห้วยปลาตุก และทำเรื่องขอใช้พื้นที่ป่าไม้ในโครงการพระสงฆ์ช่วยงานป่าไม้ ท่านได้ดูแลพื้นที่ป่าจำนวน 445 ไร่ จนกลายเป็นป่าเบญจพรรณ มีไม้ดั้งเดิมขึ้นอย่างแน่นขนัด จากเดิมเป็นไร่ข้าวโพด โดยท่านได้พยายามเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนที่มีป่าชุมชนที่อยู่รอบๆ วัด เช่น บ้านภูแฝงม้า บ้านห้วยปลาตุก บ้านร่มเย็น ปัจจุบันเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมของชาวบ้านและนักเรียน

นอกจากนี้ ท่านได้ซื้อที่ดินข้างวัดพื้นที่ 50 ไร่ เพื่อทำเป็นพื้นที่กั้นชนระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่ทำการเกษตร โดยมีการทำระบบประปาภูเขาบนพื้นที่ภูแฝงม้าที่มีแหล่งน้ำซับต่อลงมาจากภูแฝงม้า ระยะทาง 2 กิโลเมตร ทำให้เป็นแหล่งน้ำสะอาดของคนในพื้นที่รอบๆ ซึ่งมีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ป่ารอบวัดเป็นป่าไม้อย่าง ไม้มะค่า และพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่ท่านได้ลงมือปลูกในพื้นที่ว่างเปล่า อันเป็นการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่

- **การศึกษา** จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 บวชเรียนเมื่ออายุ 20 ปี โดยเป็นศิษย์สายหลวงปู่ชอบ และสอบได้นักธรรมเอก บวชได้ 29 พรรษา
- **แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ**

พระครูสุทธิธัมมาภิรักษ์ ได้เดินทางลงมาจากภูหินร่องกล้าลงมาพำนักที่ป่าเสื่อมโทรมแห่งนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2526 (หมู่บ้านห้วยปลาตุกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2525) เป็นพื้นที่น้ำสวยและห้วยปลาตุกไหลมาบรรจบกันเป็นอ่างเก็บน้ำ ท่านได้ดูแลพื้นที่ป่าจำนวน 445 ไร่ จนกลายเป็นป่าเบญจพรรณ มีไม้ดั้งเดิมขึ้นอย่างแน่นขนัด เดิมเป็นไร่ข้าวโพด ท่านได้พยายามเชื่อมโยงกับวัดและบ้านที่มีป่าชุมชนซึ่งมีอยู่รอบๆ วัด เช่น บ้านภูแฝงม้า บ้านห้วยปลาตุก บ้านร่มเย็น ปัจจุบันเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมของชาวบ้านและนักเรียน

- ผลงานหรือโครงการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา (หรือมากกว่านั้น)

ด้วยแนวคิด “รักษาธรรมชาติให้มากที่สุด” ท่านได้ดูแลพื้นที่ป่าจำนวน 445 ไร่ จนกลายเป็นป่าเบญจพรรณ มีไม้ดั้งเดิมขึ้นอย่างแน่นขนัด เดิมเป็นไร่ข้าวโพด ท่านได้พยายามเชื่อมโยงกับวัดและบ้านที่มีป่าชุมชนซึ่งมีอยู่รอบๆ วัด เช่น บ้านภูแฝงม้า บ้านห้วยปลาตุก บ้านร่มเย็น ปัจจุบันเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมของชาวบ้านและนักเรียน

มีการใช้น้ำซับที่ต่อลงมาจากภูแฝงม้าอยู่ห่าง 2 กิโลเมตรและมีพื้นที่ป่าอีก 1,000 ไร่ และมีการเชื่อมโยงกับวัดป่าร่มเย็นซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่าช้า 70 ไร่ และวัดบ้าน (วัดสันติสุขาราม) พื้นที่ 10 ไร่

นอกจากนี้ท่านได้ขอซื้อที่จากคนในชุมชนซึ่งเป็นไร่ข้าวโพดที่อยู่ใกล้วัดจำนวน 50 ไร่ เพื่อมาปลูกต้นไม้ ท่านปลูกต้นไม้ไปแล้วพันกว่าต้น อาทิ ต้นประดู่ และเพื่อเป็นการลดความขัดแย้งจากการเข้าใช้พื้นที่ระหว่างหลวงพ่อกับคนในชุมชนที่มีพื้นที่ติดวัด ท่านได้ใช้เงินส่วนตัวเป็นค่าน้ำมันในการจัดทำถนนเป็นแนวเขตรอบพื้นที่ป่า

- โครงการที่ทำ ได้รับความร่วมมือหรือมีการประสานงานกับองค์กร/หน่วยงานใดบ้าง และมีรูปแบบความร่วมมืออย่างไร

- สวนป่าน้ำสวยห้วยปลาตุก
- คนในชุมชน เข้ามาช่วยพระอาจารย์ปลูกต้นไม้

- กิจกรรมที่ทำ

- การปลูกต้นไม้เพื่อรักษาแหล่งน้ำสำหรับให้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- จัดทำแนวเขตป่าบนภูแฝงม้าจำนวน 3,000 ไร่ เพื่อให้เป็นแหล่งต้นน้ำ
- ใช้การเทศน์สอนเรื่องการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำกับญาติโยมในวันพระ
- เป็นวิทยากรในการปฏิบัติธรรมแก่เด็กนักเรียน โดยสอนเรื่องธรรมะกับการอนุรักษ์ป่าไม้ควบคู่กัน
- จัดทำระบบประปาภูเขาสำหรับใช้ภายในวัด และสำหรับชุมชนใกล้เคียง
- รณรงค์เรื่องการลดใช้สารเคมีในแหล่งต้นน้ำ

- ผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือรับแนวคิดจากโครงการหรือกิจกรรมไปปฏิบัติ

- คนในชุมชนโดยรอบวัด
- ชุมชนใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำและระบบประปาภูเขาที่ท่านได้ทำไว้ ซึ่งเป็นน้ำที่สะอาดและปลอดภัยจากสารเคมี

2. พระพุทธิญาณมุนี อายุ 52 ปี วัดพระธาตุผาเงา 391 หมู่ 5 บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

▪ ประวัติ

ชื่อเดิม ประเสริฐ สิ้นสอน ชื่อบิดามารดา นายผู นางปิ่น สิ้นสอน วันเดือนปีเกิด 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 สถานที่เกิด บ้านสบคำ หมู่ 5 ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย อุปสมบทเมื่อ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2525 ณ พัทธสีมาวัดผ้าขาวบ้าน ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย มีฉายาว่า ปัญญาวิโร

การศึกษา (สายสามัญ) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเชียงแสนวิทยาคม ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปี 2550 พธ.บ.มจร. วิทยาเขตพะเยา ปี 2551

การศึกษาสายปริยัติธรรม ระดับปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครธรรมชั้นเอก ปี พ.ศ. 2530

การศึกษาพิเศษ หลักสูตรพระธรรมทายาท รุ่น 5 วัดชลประทานรังสฤษฎ์ หลักสูตรพระสังฆาธิการ วัดพระแก้วดอนเต้า

การปกครอง ปี พ.ศ. 2531 เป็นพระอธิการประเสริฐ ปัญญาวิโร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุผาเงา

ปี พ.ศ. 2537 เป็นเจ้าอธิการประเสริฐ ปัญญาวิโร เจ้าคณะตำบลเวียง เขต 2

ปี พ.ศ. 2542 เป็นรองเจ้าคณะอำเภอเชียงแสน

ปี พ.ศ. 2547 เป็นเจ้าคณะอำเภอเชียงแสน

เกียรติบัตร ได้รับเกียรติบัตรจากสถาบันและองค์กรต่างๆมากมาย ทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น ได้รับการคัดเลือกให้เป็นคนดีศรีเชียงราย ปี พ.ศ. 2546

สมณศักดิ์ เป็นพระครูไพศาลพัฒนาวชิรุต ปี พ.ศ. 2537

เป็นพระราชาคณะที่ พระพุทธิญาณมุนี ปี พ.ศ. 2549

ความเป็นมา

สมัยที่ท่านเจ้าคุณฯ เข้ากรรมฐานและเดินธุดงค์ในป่า ท่านเห็นป่าไม้สูญหายไปเพราะการตั้งเตาบ่ม เพื่อบ่มยาสูบ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในช่วงนั้น จนป่าดอยสุวรรณ์โคมค้ำลดน้อยลงมีแต่ความแห้งแล้ง ท่านรู้สึกสลดใจจึงตั้งใจอยู่ในสมณเพศต่อเพศต่อเนื่อง เพื่อใช้ธรรมะสอนชาวบ้านให้เคารพธรรมชาติ

ชุมชนบ้านสบคำเติบโตขึ้นตามกาลเวลาในทุกด้าน เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการทรัพยากรในทุกด้านก็เพิ่มขึ้น ทั้งอาหาร ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน เป็นเหตุให้มีการขยายตัว ตัดต้นไม้เพื่อ

สร้างบ้าน ผืนป่าเริ่มถูกบุกเบิกแผ้วถาง จับจองพื้นที่ว่างเพื่อทำเรือกสวนทำไร่ แม้ทางผืนป่าของชุมชนบ้านดอยจันก็เช่นเดียวกัน ผืนป่าสาธารณะลดน้อยลงไปเรื่อยๆ สัตว์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าก็ถูกทำลายลง

ทุกครั้งที่ท่านเจ้าคุณฯ ได้รับกิจนิมนต์จากชาวเมืองเชียงใหม่ ระหว่างทางได้มองไปยังดอยสุวรรณ์โคมคำที่อยู่เบื้องหน้า มีสภาพเสื่อมโทรมแห้งแล้ง ไม่มีต้นไม้ใหญ่เลยสักต้น ถ้ายังไม่มีทำให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ไว้ คงต้องเกิดภัยพิบัติกับผู้คนและลูกหลานของชุมชน และท้องถิ่นเป็นแน่ ท่านจึงตั้งปณิธานอย่างแน่วแน่ ในการฟื้นคืนให้ป่าผืนนี้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกราวะหนึ่งให้จงได้ และเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวของชุมชน ยกยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน ให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล มีความสุขตามอัตภาพสืบต่อไปถึงลูกหลาน

ดอยสุวรรณ์โคมคำ เดิมชื่อดอยจัน มีพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ เป็นเทือกเขาในอำเภอเชียงใหม่ อยู่ทางทิศใต้ของริมฝั่งแม่น้ำโขง บริเวณบ้านสบคำ หมู่ 5 ตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ทอดตัวยาวไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ปลายเขาอีกด้านหนึ่งเป็นพื้นที่ของบ้านดอยจัน หมู่ 1 ตำบลโยนก อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีต มีสภาพเป็นป่าไม้รกทึบ อุดมไปด้วยพรรณไม้ ผลไม้ป่า หน่อไม้ พืชผักในป่า ยาสมุนไพรนานาชนิด กระทั่งสัตว์ป่า เช่น ลิง ไก่ป่า นก กระต่าย ตัวเหิน ตัวนึ่ง กวาง

วัดพระธาตุผาเงาตั้งอยู่บนดอยสุวรรณ์โคมคำ บริเวณบ้านสบคำ เมื่อท่านเจ้าคุณฯ ได้ริเริ่มการอนุรักษ์ในปี พ.ศ. 2529 โดยการปลูกต้นไม้รอบๆ วัดและขยายพื้นที่ออกไปทุกปี จนถึงเขตของบ้านดอยจัน ตำบลโยนก จึงประสานงานไปยังผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาผืนป่า และผลักดันให้เป็นป่าชุมชนที่คนและป่าพึ่งพาอาศัย เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

■ แนวคิดด้านการอนุรักษ์

การใช้ธรรมะเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ธรรมชาติ ใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือเข้าถึงธรรมะ

ท่านเจ้าคุณฯ เห็นว่า ควรเป็นบทบาทของพระสงฆ์และวัดทุกแห่ง เพราะพระสงฆ์มีพลังมีเวลามากควรเป็นผู้นำบุคคล ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนให้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ดึงคนให้เข้าถึงวัด สร้างวัดให้ร่มรื่นด้วยธรรมชาติ ให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจเป็นแสงสว่างแห่งปัญญา หากทุกวัดทำเช่นนี้ได้ ผืนป่าในประเทศไทยคงเพิ่มขึ้นทั่วทุกหนแห่ง

■ ผลงานการอนุรักษ์

ด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความศรัทธาในจริยวัตรอันงดงาม ความเมตตาและคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณฯ (พระอธิการประเสริฐ ปัญญาวิโร ตำแหน่งในขณะนั้น) ชาวบ้านจึงจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ สร้างร่มเงาให้ความชุ่มชื้นกับบริเวณวัด จากนั้นทางวัดและชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาวัด โดยเน้นการปลูกต้นไม้ ปลูกป่า มีการขยายพื้นที่ให้กว้างขึ้นไปบนเขาทุกปี ทำให้

ค้นพบโบราณสถานเพิ่มอีกสองแห่ง คือ พระธาตุจอมจัน และพระธาตุเจ็ดยอด จึงได้เตรียมการบูรณะโบราณสถานที่ค้นพบใหม่นั้น

ปี พ.ศ. 2524 ได้ดำเนินการก่อสร้างพระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ ณ บริเวณพระธาตุเจ็ดยอดบนยอดดอยสุวรรณโคมคำ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 60 พรรษา ท่านเจ้าคุณฯและชุมชนบ้านสบคำได้ร่วมกันช่วยบำรุงพื้นที่ด้วยการปลูกป่า ตัดถนน เพื่อให้สะดวกต่อการดูแลรักษา และสะดวกต่อผู้ที่ขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์

เครือข่ายอนุรักษ์ดอยสุวรรณโคมคำ

จากการที่ท่านเจ้าคุณฯ และชาวบ้านในชุมชนบ้านสบคำได้จัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า โดยทำในรูปของคณะกรรมการ แบ่งปันเขตให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบรักษาป่า ทำให้ทราบว่าที่ดินบางส่วนถูกขายให้กับนายทุน ชุมชนจึงมีแนวคิดที่จะหาทางป้องกัน ท่านเจ้าคุณฯจึงปรึกษาผู้นำชุมชนทั้งสองหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันหาแนวทางปกป้องผืนป่าแห่งนี้

จากการพูดคุยปรึกษากับกำนันตำบลเวียง กำนันตำบลโยนก ผู้ใหญ่บ้านบ้านสบคำ ผู้ใหญ่บ้านบ้านดอยจัน ผู้ใหญ่บ้านใกล้เคียงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้ข้อสรุปว่า ต้องทำการรังวัดที่ดิน และตัดถนนโดยรอบ เพื่อแสดงอาณาเขตและง่ายต่อการดูแลรักษา ปี พ.ศ. 2529 ท่านเจ้าคุณฯจึงได้ประกาศอาณาเขตอนุรักษ์ป่าดอยสุวรรณโคมคำ และได้เริ่มดำเนินการสำรวจเส้นทางวางแผนการดำเนินงาน

ปี พ.ศ. 2535 ได้ดำเนินการสำรวจตัดถนนรอบดอยสุวรรณโคมคำ การตัดถนนรอบที่ดินจะเป็นแนวรั้วกันแสดงอาณาเขตของวัด ที่สามารถป้องกันการบุกรุกที่ดินหรือผืนป่าได้ดีที่สุด และช่วยให้การดูแลรักษาผืนป่าง่ายยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งพบกับปัญหาอุปสรรคอย่างยิ่ง เพราะบริเวณนั้นล้วนแต่มีเจ้าของแทบทั้งสิ้น และส่วนมากชาวบ้านได้ขายที่ดินให้กับนายทุน บางที่เจ้าของไม่ยินยอมให้ถนนตัดผ่านเขตแดน ต้องพิจารณาปรับเขตแดนใหม่ เพื่อให้ถนนตัดผ่านได้โดยรอบ ใช้เวลา 1 เดือนจึงแล้วเสร็จ ระยะทางทั้งสิ้น 5.6 กิโลเมตร ผืนป่าในขณะนั้นไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่เหลืออยู่เลย พบเพียงกอไผ่ กอกล้วยและกอหญ้า ทำให้หน้าแล้งของทุกปีต้องสู้กับปัญหาไฟป่า เพราะป่าขาดความชุ่มชื้น

หลังจากตัดถนนรอบพื้นที่แล้ว ท่านเจ้าคุณฯให้ชุมชนบ้านสบคำ เป็นชุมชนอนุรักษ์ป่าดอยสุวรรณโคมคำ และชาวบ้านได้ร่วมกันตั้งกฎ ระเบียบ ในการใช้ป่าชุมชนและให้ผู้ใหญ่บ้านประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือไปยังกำนันตำบลเวียง กำนันตำบลโยนก ผู้ใหญ่บ้านของชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้ผืนป่า ให้ร่วมกันอนุรักษ์ผืนป่าดอยสุวรรณโคมคำ ในส่วนปลายเขาที่อยู่ในเขตหมู่บ้านดอยจัน ก็เกิดเป็นชุมชนอนุรักษ์ป่าดอยจัน ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ภายใต้แนวคิดเดียวกัน คือ ต้องการที่จะรักษาป่าไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งทำมาหากิน และแหล่งต้นน้ำให้แก่ทั้งสองชุมชน

จากนั้นท่านเจ้าคุณฯได้นำผู้ใหญ่บ้านบ้านสบคำ พร้อมทั้งสมาชิกในชุมชนทุกครัวเรือน ร่วมโครงการปลูกป่าเนื่องในวันสำคัญต่างๆเป็นประจำทุกปี ทำให้พื้นที่มีต้นไม้เพิ่มขึ้น และเพื่อป้องกันไฟป่าที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ เมื่อสิ้นฤดูหนาวอย่างเข้าฤดูร้อนของทุกปี จะระดมสมาชิกของชุมชนทั้งสองหมู่บ้านมาช่วยกันสร้างแนวกันไฟ

เพราะชุมชนทั้งสองได้ร่วมกันทำงานอนุรักษ์มากกว่า 20 ปี จนผืนป่าเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ จึงหารือกันว่า ในเมื่อเทือกเขายาวเชื่อมต่อเป็นเทือกเดียวกัน น่าจะต้องใช้ชื่อตอยเป็นชื่อเดียวกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชุมชนทั้งสอง ท่านเจ้าคุณฯจึงให้ชื่อเทือกเขานี้ว่า “ตอยสุวรรณโคมคำ”

▪ โครงการ

1. โครงการปลูกป่า จัดทำร่วมกับชุมชนบ้านตอยจัน ด้วยการปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆของทางราชการ มีท่านเจ้าคุณฯเป็นประธาน โดยกำหนดให้ทุกหน่วยงานร่วมกันถือปฏิบัติอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบความเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ปลูกไปในครั้งก่อน นอกจากนั้น ท่านเจ้าคุณฯยังได้สอดแทรกความรู้เรื่องระบบนิเวศ สมุนไพรต่างๆ ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า การอยู่ร่วมกับป่าด้วยการพึ่งพากัน พร้อมทั้งยกตัวอย่างป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นข้อคิดและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในการเห็นความสำคัญของผืนป่า
2. โครงการสืบชะตาป่าของชุมชนอนุรักษ์ป่าตอยสุวรรณโคมคำ และชุมชนอนุรักษ์ป่าตอยจัน เป็นโครงการที่จัดควบคู่กับโครงการปลูกป่า ด้วยการสืบชะตาและบวชป่า เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องทุกปี เพื่อเป็นการเฝ้าระวังและตรวจตราผืนป่าให้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าของแต่ละปี
3. สวนสมุนไพร "ม่อนตอยสมุนไพรล้านนา" มีการนำสมุนไพรหายากมาปลูกไว้ เช่น ฮ่อสพายควาย สบู่เลือด หนามเล็บแมว กวาวเครือดำ - แดง - ขาว มีรูปปั้นฤๅษีตัดตน สอนวิธีผสมลมหายใจกับการฝึกกายคลายเส้น กล้ามเนื้อ ในท่าต่าง ๆ ท่ามกลางแมกไม้ร่มรื่น โดยร่วมมือกับสถาบันการแพทย์แผนไทย วิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง รวบรวม "เครือข่ายหมอเมืองล้านนา" มาระดมสมอง ระดมกำลัง มีการผลิตสมุนไพรและต้มน้ำสมุนไพรให้บริการสาธารณสุขผู้มาปฏิบัติธรรมในวัด
4. โครงการค่ายคุณธรรมจริยธรรม โดยวัดเป็นศูนย์จัดการอบรม แต่ละปีมีเยาวชนจากสถาบันการศึกษาต่างๆมาเข้าค่ายนับร้อยค่าย รวมแล้วไม่ต่ำกว่าหมื่นคน ทั้งมีการอบรมมัคคุเทศก์น้อยและบรรพชาสามเณรฤดูร้อน ซึ่งปลูกฝังความรู้เรื่องธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่า เขา อากาศ

5. โครงการเส้นทางการเดินศึกษาธรรมชาติ สำหรับผู้ที่ผ่านการอบรมแล้ว มีมีคคุณค่าเล็กน้อย เป็นผู้นำทาง เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชนและเป็นการตรวจสอบสภาพและรักษาป่าโดยอ้อม

▪ ผลที่ได้รับจากโครงการหรือกิจกรรมที่ทำ

ดอยสุวรรณ์โคมกลับมาอุดมด้วยต้นไม้ขนาดพันธุ์ กลายเป็นผืนป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งหาอยู่หากินของสัตว์ที่กลับคืนมา และของชาวบ้านรอบๆพื้นที่

รางวัลที่ได้รับ

ปี พ.ศ. 2538 โล่เกียรตินิยม รางวัลชมเชย พื้นที่บริเวณศาสนสถานขนาดเล็ก การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ปี พ.ศ. 2542 ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย สาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน (ด้านสิ่งแวดล้อม) จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปี พ.ศ. 2545 โล่เกียรตินิยม วัดพัฒนาตัวอย่าง จากกรมการศาสนา

ปี พ.ศ. 2547 โล่เกียรตินิยม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่น ระดับภาค

ปี พ.ศ. 2548 เกียรติบัตร การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในวัด จังหวัดเชียงราย

ปี พ.ศ. 2549 เกียรติคุณ จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในโครงการอบรมภาคปฏิบัติการทำยาสมุนไพร เพื่อใช้เลิกบุหรี่และเป็นสถานพยาบาลที่รักษาการติดยาหรือ

ปี พ.ศ. 2549 วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

▪ ผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือรับแนวคิดจากโครงการหรือกิจกรรมไปปฏิบัติ

- ชาวบ้านในเขตตำบลเวียง อ.เชียงแสน บ้านสบคำ บ้านป่าสักทางเวียง
- ชาวบ้านในเขตตำบลโยนก อ.เชียงแสน บ้านดอยจัน บ้านร่องบง บ้านสันธาตุ บ้านฝั่งแดง
- เยาวชนเขตอำเภอเชียงแสน
- ผู้มาปฏิบัติธรรม

▪ แผนงานในอนาคต

- ขยายเครือข่ายการอนุรักษ์ไปยังพื้นที่ป่าในหมู่บ้านต่างๆ เช่น ป่าต้นน้ำบ้านห้วยกว๊าน บ้านป่าตึง ป่าดอยสะงั๊ เป็นต้น เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุลและยั่งยืน
- สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์แก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ธรรมชาติชุมชน
- ท่านเจ้าคุณฯมีแผนจะขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดเชียงราย สำรวจพื้นที่ป่า และกำหนดแผนที่ป่าอนุรักษ์ดอย

สุวรรณโคมคำและออกเอกสารกำกับให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลายป่าอย่างถาวร เพื่อเป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานตลอดไป

- พื้นสภาพป่าโดยชุมชนที่อยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำให้ครบวงจร

■ จุดเด่นของผลงาน

เป็นพระที่มีวิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวที่จะฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรมให้กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง แม้ต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูเป็นระยะเวลายาวนานนับยี่สิบปี จนปัจจุบันผืนป่ามีจำนวนต้นไม้ขนาดพันธุ์ มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ท่านยังคงดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ให้ชาวบ้านและเยาวชนได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การอยู่แบบพึ่งพาอาศัย คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

ความสมบูรณ์ของผืนป่าที่พลิกฟื้นกลับมา ยังไม่สำคัญเท่าความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า เจริญงอกงามอุดมสมบูรณ์กว่าผืนป่าเป็นหลายเท่า

3. พระครูเกษมธรรมรังษี อายุ 76 ปี วัดสุทธาวาส ตำบลโม่ถ้าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

■ ประวัติ

พระครูเกษมธรรมรังษี(ถาวร เขมรวิสัย)หรือ หลวงพ่อดำ มีชื่อเดิมว่า “นายถาวร ไมอินทร์” เป็นชาว ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี อุปสมบทเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2499 ณ วัดวิโรจนาราม ต.ปากหมาก อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ขณะนั้นท่านมีอายุ 22 ปี โดยในพรรษาแรก ๆ ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดปากหมากและศึกษาจนสำเร็จนักธรรมตรี, โท ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 ได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดชยาราม (วัดศาลาทิง) เพื่อศึกษาต่อจนสำเร็จนักธรรมเอก

อายุ 76 ปี เกิดเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2477 พรรษา 55

วุฒิการศึกษา ทางโลก ประถมศึกษาปีที่ 4 (พ.ศ. 2487) ทางธรรม วิทยฐานะ น.ธ.เอก

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง

1. เจ้าคณะตำบลป่าเว อำเภอไชยา
2. เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส ตำบลโม่ถ้าย อำเภอไชยา
3. พระอุปัชฌายาจารย์ ตำบลโม่ถ้าย ตำบลปากหมาก และพื้นที่อำเภอไชยา
4. ประธานคณะกรรมการพระพุทธรักษาเพื่อการพัฒนาสังคม
5. ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธรักษาภาคใต้ (14 จังหวัด)
6. ประธานโครงการวัดวิถีพุทธเฉลิมพระเกียรติฯ (ภาคใต้)
7. ประธานที่ปรึกษา โครงการบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชน และครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี

8. ประธานที่ปรึกษาเครือข่ายองค์กรชาวบ้านรักษป่า จังหวัดสุราษฎร์ธานี

9. ที่ปรึกษาเครือข่ายป่าชุมชนภาคใต้

การศึกษาและวิทยฐานะ

-พ.ศ. 2488 สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดวิโรจนาราม อำเภอไชยา

-พ.ศ. 2499 สอบไล่ได้ น.ธ.ตรี สำนักเรียนวัดวิโรจนาราม อำเภอไชยา

-พ.ศ. 2500 สอบไล่ได้ น.ธ.โท สำนักเรียนวัดวิโรจนาราม อำเภอไชยา

-พ.ศ. 2501 สอบไล่ได้ น.ธ.เอก สำนักเรียนวัดวิโรจนาราม อำเภอไชยา

การศึกษาพิเศษ

-พ.ศ. 2534 อบรม พระธรรมทูตพิเศษ (ในถิ่นทุรกันดาร)

-พ.ศ. 2543 อบรม พฤติกรรมศาสตร์กับการพัฒนาเยาวชนไทย

-พ.ศ. 2544 อบรม สืบสานโครงการเกษตรพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ

-พ.ศ. 2545 พระวิทยากร กองทัพอธรรม กองทัพไทย ด้านภยยาเสพติด

ความชำนาญพิเศษ

-ด้านการปลูกต้นไม้ การอนุรักษ์ป่าและการปลูกป่า

-ด้านชีวิตสัตว์ป่า โดยเฉพาะช้าง

-การเพาะต้นไม้ยืนต้นที่หายาก

ด้านการปกครอง

-พ.ศ. 2523 เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาส ตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา

-พ.ศ. 2544 ประธานโครงการพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม

-พ.ศ. 2548 ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาภาคใต้

-พ.ศ. 2552 เจ้าคณะตำบลป่าเว อำเภอไชยา

สมณศักดิ์

-พ.ศ. 2528 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรีในราชทินนาม “พระครูเกษมธรรมรังษี”

-พ.ศ. 2536 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโทในราชทินนามเดิม “พระครูเกษมธรรมรังษี”

-พ.ศ. 2548 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอกในราชทินนามเดิม “พระครูเกษมธรรมรังษี”

▪ แนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ

พระครูเกษมธรรมรังษีหรือหลวงพ่อดำ เกิดแนวคิดที่ได้ตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้และทำงานด้านการอนุรักษ์ป่าและปลูกป่ามากกว่า 50 ปี เมื่อปี 2502 ขณะที่ท่านจำพรรษาที่วัดธารน้ำไหล

(สวนโมกข- พลาราม) ได้ปฏิบัติตนตามแนวทางของท่านพุทธทาส ทั้งการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพอเพียง การประหยัดและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยท่านเล่าว่า

“สมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เขามองว่าท่านอาจารย์พุทธทาสเป็นคอมมิวนิสต์ฝ่ายพระ ก็ส่งสันติบาลมาประกบ เย็นวันหนึ่งมานั่งคุยกันใต้ต้นการเวกวัดศาลาทิง (วัดชยาราม) มีอาจารย์พุทธทาส อาจารย์สุชน อาจารย์สมนึก อาตมา (พระครูเกษมธรรมรังษี) ลุงรับ และอีกคนหนึ่งซึ่งเรารู้ว่าเขาเป็นสันติบาล

เมื่อเวลาสามทุ่มตอนกลางคืน อาจารย์พุทธทาสมาพูดกับอาตมาว่า ...คุณดำ..ถ้าจะไม่สึกช่วยหาทางขัดคอคนให้ที่ เรายังไม่ทันตาย แต่ต้นน้ำลำธารของไชยา ท่านนะ ท่านฉาง ศิริรัฐนิคม จะมีคนอพยพมาอยู่กันมากมาย เขามาอยู่แล้วจะทำลายป่า สร้างสวน สร้างบ้าน อาตมาพูดตอบว่าผม จะหาญ (กล้า) ขัดคอเขาหรือครับ ดีไม่ดีเดี๋ยวนอนจิ๋วแดงกลางถนนหรือกลางวัดนะอาจารย์. ท่านอาจารย์พุทธทาสตอบว่า .อยู่กับเรามาหลายปี เอาความฉลาดไปใช้ให้มาก ๆ หน่อยสิ อาตมามาคิดดูแล้ว เลยทำให้หลังจากนั้นมา อาตมาปลุกป่า อนุรักษ์ป่ามาดูแลนะโยม ปลุกมา 50 กว่าปีแล้ว...”

มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ท่านเล่าให้ลูกศิษย์ฟังเสมอว่า เมื่อครั้งที่ท่านอยู่ที่สวนโมกข์ฯ ท่านพุทธทาสได้ให้พระภิกษุปฏิญาณตนก่อนเข้าอบรมว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายจะเลิกสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด แต่ไม่นานก็มีพระหลายรูปรวมทั้งท่านด้วยแอบสูบบุหรี่ ตอนนั้นท่านอาจารย์พุทธทาสเดินมาด้านหลัง ท่านไม่เห็นก็นั่งสูบบุหรี่อย่างสบายใจ ท่านพุทธทาสเลยถามว่า “..อ้าว! คุณดำ ยังสูบบุหรี่อยู่อีกหรือ แสดงว่าคุณโกหกผม โกหกตัวเอง ต่อไปถ้าคุณไม่สึก แล้วได้เป็นขรัววัด เป็นเจ้าอาวาสแล้วนี่ จะมีใครเชื่อคุณ สั่งสอนลูกศิษย์ก็จะมีใครเชื่อฟังคุณ..” ตอนนั้นท่านตกใจมากและด้วยความเคารพท่านพุทธทาส จึงทำให้นับจากวันนั้นท่านก็ไม่เคยสูบบุหรี่อีกเลยและทำให้ท่านได้พบว่านอกจากบุหรี่จะมีพิษภัยต่อร่างกายแล้ว ยังสามารถประหยัดเงินค่าซื้อบุหรี่ รวบรวมไว้ซื้อต้นไม้มาปลูกเสริมในสวนโมกข์ฯ ได้หลายต้น เมื่อท่านพุทธทาสเอ่ยปากขอให้ท่านช่วยดูแลปกป้องป่าต้นน้ำไชยา ท่านจึงลงมือทำอย่างเต็มที่จนถือเป็นภารกิจชั่วชีวิตเลยทีเดียว

ลูกศิษย์ของพระครูเกษมธรรมรังษีเล่าว่า ท่านเป็นผู้ที่รู้จักใช้และประหยัดพลังงานเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ในวัดและชาวบ้านทั่วไป ท่านจะดับไฟทุกดวงเมื่อไม่ใช้ เปิดโทรทัศน์เพื่อดูข่าวหรือสาระสำคัญเป็นเวลา โดยจะเรียกให้ทุกคนมาดูพร้อมกันไม่เปิดทิ้งไว้เปล่าๆ เวลาไปประชุมหรือไปรับกิจนิมนต์ที่ไหน ถ้าไปเจอเขาเปิดไฟหรือโทรทัศน์ทิ้งไว้ท่านจะถือโอกาสสอนเรื่องการประหยัดพลังงานทันที โดยจะเชื่อมโยงจากเรื่องพลังงานไปถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้และชักชวนให้มาช่วยกันปลูกป่า

ปี พ.ศ. 2507 ท่านไปจำพรรษาที่วิทยาลัยสงฆ์จิตภาวัน (กิตวุฒโฑ) เพื่อศึกษาพระธรรมเป็นเวลา 2 ปี จนจบหลักสูตรจึงได้กลับมาจำพรรษาที่อำเภอไชยา และได้เริ่มทำงานอนุรักษ์ป่าไม้ปลูกป่า อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากพื้นที่ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จากนั้นในปี พ.ศ. 2514 ท่าน

ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรักษาการเจ้าอาวาสวัดสโอมสร ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา และในปี พ.ศ. 2515 ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระปลัดถาวร เขมรสิริโย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดวิโรจนารามและได้รับมอบหมายให้เป็นพระธรรมทูตพิเศษในถิ่นทุรกันดาร ทำให้ท่านต้องออกพื้นที่เพื่อสอนศีลธรรมและพบเห็นการตัดไม้ทำลายป่าในหลายพื้นที่ ท่านจึงชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมกันปลูกต้นไม้มากขึ้น ซึ่งในตอนนั้นที่ป่าช้าของวัดวิโรจนารามเนื้อที่กว่า 15 ไร่ มีต้นไม้ใหญ่อายุหลายร้อยปีอยู่เต็มไปหมด มีคนจากนครปฐมมาขอซื้อไม้ทั้งหมดในราคาสองแสนบาท โดยติดต่อผ่านกำนันและกรรมการวัด คั้นนั้นตอนสามทุ่มเขาก็มาที่วัดกัน นัดมาจ่ายเงินกัน อาตมาก็เข้าไปขวาง บอกว่าเงินสองแสนเราหาเองได้ แต่ต้นไม้ใหญ่ ๆ โต ๆ อย่างนี้ไม่มีอีกแล้ว อาตมาไม่ขาย ไม่กลัวด้วย เดียวนี้ป่าช้านั้นกลายเป็นสวนป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ ๆ ให้ความชุ่มชื้น ให้น้ำแก่คลองปากหมากมาถึงปัจจุบันนี้

จากนั้นได้ย้ายมาจำพรรษาที่วัดสุทธาวาส (วัดโมถ่าย) ตำบลโมถ่าย ซึ่งเป็นเหมือนตำบลพี่น้องกับตำบลปากหมาก เนื่องจากพ่อท่านพยอมเจ้าอาวาสเดิมได้มรณภาพลง ชาวบ้านจึงนิมนต์พระครูเกษมธรรมรังสีให้มาเป็นเจ้าอาวาส ทำให้ขยายและพัฒนางานอนุรักษ์ป่า ปลูกป่า มาที่ตำบล โมถ่ายด้วย

ปี พ.ศ. 2528 ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ชั้นตรี ในราชทินนาม “พระครูเกษมธรรมรังสี” มีหน้าที่เป็นพระอุปชฌาย์ในตำบลปากหมาก โมถ่าย เขาพนมแบก ป่าเว เวียงและตำบลอื่นนอกเหนือจากนี้ที่เจ้าคณะอำเภอ หรือตามแต่ชาวบ้านจะนิมนต์

เมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว ท่านรับนิมนต์ไปบวชนาคที่ตำบลพุมเรียง เห็นว่าถนนสองข้างทางจากตลาดไชยาไปถึงตำบลพุมเรียง ไม่มีต้นไม้เลยสักต้น จึงได้เชิญชวนชาวบ้านไปปลูกต้นไม้สองข้างทางจนถึงตำบลพุมเรียง เป็นต้นราชพฤกษ์และต้นขี้เหล็ก ซึ่งต้นราชพฤกษ์ปลูกเพื่อถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวลานั้นร้อนจะออกดอกสีเหลืองสวยงามตามสองข้างทางให้ผู้คนที่ได้เดินทางมาท่องเที่ยวชายหาดพุมเรียงได้ชื่นชม ส่วนต้นขี้เหล็กก็เป็นอุบายง่ายๆ ให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้ เพราะทั้งยอด ใบ ดอกอ่อนๆ นำมาเป็นอาหารได้ ชาวบ้านจะได้ช่วยกันรักษาต้นไม้ไว้กินยอดและเป็นยาสมุนไพรชั้นดีอีกด้วย

เมื่อมีคนมาขอบวชที่วัดสุทธาวาส ท่านจะให้มานอนที่วัดอย่างน้อยครึ่งเดือนถึงหนึ่งเดือน เพราะนอกจากจะสอนให้เจ้านาคเข้าใจหลักพุทธศาสนาแล้ว ท่านจะพาเจ้านาคเหล่านั้นไปช่วยปลูกป่า จะสอนให้รู้วิธีการเพาะกล้าไม้ชนิดต่างๆ เช่น ตะเคียนทอง ยางนา หลุมพอ ว่าต้องไปเก็บเมล็ดพันธุ์เวลาไหน เดือนไหน ที่ไหน วิธีการเพาะทำอย่างไร การนำไปปลูกอย่างไร ท่านจะสอนให้ทุกคนที่มาขอบวชกับท่านในปีหนึ่งๆ ประมาณ 100 คน

เมื่อมีกล้าไม้แล้วก็จะนำไปปลูกตามที่ต่างๆ และแจกจ่ายให้คนที่ต้องการนำไปปลูก อย่างเช่นพื้นที่ทุ่งนางเภาซึ่งในอดีตเป็นป่าเสื่อมโทรมและที่รกร้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 ท่านก็ได้นำเจ้านาคและชาวบ้าน ช่วยกันเพาะพันธุ์และหากกล้าไม้ ทยอยปลูกไปเรื่อย ๆ จนทุกวันนี้กลายเป็นสวน

ป่าทุ่งนางเภา รวม 3,500 ไร่ อาณาเขตตั้งแต่ถนนสาย 4191 ไซยา-ปากหมาก ไปจนถึงคลองมหาราช ด้านหลัง ดิตเขตอำเภอนาชนะ เกิดเป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งน้ำซับที่สำคัญของคลองมหาราช ที่หล่อเลี้ยงผู้คนมาถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2536 ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราชบุรุษ ชั้นโท ในราชทินนามเดิม และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาจากพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นโอกาสให้ท่านได้ขยายผลการสอนผู้คนให้รู้หลักธรรมะควบคู่ไปกับการดูแลรักษาธรรมชาติและป่าไม้ตามแนวทางของท่านพุทธทาส ทำให้ชาวบ้านในตำบลโมถ่ายและปากหมาก เกิดจิตสำนึกและตระหนักได้ว่า ถ้าไม่มีป่า น้ำก็จะหมด เมื่อนั้นทั้งสัตว์ป่าและมนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

ปี พ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาภาคใต้ ขึ้นที่วัดสุทธาวาส ซึ่งทั้งเครือข่ายพระสงฆ์ คณะทำงาน อุบาสก อุบาสิกา ได้พร้อมใจกันอนุโมทนาสาธุการให้ท่านเป็นประธาน ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาภาคใต้ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านการพิทักษ์และฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและต้องไปเยี่ยมเยียนพระสงฆ์ที่จำพรรษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ท่านก็ได้ชักชวนพระสงฆ์และคณะทำงานไปปลูกป่าที่ 3 จังหวัดชายแดนอีก ซึ่งต่อมาเครือข่ายพระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้มาขอกล้าไม้จากท่านไปปลูกเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

ในปีนี้อเองที่ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราชบุรุษ ชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

▪ **ผลงานหรือโครงการด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่า และทรัพยากรน้ำ ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ที่ผ่านมา (หรือมากกว่านั้น)**

- พ.ศ. 2519 สวนป่าทุ่งนางเภา ตำบลโมถ่าย จำนวน 3,500 ไร่ ปลูกป่า
- พ.ศ. 2523 ปลูกป่าและทำเขตอนุรักษ์ที่หมู่ 2 ต.ปากหมาก จำนวน 20 ไร่
- ปลูกป่า บ้านห้วยตาหมิง หมู่ 6 ต.ปากหมาก จำนวน 15 ไร่
- รักษาพื้นที่ป่าและต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ วัดวิโรจนาราม จำนวน 15 ไร่
- พ.ศ. 2525-26 ปลูกป่าที่สำนักสงฆ์พรุยายซี จำนวน 22 ไร่
- พ.ศ. 2534 ปลูกป่า สวนป่าบ้านปากแพรก ต.โมถ่าย จำนวน 20 ไร่ พ.ศ. 2535 ปลูกป่า และกันแนวเขตอนุรักษ์ที่สำนักสงฆ์คลองไม้แดงสันติธรรม หมู่ 7 ตำบลปากหมาก จำนวน 40 ไร่ (ปัจจุบันประกาศเป็นพุทธอุทยาน)
- พ.ศ. 2546-47 ปลูกป่าในสำนักสงฆ์หินหลัก จำนวน 40 ไร่ และกันแนวเขตป่าอนุรักษ์ไว้ได้ จำนวน 300 ไร่ ที่บ้านยางโพรง หมู่ 7 ต.ปากหมาก จำนวน 21 ไร่ (ปัจจุบันประกาศเป็นพุทธอุทยาน)

- พ.ศ. 2548 ปลูกป่าและชุดบ่อปลาเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด ที่สำนักสงฆ์บ้านทือ หมู่ 3 ต.โม
ถ่าย จำนวน 20 ไร่

- พ.ศ. 2552-53 ปลูกป่า สำนักสงฆ์หินदान ในโครงการปลูกป่าลดภาวะโลกร้อน หมู่ 7
ตำบลปากหมาก จำนวน 30 ไร่ (กำลังรอประกาศเป็นพุทธอุทยาน)

นอกจากการใช้หลักธรรมะสั่งสอนผู้คนที่ให้มีจิตสำนึกอนุรักษ์ป่าไม้และการลงมือปลูกป่าแล้ว
ท่านยังคิดหาวิธีและรูปแบบใหม่ๆ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่า
เช่น การนิมนต์สามเณรจากวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่มาบวชในภาคฤดูร้อน มาร่วมเดินธรรมาศรศึกษา
ระบบนิเวศในป่าต่าง ๆ ที่ท่านได้ปลูกและดูแลรักษา เป็นการสร้างให้เด็ก เยาวชน และชุมชน ได้มี
ศีลธรรม ควบคู่ไปกับการปลูกป่า และรักษาป่า ก็เพื่อรักษาวิถีชีวิตให้มีความสุขและยั่งยืน

▪ **โครงการที่ทำ ได้รับความร่วมมือหรือมีการประสานงานกับองค์กร/หน่วยงานใดบ้าง
และมีรูปแบบความร่วมมืออย่างไร**

ตลอดระยะเวลาเกือบ 50 ปี ท่านไม่เคยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใด ๆ การปลูกป่า
และทำกิจกรรมต่าง ๆ มาจากเงินที่ท่านได้เก็บออมจากเงินเดือนเจ้าอาวาส การรับกนิมนต์ การบวช
นาคและการทอดผ้าป่าสามัคคี

ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากโครงการบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก เยาวชน
และครอบครัว ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ใน
การทำกิจกรรมปลูกป่าเพื่อลดภาวะโลกร้อนตามโครงการวิถีพุทธเฉลิมพระเกียรติฯ

▪ **ผลที่ได้รับจากโครงการหรือกิจกรรมที่ทำ**

ในระยะเวลากว่า 50 ปี พระครูเกษมธรรมรังษีปลูกต้นไม้ไปแล้วนับล้านต้น มีพื้นที่ป่าสี
เขียวทั้งที่กินแนวเขตป่าอนุรักษ์ไว้ และที่ปลูกเพิ่มกว่า 4,022 ไร่ เป็นร่มเงา แหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่
ของสัตว์ป่าและเป็นแหล่งซับน้ำให้กับแหล่งน้ำต่าง ๆ ของลุ่มน้ำชียา ให้ชาวบ้านทั้งอำเภอไชยาได้ใช้
ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

▪ **ผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือรับแนวคิดจากโครงการหรือกิจกรรมไปปฏิบัติ**

ผู้ได้รับผลประโยชน์ ได้แก่ ชาวบ้านในตำบลโมถ่าย และตำบลปากหมาก อำเภอไชยา
เพราะป่าและต้นไม้ที่พระครูเกษมธรรมรังษีได้ปลูกและดูแลรักษาไว้ เป็นแหล่งซับน้ำสำคัญของแม่น้ำ
ลำคลองที่ไหลลงสู่ลุ่มน้ำชียา ให้คนทั้งสองตำบลและในพื้นที่อำเภอไชยาได้ใช้ประโยชน์ รวมถึงเป็น
แหล่งรวมความหลากหลายทางระบบนิเวศและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

พระครูเกษมธรรมรังษีได้ขยายเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าโดยปลูกป่าให้สำนักสงฆ์ต่างๆในเขตการปกครองตำบลปากหมากและตำบลโม่ถาย เกิดเป็นเครือข่ายพระสงฆ์ที่มีความเข้าใจ ร่วมกันเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ควบคู่ไปกับการให้ความรู้เรื่องความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้

■ แผนงานในอนาคต

ท่านจะปลูกป่าและดูแลป่าไปเรื่อยๆ โดยจะขยายผลไปสู่เด็กและเยาวชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกครั้ง รวมถึงกิจกรรม “ศาสนาทายาทสัมพันธ์” ที่ให้สามเณรภาคฤดูร้อนเดินทางมาวัดไปยังพื้นที่ที่ปลูกและอนุรักษ์ป่าไปจนถึงต้นน้ำ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนเหล่านี้ได้ตระหนัก เรียนรู้ถึงความสำคัญและเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยกันดูแลทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนของพวกเขาต่อไป

■ รางวัลที่ได้รับ

พ.ศ. 2549 รางวัลเสมาธรรมจักร ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป ได้แก่

พระครูไพฑูลย์พัฒนารักษ์ วัดพระธาตุแม่เจดีย์ ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด เชียงราย

พระครูไพฑูลย์พัฒนารักษ์ “นักคิด นักบริหาร นักประสาน” ได้ร่มกาสพัสตร์ จังหวัด เชียงราย

จากการรับนิมนต์มาจำพรรษาที่วัดพระธาตุแม่เจดีย์เมื่อปีพ.ศ. 2531 พบว่า ป่ารอบวัดมีสภาพเสื่อมโทรม ทำให้พระครูไพฑูลย์พัฒนารักษ์ ตั้งปณิธานว่าจะฟื้นฟูป่า บูรณะโบราณสถานที่มีความเป็นมายาวนาน โดยตั้งใจจะให้ป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบประยุกต์ คือการนำงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาผสานคู่กับการปฏิบัติธรรม กิจกรรมฟื้นฟูป่าจึงเริ่มต้นขึ้นและสามารถขยายเครือข่ายออกไปกว้างไกลข้ามอำเภอข้ามจังหวัด ดึงเยาวชนร่วมเรียนรู้ด้วยระบบค่าย กลยุทธ์ความสำเร็จเริ่มจากการเทศนาเจริญสติให้เห็นคุณค่าธรรมชาติ และเข้มข้นด้วยการประสานกับภาคส่วนต่างๆ จนป่าฟื้นฟูและสายน้ำไหลคืนกลับสู่ชุมชนอีกครั้ง

พระธาตุแม่เจดีย์เป็นโบราณสถาน ตามตำนานกล่าวไว้ว่าพระเจ้าอโนรธา มังช่อ กษัตริย์พม่า ทรงสร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาขณะยกกองทัพผ่านมาจากเชียงลาว (จังหวัดเชียงราย-ปัจจุบัน) เมื่อปี

พ.ศ.1583 ครั้นเมื่อครุบาเจ้าศรีวิชัยมาจำพรรษาบริเวณนี้ จึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่งครอบ
สถูปโบราณสถานเดิมที่เก่าผุพังเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ประมาณปี พ.ศ.2469-2470

องค์พระธาตุได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ 2 ครั้ง ครั้งแรกโดยชาวเงี้ยวแต่ไม่ทราบเวลาที่แน่
ชัด ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.2531 เมื่อสภาพตำบลแม่เจดีย์ใหม่ได้นิมนต์พระครูไพบูลย์พัฒนารักษ์มาจำ
พรรษาที่วัดแห่งนี้ ท่านเห็นสมควร และตั้งปณิธานว่าจะบูรณะโบราณสถานและสร้างเสนาสนะเพื่อให้
วัดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบประยุกต์ รวมทั้งเพื่ออนุรักษ์ป่าโดยรอบองค์
เจดีย์ ระหว่างจำพรรษา ท่านเดินสำรวจป่า พบว่าป่ามีสภาพโล่งเตียนเนื่องจากการตัดไม้ การเผา
ถ่าน และมีแนวโน้มการบุกรุกอย่างต่อเนื่อง

“ชาวบ้านตัดไม้โดยที่บางที่อาจไม่ทันคิดว่า ถ้าตัดอย่างเดียว วันหนึ่งต้นไม้ก็จะหมดจากป่า
อาตมาคิดว่าจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านได้เห็นความสำคัญตรงจุดนี้ ก็เลยเทศนาโดยนำเรื่องธรรมะกับเรื่อง
ป่ามาบอกกล่าว” พระครูไพบูลย์พัฒนารักษ์ เล่าถึงจุดเริ่มต้นของงานอนุรักษ์

นอกจากการเทศนา กุศโลบายอีกอย่างก็คือ ชักชวนญาติโยมมาช่วยกันสร้างพระพุทธรูป
ปางต่างๆ ทั้งปางสมาธิ ปางมารวิชัย ปางลีลา ปางบำเพ็ญทศกิริยาและพระประจำวัน แล้วนำไป
ประดิษฐานอยู่ทั่วผืนป่า โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ง่ายต่อการบุกรุก รวมทั้งสิ้นถึง 108 องค์ นอกจากนี้ท่าน
ยังบอกบุญให้ชาวบ้านร่วมกันซื้อที่ทำกินที่หมดสภาพแล้วมาสร้างเป็นค่ายเยาวชน และใช้ป่าหลังวัด
เป็นสถานที่อบรม เพื่อให้เยาวชนได้มีพื้นที่ศึกษาธรรมะและธรรมชาติ มีห้องเรียนธรรมชาติ เป็นกร
น้อมนำหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการเจริญสติให้แก่ญาติโยม

ด้วยความตั้งใจที่จะฟื้นฟูป่าบริเวณวัดพระธาตุแม่เจดีย์ให้กลับคืนและเป็นที่พึ่งของชุมชน
แบบยั่งยืน พระครูไพบูลย์พัฒนารักษ์จึงใช้วิธีสร้างแนวร่วม เริ่มจากชักชวนผู้สูงอายุให้จัดตั้งเป็น
ชมรมผู้สูงอายุอำเภอเวียงป่าเป้า มีการนัดประชุมกันทุกวันอาทิตย์สุดท้ายของเดือน และทุกครั้งของ
การประชุมก็จะร่วมกันปลูกต้นไม้บริเวณรอบๆ วัด และขยายออกไปตามจุดต่างๆ ปัจจุบัน มีสมาชิก
ในชมรมประมาณ 700 คน จากผู้สูงอายุ ท่านก็ดึงกลุ่มเยาวชนเข้ามาทำกิจกรรม โดยสนับสนุนให้จัด
ค่ายเยาวชนกับการอนุรักษ์ป่าวัดพระธาตุแม่เจดีย์ มีจุดประสงค์เพื่ออบรมเยาวชนให้มีความรู้ความ
เข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เรียนรู้วิธีการดับไฟป่า หลังจากการจัดค่าย เด็กๆ ที่มาร่วม
กิจกรรมก็จะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเวรยามเฝ้าระวังไฟป่าในหน้าแล้ง

กลยุทธ์สองประการช่วยปลูกฝังจิตสำนึก แต่ถ้าแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ยังคลุมเครือ ก็จะเป็น
ปัญหาโดยเฉพาะกับคนภายนอกที่ไม่เจนจัดพื้นที่ก็จะมีผลกระทบต่อไม้ที่ปลูกใหม่ ท่านพระครูฯ จึง
ประสานความร่วมมือไปยังเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัด ขอตัดถนนเพื่อกำหนดเขตระหว่างที่ทำกินกับพื้นที่
ป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน โดยมีหน่วยงานทหารอากาศออกสำรวจพื้นที่ป่าเพื่อจับพิกัดดาวเทียม และ
ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านละเว้นการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่อนุรักษ์ ในระยะแรกหลายคนไม่เห็น

ด้วย เพราะจะเป็นวิธีที่เข้มงวด แต่ด้วยความอดทน เพียงไม่กี่ปี ป่าก็ฟื้นตัวคืนความอุดมสมบูรณ์ และเข้าไปใช้ประโยชน์ได้จนทุกวันนี้

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป ได้แก่

พระครูบวรสีลวัตร วัดเลิศสวัสดิ์ ตำบล,ลาดบัวขาว อำเภอ.สีคิ้ว จังหวัด นครราชสีมา

พระครูบวรสีลวัตร ใช้ความสงบ สบายความเคลื่อนไหว สุ่มรรคาที่ยิ่งใหญ่ จังหวัด นครราชสีมา

จากผืนป่าเสื่อมโทรมที่เหลือแต่ตอไม้และหญ้าคา พระครูบวรสีลวัตร หรือ พระประเสริฐ รุกขิตสีโล สร้างศรัทธาให้ชาวบ้านเข้าใจคุณค่าและประโยชน์ของป่าไม้ที่มีต่อชีวิต สามารถฟื้นฟูป่าเขาจันทน์งาม และพัฒนาเป็นจุดศูนย์กลางเขาจันทน์งาม เพื่อให้สาธุชนมีที่ปฏิบัติธรรม เจริญหน้าวิกฤตการบุกรุกแย่งชิงที่ดินรอบป่าเขาจันทน์งามเพื่อจัดทำรีสอร์ทและสนามกอล์ฟ ด้วยการใช้ความสงบ สบายความเคลื่อนไหว คลี่คลายปัญหาด้วยเทศนาธรรม ดึงชาวบ้านร่วมงานภาครัฐ จัดกิจกรรมเจาะกลุ่มเยาวชน ประสานกลุ่มธุรกิจให้เป็นแนวร่วมในการทำงานอนุรักษ์ สามารถฟื้นฟูป่า 1,500 ไร่ ให้ชุมชนมีแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ รักษาแหล่งโบราณคดีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ ให้เป็นมรดกของแผ่นดิน เป็นนักรุกษ์ผู้ลงนามด้วยศิลาจารวัตรของพระวัดป่าโดยแท้

ในบรรดานักอนุรักษ์ทั้งหลาย พระสงฆ์เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญ บางรูปเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ยึดโยงผู้คนให้มาทำงานร่วมกัน บางรูปเคลื่อนไหวเป็นตัวอย่างเพื่อให้ชาวบ้านเคลื่อนตามพระครูบวรสีลวัตร เป็นทั้งสองแบบ

เมื่อประมาณ 30 ปีก่อน พระครูบวรสีลวัตร (พระประเสริฐ รุกขิตสีโล) ลูกศิษย์ของพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อบุชา สุภทโท) เดินทางมาธุดงค์บริเวณผืนป่าเขาจันทน์งาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขาเตียน-เขาเขื่อนล้น อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา ที่นี้มีเพิงหินสวยงามกับภาพเขียนสีโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์อายุประมาณ 3,000-4,000 ปี ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ฯ แต่สภาพป่าโดยรอบกลับถูกบุกรุกทำลาย เหลือเพียงตอไม้และทุ่งหญ้าคา

เมื่อตัดสินใจจำพรรษา ณ ที่แห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2525 พระครูจึงเกิดความคิดที่จะฟื้นฟูป่า รักษาแหล่งโบราณคดี อีกทั้งพื้นที่ก็ช่างเงียบสงบ เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม ในปี พ.ศ. 2525 ท่านจึงได้จัดตั้งเป็นจุดศูนย์กลางเขาจันทน์งาม ชักชวนชาวบ้านรอบบริเวณวัดมาช่วยกันปลูกต้นไม้ และทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า และเพื่อให้แนวคิดการปลูกป่าขยายไปกว้างขวาง ท่านก็ทำการเพาะชำกล้าไม้เพื่อแจกจ่ายแก่ผู้มาปฏิบัติธรรม และร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ จัดทำโครงการพัฒนาป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขาเตียน-เขาเขื่อนล้น ทำกิจกรรมปลูกป่า ป้องกันไฟป่า ใน

หน้าแล้ง ท่านก็หาบน้ำมารดกล้าไม้ให้รอด ทำเช่นนี้เป็นประจำด้วยความเพียร ไม่นานกล้าไม้ก็เติบโต จากปีต่อปี ก็กลายเป็นป่าเขียวขจี

รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล ปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัล 1 รูป ได้แก่

พระครูกิตตยานุรักษ์ วัดป่าศรีมงคลโคกร้าง ตำบลสวนจิก อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัด ร้อยเอ็ด

พระครูกิตตยานุรักษ์ จังหวัด ร้อยเอ็ด ภิกษุผู้เป็น "นักจัดการ" ด้วยบารมีธรรม

ปี พ.ศ. 2535 ขณะเข้ามาปฏิบัติธรรมในพื้นที่ป่าบ้านโคกร้าง ในหมู่ 3 ต.สวนจิก พระครูกิตตยานุรักษ์ หรือหลวงปู่อุทัย กิตติโก พบว่าป่าผืนนี้มีสภาพเสื่อมโทรม สืบเนื่องจากการบุกรุกแผ้วถางปลูกพืชไร่ และมีสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในภาคอีสาน เข้ามาขอใช้พื้นที่ทดลองปลูกไม้ผลและพืชเกษตร เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งไม่ได้ผล ก็ล้มเลิก ทิ้งป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่เคยมีต้นไม้หนาแน่น กลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม ท่านใช้ความเป็นนักจัดการและนักเจรจา ขอขมขานที่ดินดังกล่าวจากผู้บุกรุก จนสามารถนำมาฟื้นฟูให้ป่า ใช้กลยุทธ์ให้พระลูกมาอยู่ปฏิบัติธรรมเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกซ้ำ ประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภาคต่างๆ ในการปลูกป่า และขยายพื้นที่ป่าด้วยหลักการเดียวกันอีก 3 ป่า ในต่างตำบล ต่างอำเภอ และยังมีแม่เมตตาสร้างที่อยู่อาศัยให้กับผู้ป่วยโรคเอดส์ให้มีที่พึ่งในบั้นปลายชีวิต เมื่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าขึ้น ทำให้ความเชื่อเรื่องเทวดาอารักษ์ลดน้อยลง อีกสาเหตุหนึ่งคือภาวะเศรษฐกิจฝืดฝอน เป็นสาเหตุให้ชาวบ้านตำบลสวนจิกและตำบลใกล้เคียง ในอำเภอศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด หาทางรอดด้วยการเข้ามาแผ้วถางพื้นที่ป่าสาธารณะและจับจองเป็นที่ทำกิน มีทั้งทำนา ไร่ปอ ไร่มันสำปะหลัง และไร่ยาสูบ ขณะเดียวกัน ก็มีสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งเข้ามาขอใช้พื้นที่ทดลองปลูกไม้ผลและพืชเกษตร แต่เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งไม่ได้ผล ก็ล้มเลิก ทิ้งป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่เคยมีต้นไม้หนาแน่น กลายเป็นป่าเสื่อมโทรม เมื่อ พระครูกิตตยานุรักษ์ หรือหลวงปู่อุทัย กิตติโก เข้ามาปฏิบัติธรรมในพื้นที่ป่าบ้านโคกร้างดังกล่าว ซึ่งอยู่ในหมู่ 3 ต.สวนจิก จึงขอขมขานพื้นที่เสื่อมโทรมและพื้นที่ถูกบุกรุกมาฟื้นฟูให้เป็นป่าสาธารณะจำนวน 200 ไร่

ปี พ.ศ. 2535 หลวงปู่อุทัย ในขณะนั้นเป็นเจ้าของวัดป่าศรีอุทัยวัน (วัดบ้านหนองเม็ก) บ้านหนองสองห้อง อ.ศรีสมเด็จ ได้มอบหมายให้พระลูกศิษย์เข้ามาสำรวจพื้นที่เสื่อมโทรมที่ป่าโคกร้าง ตำบลสวนจิก และอยู่ปฏิบัติธรรมเพื่อรักษาป่าโคกร้าง เนื่องจากมีผู้บุกรุกเข้ามาแผ้วถางป่าและจับจองที่ดิน แต่ยังไม่ได้รับความร่วมมือ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ทุรกันดาร ขาดแคลนน้ำ ห่างไกลชุมชน การขมขานลำบาก จึงได้กลับไปจำพรรษาที่วัดอื่น ปล่อยให้วัดร้างอีกครั้ง

ธันวาคม พ.ศ. 2537 หลวงปู่อุทัย ชักชวนลูกศิษย์ ญาติโยม และผู้ศรัทธาในธรรม ช่วยกันสร้างเพิงพักห้วยาคาขึ้นในป่าโคกร้างดังกล่าว เพื่ออำนวยความสะดวกวัด ขณะเดียวกัน ก็ขอขบิณฑบาตพื้นที่คืนจากผู้บุกรุก และได้พื้นที่คืนมาให้วัด 11 ไร่ จึงพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยต่อเติมอาคารเสนาสนะ สร้างพระอุโบสถ อาคารเอนกประสงค์ กุฏิสงฆ์ ศาลาฉันรวม ห้องน้ำ โรงครัว อาคารพิพิธภัณฑของโบราณ และพัฒนาถ้ำโบราณ ต่อมากรมศาสนาได้ประกาศยกฐานะขึ้นเป็นวัดในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540

พื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าช้าเก่า เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ ทางราชการกำหนดให้เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ มีสภาพเป็นป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ มีการแผ้วถางปลูกพืชไร่ จากนั้นมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งเข้ามาใช้พื้นที่ทดลองปลูกไม้ผล พืชเกษตร เพื่อการศึกษา ทว่าเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งก็ล้มเลิก ปล่อยให้ร้าง กลายเป็นช่องทางให้เกิดการจับจองที่ดิน ป่าที่เหลืออยู่น้อยทำให้หลวงปู่อุทัยเป็นห่วงว่าในอนาคตจะไม่เหลืออยู่เลย จึงได้หารือผู้นำหมู่บ้าน และเห็นร่วมกันว่าต้องเร่งฟื้นฟู โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน สภาตำบลสวนจิก ผู้นำหมู่บ้าน สถานศึกษา มีการใช้รถไถทำเส้นทางเพื่อสร้างแนวเขตป่าที่ชัดเจน ป้องกันข้อขัดแย้งในภายหลัง

กล่าวโดยสรุป ในรอบสิบปี พบว่าพระภิกษุสงฆ์ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคลจำนวน 16 รูป ซึ่งเกณฑ์การพิจารณารางวัลต้องเป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีผลงานหรือผลิตภัณฑ์ให้เกิดผลงานด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่สัมพันธ์กับชีวิตผู้คนครอบคลุมมิติของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและ การคงอยู่ของระบบนิเวศอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันอย่างน้อย 5 ปี โดยผลงานอนุรักษ์ต้องเป็นผลงานที่เริ่มต้นด้วยความมุ่งมั่น มีเจตนาดี เป็นที่ยอมรับของชุมชน และเป็นผู้มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับแนวทางปรัชญาความพอเพียง อีกทั้งสามารถเป็นแบบอย่างเพื่อการเรียนรู้ และนำมาปฏิบัติต่อไปได้ พระภิกษุสงฆ์ทั้ง 16 ท่าน อยู่ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สระบุรี หนองคาย(2) ขอนแก่น กระบี่ แพร่ กาฬสินธุ์ นครศรีธรรมราช ยโสธร เลย เชียงราย(2) สุราษฎร์ธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าดงดิบ พระภิกษุสงฆ์ได้ต่อสู้เรื่องที่ดิน การบุกรุกทำลายป่า การล่าสัตว์ป่า โครงการตัดถนนผ่าป่า การเจรจาประนีประนอมระหว่างชาวบ้านกับนายทุนผู้ได้รับสัมปทานป่า การประสานงานทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน ภาคประชาสังคมและสื่อมวลชน เพื่อร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พระภิกษุสงฆ์ได้ทำกิจกรรมสร้างแหล่งเรียนรู้ป่าไม้เศรษฐกิจให้กับโรงเรียน การปลูกป่าโกงกาง ลำพู มีการสำรวจการปล่อยน้ำเสียลงคูคลอง พระภิกษุสงฆ์บางรูปพบปัญหาไฟไหม้ป่าอยู่เป็นประจำ มีการขุดบ่อบาดาล สร้างถังเก็บน้ำ เพื่อนำน้ำมาใช้ในหน้าแล้ง มีโครงการประปาหมู่บ้าน มีการเพาะเมล็ดต้นกล้า เพื่อให้ชาวบ้านนำไปเพาะปลูก สร้างรายได้ ปลูกป่าบนเขาเพื่อเป็นแหล่งซั

น้ำไว้ให้ชุมชนรอบข้าง พระภิกษุสงฆ์ได้วางแผนร่วมกับชุมชนเพื่อป้องกันไฟป่า มีการวางกฎระเบียบให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จัดโครงการฝึกอบรมแหล่งศึกษาธรรมชาติแก่เยาวชน มีการสำรวจพืชและสัตว์ในพื้นที่ทุกปี พระภิกษุสงฆ์บางรูปมีการวางผังวัดด้วยการปลูกต้นไม้ยืนต้นหลากหลายชนิดในบริเวณวัด เช่น ไม้ยางนา ตะเคียนทอง พยุง สักทอง ประดู่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำโครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ มีการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดูแลรักษาป่าชุมชน ดำเนินโครงการห้ามทิ้งขยะในป่า มีโครงการสร้างบ้านดิน ทำถ่านชีวภาพ รักษาแนวเขตป่าถาวร สร้างเครือข่ายหมู่บ้านป้องกันไฟป่า

พระภิกษุสงฆ์บางรูปปฏิบัติธรรมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อดูแลรักษาป่าและฟื้นฟูโดยการเทศนาสั่งสอนญาติโยมเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าไม้ เกือบทุกครั้งที่มีโอกาส มีการเพาะพันธุ์กล้าไม้เพื่อปลูกในป่าที่เสื่อมโทรม จนป่ากลายเป็นสวนป่า พร้อมกับการแจกจ่ายพันธุ์ไม้ที่เพาะไว้ให้ญาติโยมนำกลับไปปลูกในสวนของตนเอง มีการใช้วัดเป็นสถานที่เรียนรู้พรรณไม้ต่างๆ พระภิกษุบางรูปมีการต่อสู้กับนายทุนเพื่อไม่ให้ทำลายป่าไปสร้างเหมือง โดยนำเรื่องสิ่งแวดล้อมไปเทศน์ตามงานพิธีต่างๆ ให้ชาวบ้านตระหนัก และร่วมกันต่อต้าน จนนายทุนขับไล่พระภิกษุสงฆ์ออกจากพื้นที่ ท่านจึงประสานไปยังสื่อมวลชนให้เผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในพื้นที่ให้ชาวบ้านได้รับรู้ ด้วยวิธีการทำงาน ที่เน้นการเรียนรู้ โดยพาชาวบ้านไปดูเหมืองอื่นๆ ทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ผลกระทบจากการไม่ต่อสู้ โดยมุ่งหวังให้ชุมชนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน พระภิกษุสงฆ์บางรูปดูแลผืนป่าในเขตป่าอนุรักษ์ ชักชวนชาวบ้านร่วมรักษาป่า โดยการทำผ้าป่า ลาดตระเวน มีการสร้างฝายไว้เก็บกักน้ำ ชวนญาติโยมปลูกพืชอาหาร เช่น ต้นไผ่ คอนแคน ผักหวาน มะขามป้อม เป็นต้น พระภิกษุสงฆ์บางรูปส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน มีโรงเรียนทำนาข้าวอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ มีการตั้งกลุ่มสัจจะฯ ในชุมชน เพื่อสะสมทรัพย์ สู้ธุรกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาชุมชนสู่การเป็นต้นแบบในการบำบัดน้ำเสีย ปรับสภาพน้ำในนาข้าวและคูคลองต่างๆ พระภิกษุสงฆ์ใช้ธรรมะเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ธรรมชาติ ใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือเข้าถึงธรรมะ

บทที่ 3

พระสงฆ์กับการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม

การอภิปรายเรื่องพระสงฆ์กับการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม ประกอบไปด้วยสาระ 5 ด้าน ได้แก่

- 3.1 บทบาทของพระสงฆ์
- 3.2 การอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม
- 3.3 กฎหมายว่าด้วยสิ่งแวดล้อม
- 3.4 พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม
- 3.5 การทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์

3.1 บทบาทของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ มี 2 ลักษณะ คือ บทบาทที่กำหนดไว้ (Prescribed Role) และบทบาทที่กระทำจริง (Performed Role) บทบาทที่กำหนดไว้ โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้หลายระดับ เช่น ได้กำหนดหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

- 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและจัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- 2) ปกครองและสอดส่องดูแลให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

บทบาทที่กระทำจริง เป็นบทบาทที่นอกเหนือไปจากบทบาทที่กำหนดไว้ ให้เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยตรง ได้แก่ การออกรับบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์ การเผยแผ่ธรรมะ การให้การอบรมเพื่อพัฒนาจิตภาวนาแก่ประชาชน การให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชน การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น

พระพรหมคุณาภรณ์(ประยุตฺร ปยุตฺโต) พระเถระผู้เป็นนักปราชญ์ทางพุทธศาสนา ได้นำเสนอความคิดเชิงพุทธให้กับสังคมในด้านต่างๆ และในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ ท่านได้กล่าวเป็นหลักการเอาไว้ว่า การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทอย่างไรมันขึ้นอยู่กับหลักการอันมีอยู่ในคำสอน

ของพระพุทธเจ้า คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย จนกระทั่ง สามารถแนะนำสั่งสอนแก่ผู้อื่นด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมทุกชั้น ก็มีหน้าที่ให้ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ตามสมณะเพศของตน รักษา เกียรติและความบริสุทธิ์ของ สถาบันสงฆ์ด้วย โดยเฉพาะในภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา สถาบันสงฆ์ก็เปลี่ยนหน้าที่จาก ผู้ช่วยสังคมในระยะเปลี่ยนแปลง กลับมาเป็นสถาบันที่เป็นอยู่ให้คงที่ บทบาทของพระสงฆ์ประการแรก คือ การศึกษาในสิกขา 3 อันได้แก่ สीलสิกขา จิตตสิกขา ปัญญา สิกขา โดยถือว่าเป็นหลักธรรมชาติและวัตถุประสงค์ของการบวช คือ เพื่อศึกษาและพัฒนาตนเองจน เกิดปัญญาสูงสุดตามสมควร แก่ตนเอง จากนั้นเมื่อพระมีปัญญาอันเป็นคุณธรรมดีขึ้นมาก็นำไปเป็น ส่วนช่วยในการสร้างสรรค์ความดีงาม บทบาทพระสงฆ์ในการสร้างความดีงามต่อสังคมนี้ เป็น บทบาทที่เป็นตัวชี้วัดความคงอยู่ของ สถาบันพุทธศาสนา โดยกล่าวว่าพุทธศาสนาในประเทศไทย บางครั้งก็เสื่อมบางครั้งก็เจริญ หากพระวัดเมือง เสื่อมไป พระวัดป่าต้องเอาสาระกับส่วนรวมด้วย อย่าถือคติไม่ยุ่งไม่เกี่ยว ต้องสอนต้องชักจูงชาวบ้านให้มีทัศนคติทางธรรมที่ถูกต้อง ปกติสังคมถือว่า พระเป็นผู้มีจริยธรรมสูงสุดในหมู่ประชาชน คณะสงฆ์และเป็นสถาบันตัวแทนของจริยธรรม พระภิกษุ ได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนของสงฆ์ เป็นตัวแทนแห่งสถาบันที่จะต้องธำรงรักษาธรรมไว้ให้แก่สังคม พระภิกษุจึงต้องเตือนตัวเองเสมอให้ระลึกถึงหน้าที่ของท่านที่จะประพฤติปฏิบัติ บำเพ็ญสมณะธรรม และทำศาสนกิจสืบต่ออายุพระศาสนา (พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต), 2538)

จึงพอจะสรุปแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าวมาได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาท 2 ประการ คือ

- 1) บทบาทตามพระธรรมวินัย อันเป็นไปตามหลักคำสอนที่พระพุทธองค์ได้มอบบทบาทให้ พระสงฆ์ได้ปฏิบัติเอาไว้
- 2) บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม ตามบริบทของการเป็นสมาชิกของสังคมต่าง ๆ

1) บทบาทพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย จากการศึกษาพระธรรมวินัยเราจะพบว่าพระพุทธ องค์ได้วางหลักการในการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ตั้งแต่ช่วงแรกของการประกาศพระธรรมวินัย กล่าวคือ ตามประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา เลื่อมใสในพระธรรมวินัยด้วยพระวาจาว่า “พวกเธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ดังนี้ แล้วได้ตรัสต่อไปว่า ธรรม อันเรากล่าวดีแล้ว พวกเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย วินัยปิฎก มหาวรรค. 4/28/38) ซึ่งพระวาจานี้รู้จักกันต่อมาว่าเป็น “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” หมายถึง พระวาจาที่พระพุทธองค์ประทานเพื่อให้ การอุปสมบทแก่กุลบุตรด้วยพระองค์เอง หลังจาก พระพุทธองค์ได้ให้การอุปสมบทแก่พระ 60 รูป ในพรรษาแรกแห่งการตรัสรู้ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อออกพรรษาพระองค์ได้วางหลักการให้แก่พระสงฆ์สาวกที่จะออกไปเผชิญโลกและประกาศ

พรหมจรรย์หรือพระธรรมวินัยว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและมีความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุณ้อยมีอยู่...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย วินปิฎก มหาวรรค. 4/32/32) จากพุทธดำรัสนี้จึงพอจะแยกให้เห็นได้ชัดเจนว่าบทบาทของพระสงฆ์โดยหลักการมี 2 ประการ คือ

1) บทบาทต่อตนเอง คือ การกำจัดความทุกข์ ได้แก่ การศึกษาและปฏิบัติจนเห็นทุกข์ และ กำจัดทุกข์และอาสวะทั้งหลาย

2) บทบาทต่อผู้อื่น คือ การทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นหรือสังคม ได้แก่ การให้การศึกษาอบรม เผยแพร่คำสอนอันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้กับประชาชน

บทบาททั้ง 2 จะต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องเกี่ยวพันซึ่งกันและกันในลักษณะประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ท่าน จนกระทั่งเกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย โดยพระสงฆ์จะต้องทำตนให้มีคุณธรรมที่ดี เพื่อให้สามารถเกี่ยวพันในการช่วยเหลือผู้อื่น และการช่วยเหลือผู้อื่นก็เป็นคุณธรรมที่กลมกล่อมเกลาชำระตนเองของพระสงฆ์เอง ในบทสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย บทสังฆคุณ คือ คุณของพระสงฆ์ได้ขยายความ คุณของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์จะต้องศึกษาและปฏิบัติจนบรรลุจุดมุ่งหมายการบวช เกิดคุณสมบัติอันดีงามในตน 9 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นผู้ปฏิบัติดี (สุปฏิปันโน) หมายถึง ปฏิบัติดีถูกต้องตามพระธรรมวินัย
- 2) เป็นผู้ปฏิบัติตรง (อุชุปฏิปันโน) หมายถึง ปฏิบัติตรงตามพระธรรมวินัย ไม่แสดงมายาสาไกล หลอกหลวงโลก
- 3) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้จริง (ญายุปฏิปันโน) หมายถึง ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นแจ้งจะ อย่างแท้จริง
- 4) เป็นผู้ปฏิบัติที่น่าเชื่อถือ (สามีจิปฏิปันโน) หมายถึง เป็นผู้ที่มีศีลจรรย์วัตรเป็นที่น่าเชื่อถือ น่าศรัทธา
- 5) เป็นผู้ควรแก่การค้ำบ (อาหุเนยโย) หมายถึง ควรแก่การให้ความเคารพ
6. เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ (ปาหุเนยโย) หมายถึง ควรแก่การได้รับการต้อนรับในการมาเยือนหรือไปเยือน
- 7) เป็นผู้ควรแก่การทักขิณา (ทักขิเนยโย) หมายถึง เป็นผู้ควรแก่การรับของที่เขาจะถวาย
- 8) เป็นผู้ควรแก่การอัญชลีกรรม (อัญชลีกรรมโย) หมายถึง ควรแก่การกราบไหว้บูชาของประชาชน

9) เป็นนาบุญของโลก (อนุตตรัง ปุณฺณักเขตตัง โลกัสส) หมายถึง เป็นบุคคลที่สมควรแก่ การทำบุญของประชาชน คุณสมบัติของพระสงฆ์เหล่านี้ จะเกื้อกูลให้พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทต่อ สังคมได้ดี คือ การให้การศึกษอบรมธรรมะ การเป็นแบบอย่างของผู้ปฏิบัติดีแก่ประชาชน เป็นผู้นำ ทางจิตวิญญาณและทางปัญญา เป็นต้น

2) บทบาทของพระสงฆ์ในสังคม

2.1) บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยในอดีต พระสงฆ์และวัดเป็นสถาบันหลักที่คู่กับ สังคมไทย ประวัติของสังคมไทยจึงไม่สามารถแยกจากประวัติสถาบันสงฆ์และวัดได้ ในอดีตพระสงฆ์ ใกล้ชิดกับประชาชน มีความสำคัญและได้รับการเคารพนับถืออย่างสูง สถาบันสงฆ์และวัดจึงมีบทบาท ต่อวิถีชีวิตของคนไทย สังคมไทยมาก นอกจากบทบาทตามพระธรรมวินัยกำหนดเป็นหลักการไว้แล้ว พระสงฆ์และวัดยังทำหน้าที่ในบทบาทอื่นๆ อีกมากตามสภาพสังคมที่ผลักดันให้ทำ หากทบทวน บทบาทย้อนหลังของพระสงฆ์ในสังคมไทยจะพบได้ว่าตั้งแต่สมัยสุโขทัยพระสงฆ์มีบทบาทอย่างสำคัญ ต่อความเป็นชาติ ส.ศิวรักษ์ ได้ยกตัวอย่างบทบาทของพระเถระและกลุ่มชาวพุทธที่สำคัญ เช่น 1) บทบาทของสังฆราชปุครุที่ได้เปลี่ยนมาสมานานลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ทำให้ชาวสุโขทัย ปลอดภัยจากมหายานและไสยเวทย์แบบขอม 2) บทบาทของสมเด็จพระวันรัต วัดป่าแก้ว ในการกู้ชาติของพระ นเรศวร 3) บทบาทของวชิรญาณภิกขุ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส) ตั้งคณะ ธรรมยุติ ตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ 4) บทบาทของพระพุทธทาสภิกขุ ในการปฏิรูปการศึกษาพุทธศาสนา ในสังคมไทย 5) บทบาทของยุวสงฆ์ในการปฏิรูปการปกครอง (2475) 6) บทบาทของกลุ่มเสขิยธรรม ในการฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ภิกษุร่วมสมัย ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยจึงยังต้อง ตั้งประเด็นที่ว่า อะไรคือสาระของพุทธธรรมอะไรคือบทบาทที่แท้จริงของพระสงฆ์และจุดหมาย ปลายทางของบทบาทคือ การนำทางให้สังคมได้เป็นไปอย่างสงบ สะอาด สว่าง พ้นไปจากการ ครอบงำของมิชฉาภิกษุ (ส.ศิวรักษ์, 2547) พระมหานันท คอนนอก (พระมหานันท คอนนอก, 2540) ได้ศึกษาและสรุปว่า บทบาทของสถาบันสงฆ์และวัดที่มีต่อสังคมไทย 11 ประการ คือ

1) เป็นสถานศึกษา วัดเป็นสถานศึกษาและพระเป็นผู้มีหน้าที่ให้การศึกษอบรม แก่ประชาชนผู้ปรารถนาจะรับการศึกษาจึงต้องเข้าไปอยู่ในวัด ทั้งบวชเป็นพระภิกษุสามเณร หรือเป็น ลูกศิษย์วัด

2) เป็นสถานสงเคราะห์ วัดและพระสงฆ์โดยหลักต้องมีเมตตาธรรมที่จะต้อง ช่วยเหลือผู้เดือดร้อน ให้การสงเคราะห์ตามกำลัง

3) เป็นสถานพยาบาล วัดเป็นสถานที่พยาบาลเบื้องต้นให้แก่ผู้ป่วย โดยพระจะ ทำหน้าที่เป็นแพทย์ทั้งทางกายและทางใจให้การเยียวยาตามความรู้ความสามารถ

4) เป็นที่พักคนเดินทาง ผู้เดินทางสัญจรไปมาที่ต้องการแหล่งพักแรม วัดจะเป็น สถานที่พักที่สะดวกและปลอดภัย

5) เป็นสโมสร วัดจะเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านใช้พบปะสนทนา พระก็ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

6) เป็นสถานบันเทิง วัดเป็นแหล่งที่จัดงานเทศกาลต่างๆ ในเวลาที่มีงานวัดตาม ประเพณีจะมีมหรสพมาให้ดูชมสำหรับชาวบ้าน

7) เป็นสถานที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาท ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ความขัดแย้งต่างๆ ของ ชุมชน พระทำหน้าที่เป็นพยาน และผู้คอยชี้ขาดในความถูกต้อง

8) เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วัดจะเป็นที่รวบรวมงานศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ รวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน

9) เป็นคลังพัสดุ วัดเป็นสถานที่เก็บของใช้ต่างๆ ของชาวบ้านโดยพระเป็นผู้ดูแล รักษา

10) เป็นศูนย์กลางการบริหารงานการปกครอง การปกครองของชุมชนหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน จะใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุยกับชาวบ้าน

11) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม วัดเป็นศาสนสถานที่ประชาชนใช้ประกอบ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและชีวิต พระจะทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ให้กับชาวบ้าน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์และวัดมีมากมาย สถาบันสงฆ์และวัดจึงมีความสำคัญ ต่อระบบสังคมมาก โดยเฉพาะสังคมไทยในอดีต แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป สังคมเปลี่ยนแปลงบทบาท ของพระสงฆ์ก็ได้เปลี่ยนไปหลายบทบาทในอดีตก็ลึกลง แต่ก็มีบทบาทอย่างใหม่เกิดขึ้นมาแทน หากเปรียบเทียบระหว่างบทบาทที่ลดลงไปกับบทบาทที่เกิดขึ้นใหม่ บทบาทที่สูญไปจะมีมากกว่า จนดู เหมือนพระสงฆ์มีบทบาทที่อ่อนลงในปัจจุบัน

2.2) บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ปัจจุบันส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากบทบาทเดิมในอดีต แต่ปัจจุบันนี้ได้ลดฐานะของบทบาทนั้นลงมาในบาง เรื่องเช่น เรื่องการศึกษา บทบาทในอดีตสถาบันสงฆ์และวัดจะเป็นผู้จัดการ แต่ปัจจุบันเป็นแต่เพียง ช่วยส่งเสริมเท่านั้น แต่บทบาทที่น่าสนใจคือบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดิน ทองนับเป็นบทบาทสำคัญที่เกิดจากการริเริ่มของพระสงฆ์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทนี้มีความหมายกว้างครอบคลุมหลายเรื่องทั้งการพัฒนาจิต พัฒนากาย พัฒนาสังคม พัฒนาปัญญา บทบาทนี้จึงเป็นที่สนใจในแง่ที่ว่าจะเป็นบทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต ในบางกรณีสังคมมองการเข้าไปทำงานเพื่อพัฒนาสังคมของพระเป็นสิ่งที่น่าสงสัยและถูกเพ่งเล็งจากฝ่ายปกครองและรัฐบาล เช่น กรณีหลวงพ่อคำเขียน จังหวัดชัยภูมิ หรือกรณีหลวงพ่อนาน จังหวัดสุรินทร์ ที่ทำงานอย่างยากลำบาก เมื่อ 20 ปีก่อน ซึ่งอยู่ในช่วงความหวาดระแวงทางการเมืองหรือยุคสงครามเย็นระหว่างรัฐบาลกับ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พทค) และประกอบกับแนวการพัฒนาสมัยใหม่ ที่แยกโลกกับ ธรรมออกจากกันด้วย ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ถูกลดบทบาทลงจนเหลือบทบาทแค่ทางพิธีกรรม

เท่านั้น แต่หากย้อนกลับไปนานกว่านั้นคือ 70-80 ปี ก่อนนั้น พระสงฆ์และวัดจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมาก ในด้านการพัฒนาสังคม

กรณีศึกษาจากหลวงพ่อนาน จะพบว่ากิจกรรมที่ทำให้พระต้องเดินเข้าหาชาวบ้าน เช่น นาคระซั้บมิตร สถาบันข้าวเป็นสิ่งทีหลวงพ่อนานและพระนักพัฒนารายอื่นๆจัดทำ คือการช่วยให้ผู้คน เล็งเห็นความเชื่อมโยงระหว่างโลกกับธรรมโดยทีละความเข้าใจผิดว่าการทำมาหากินกับการปฏิบัติ ธรรมเป็นคนละเรื่องแม้แต่การทำงานเพื่อสังคมก็เป็นคนละเรื่องกับการปฏิบัติธรรม หลวงพ่อนานจึง แสดงเสียใหม่ว่า การทำงานพัฒนาสังคม คือการบ่มเพาะธรรมให้เจริญ ตามทัศนะนี้ ชี้ให้เห็นว่าหลวง พ่อนานได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของพระและวัดใหม่จากการเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นฝ่ายตั้งรับให้ ชาวบ้านเข้ามาหา พระรอคอยคนเข้าวัดปรับเปลี่ยนเป็นพระต้องเดินเข้าหาชาวบ้านด้วยเหตุผลทีว่าการ เป็นศูนย์กลางในฐานะผู้ตั้งรับนั้นมีข้อด้อยหลายประการ เช่น พระจะเป็นผู้รอคอยและรับบริการ จากชุมชน แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไปการพัฒนาองค์กรและหน่วยงานหลายอย่างเกิดขึ้นจนชาวบ้านไม่ จำเป็นต้องเข้าวัด เช่น มีโรงเรียนนอกวัด มีโรงพยาบาลนอกวัด มีหอประชุมนอกวัด มีโรงแรมนอกวัด วัดจึงไม่สามารถเป็นศูนย์กลางของชุมชนแบบเดิมได้อีก (พระไพศาล วิสาโล, 2546) สิ่งทีหลวงพ่ อานทำ ทีเป็นคุณูปการแก่บทบาทพระสงฆ์โดยสรุป คือ

1) บทบาทการเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยพระต้องเดินออกไปหาชาวบ้าน ไป หาชุมชน

2) บทบาทในการฟื้นฟูมิติต่างสังคมให้แก่พระพุทธศาสนา

พระสงฆ์เป็นสมณะผู้มีวิถีชีวิตทีเรียบง่าย ผู้ทรงพรหมจรรย์ มีวิถีชีวิตอันประเสริฐ วิถี ชีวิตของสงฆ์จะมีอิทธิพลถึงชีวิตของฆราวาสทีจะต้องเป็นแบบอย่าง พระภิกษุสงฆ์จึงต้องมีชีวิตทีเป็น แบบอย่างของสังคม แบบอย่างทีปกครองกันด้วยธรรม ด้วยภราดรภาพและกัลยาณมิตร พระเถระที อายุ 10 ปีขึ้นไป สามารถทำหน้าที่อุปชฌาย์ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร แต่หากอุปชฌาย์เป็นอลัชชี แล้วนั้น คือการล่มสลายของคณะสงฆ์ ชีวิตพระสงฆ์และการปกครองของสงฆ์จึงต้องเป็นแบบอย่าง หากบทบาทในเบื้องต้นเสื่อมสลายไปแล้วพระจะไปมีบทบาทอื่นใดในสังคมก็เป็นเพียงการเล่นละคร การเข้าไปมีบทบาทใดๆของพระสงฆ์จึงจำเป็นต้อง ถามตัวเองก่อนว่าเป็นใคร ต้องรู้เท่าทันสังคม เท่า ทันเหตุการณ์ (ศ. ศิวรักษ์, 2547)

บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยสามารถจำแนกกิจกรรมและเป้าหมายได้ ดังนี้

1. กิจกรรมของสงฆ์ 4 ได้แก่

- 1) การแสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
- 2) การละความไม่ติงามทั้งหมด
- 3) การทำให้แจ้งถึงจิตใจการพัฒนาทั้งรูปธรรมและนามธรรม

2. วัดจะต้องมีกิจกรรม 5 ได้แก่

- 1) เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร
 - 2) เป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
 - 3) เป็นที่ทำบุญของชาวบ้านรอบวัด
 - 4) วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน
 - 5) วัดเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของสังคมและประชาชน
3. เป้าหมายของกิจกรรมของสงฆ์ 3 ได้แก่
- 1) ปกครองวัดมีระเบียบเรียบร้อย
 - 2) บริเวณวัดสะอาดร่มรื่น
 - 3) มีกิจกรรมอำนวยประโยชน์ต่อสังคม

หลักการในด้านกิจกรรมดังกล่าวนี้ จะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องมีการศึกษาและทำให้เกิดขึ้น คือ เจ้าอาวาส โดยเจ้าอาวาสจะต้องสนใจแปดเรื่องด้วยกัน คือ

- 1) สงฆ์ คือ พระในวัด
- 2) สมณธรรม คือ ทำกิจวัตร ลงอุโบสถ บิณฑบาต เป็นต้น 3
- 3) เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย
- 4) สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความผาสุก
- 5) สมบัติของวัด คือ ผลประโยชน์รายได้
- 6) สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้บำรุงวัด
- 7) สังฆาธิการ คือ การประสานงานกับเจ้าคณะ
- 8) สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ (พระราชสุทธินิยามมงคล,

2547)

การพัฒนาสังคมไทยนั้น วัดและพระสงฆ์จะต้องมีความเข้าใจโลกและธรรม พระสงฆ์จะต้องมีประสิทธิภาพเข้าใจการพัฒนาว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงให้ชีวิตดีขึ้นและเข้าใจว่าวัดในพุทธศาสนาเกิดขึ้นด้วยจุดหมายใดและได้นำสภาวะธรรม มาอธิบาย ความเจริญความเสื่อมว่า รูป คือ ตัววัดที่อยู่อาศัยและ นามคือ สมณปฏิบัติ สมณปัญญา สมณสาระรูป หากวัดขาดส่วนหนึ่งส่วนใดก็ถือว่า “วัดตาย” เพราะไม่สามารถทำให้เกิดประโยชน์อันใดได้อีก ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์ค่อนข้างมาก ซึ่งดูจะเป็นงานหนักสำหรับพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบันที่ต้องต่อสู้กับสภาพที่บีบคั้นต่าง ๆ ตั้งแต่ความเป็นมิชฌาติฐิในงานที่มนุษย์ก็มีกันทุกคนและการย้ายจากสังคมบริโภคนิยมที่แข่งขันทางวัตถุในภาวะปัจจุบัน สภาพสังคมมีปัญหามากมายที่รอคอยการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและเป็นองค์รวม พระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ในสังคมไทย ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาเหล่านั้นหลายด้าน คือ

ด้านการปกครอง เป็นบทบาทภายในของคณะสงฆ์เองที่ต้องอาศัยการปกครองในเชิงธรรมาภิบาล การปกครองคณะสงฆ์จะเป็นเหมือนแบบที่การปกครองการบ้านการเมืองให้เกิดความสงบสุข

ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาที่ยึดหลักไตรสิกขา คือ สิลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา เพื่อการเข้าถึงธรรมอันเป็นแก่นแท้ของศาสนา อันจะนำไปสู่การเห็นแจ้งอริยมรรคและนิพพานเป็นหลักในการศึกษาตามหลักพุทธศาสนา ส่วนในการจัดการศึกษานั้น พระสงฆ์จะจัดการศึกษาในคณะสงฆ์เองเพื่อพระภิกษุสามเณร นอกจากนี้กลุ่มประชากรด้อยโอกาสผู้ตกหล่นจากการศึกษาของรัฐก็ได้อาศัยพระสงฆ์จัดการศึกษาให้ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณโดยตรงจากรัฐบาลหรือใช้น้อยกว่าการจัดการศึกษาโดยรัฐเนื่องจากพระสงฆ์ใช้งบประมาณจากศรัทธาประชาชน เมื่อพระภิกษุสามเณรหรือนักเรียนจากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เหล่านี้จบการศึกษาเข้าสู่สังคมหรือไปทำงานให้รัฐโดยรัฐไม่ต้องลงทุน ในปัจจุบันมีโรงเรียนที่จัดการศึกษาโดยวัดแบบโรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนเอกชนของวัด ตลอดถึงมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ วัดดำรงอยู่ในฐานะเอกลักษณ์ของชาติ วัดเป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ที่สร้างความเป็นสัญลักษณ์ของชาติ เป็นหลังศิลปกรรมอันทรงคุณค่าของชาติ พระสงฆ์บางรูปที่มีบารมีมากๆได้รับศรัทธาและเอกลาภจากการถวายของประชาชน จะนำทรัพย์เหล่านั้นมาช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนและสร้างการสาธารณูปการแก่ประชาชน เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สถานิอนามัย หากคิดเป็นมูลค่างบประมาณก็คงมีมหาศาล นอกจากการสงเคราะห์ด้านวัตถุดังกล่าว ในด้านจิตใจพระสงฆ์ยังคงเป็น ศูนย์รวมจิตใจของชุมชน การตั้งศูนย์การอบรมพัฒนาจิต ศูนย์วิปัสสนา เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนให้พบกับความสงบสุข

2.3) บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของประชาชน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พระสงฆ์ได้ปรับบทบาทของตนเองหลายครั้งตามกาลสมัย เนื่องจากบทบาทหรือสถาบันสงฆ์ได้เกิดขึ้น เพราะมีบริบทโครงสร้างผลักดันทำให้เกิดบทบาทใหม่ พระสงฆ์จึงถูกผลักดันจากความคาดหวังของประชาชนว่าจะเป็นผู้มีบทบาทในทางที่พึงประสงค์อย่างไร พระสงฆ์จึงยังคงมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมอยู่มาก แม้จะด้อยกว่าในอดีตไปบ้างจากการศึกษาของ พระไพศาล วิสาโล ซึ่งให้เห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ควรจะต้องปรับปรุง ต้องไม่จำกัดเฉพาะการเทศน์เท่านั้นแต่ต้องขยายมิติออกไป โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชน การสังคมสงเคราะห์ พระสงฆ์จะต้องไม่ทิ้งประชาชนต้องแสดงให้เห็นว่าโลกกับธรรมไม่ได้แยกกัน ต้องออกไปหาชาวบ้านไม่ทำตนลอยอยู่เหนือปัญหา(พระไพศาล วิสาโล, 2546)

โดยสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่ควรจะเป็นในปัจจุบันและอนาคตได้ ดังนี้

1) บทบาทของวัดควรเป็นแบบอย่างที่ดี ทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาด เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชน เป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ยกเลิกพุทธพาณิชย์ มีการบริหารที่ทันสมัยแต่ไม่ควรใช้เทคโนโลยีทันสมัยมาก

2) บทบาทของพระควรเป็นแบบอย่างที่ดีทางศีลธรรม เป็นนักเทศน์ที่สามารถพูดจูงใจประชาชนได้ดี ต้องมีความรู้ทันสมัย ควรเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ทำงานเป็นตัวอย่างและทำงานเป็นทีม

3.2 การอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม

สภาวะแวดล้อม หรือ สิ่งแวดล้อม (environment) หมายถึง 1) สิ่งที่อยู่โดยรอบตัวมนุษย์ (The surrounding of an organism) เป็นธรรมชาติทุกชนิดที่อยู่รอบตัวของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ระบบนิเวศทั้งหมดรวมทั้งตัวสิ่งมีชีวิตหรือตัวมนุษย์เอง 2) สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ที่เป็นรูปธรรม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เป็นกายภาพและชีวภาพ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และ 3) สิ่งที่อยู่โดยรอบตัวมนุษย์ทุกชนิด ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยในส่วนของสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรมที่กล่าวถึงนั้น ได้แก่ แบบแผนของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ กฎหมาย ศาสนา ฯลฯ (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2538)

ทำไมถึงต้องมีการอนุรักษ์ (อำนาจ เจริญสิน, 2528) สรุปถึงเหตุผลว่า

1. เพราะทรัพยากรบางอย่างเป็นสิ่งที่ใช้แล้วสิ้นเปลืองบางชนิดก็มีความจำกัดและไม่มีทางออกเจงมาใหม่ได้

2. เพราะประชากรโลกมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ในขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนจำกัดหากไม่ช่วยกันบำรุงรักษาไว้ ในที่สุดทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นก็จะสูญสิ้นไปจากโลก

3. เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นเครื่องส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจและมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆไม่ว่าจะเป็น ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ ก็ยังมีความสำคัญที่จะทำให้เกิดความคงอยู่ของระบบนิเวศแห่งโลกอีกด้วย เพราะหากทรัพยากรต่างๆขาดความสมดุลแล้วก็จะเกิดผลเสียต่อระบบนิเวศน์ เช่น ไม้ถูกทำลายมากอาจเกิดน้ำท่วมใหญ่ได้ทำให้เกิดการสูญเสียบางอย่างระหว่างมนุษย์และสัตว์อีกด้วย

การที่มนุษย์จำเป็นต้องอนุรักษ์นั้น (สมชาย เตชะพรหมพันธุ์ และ สุรินทร์ มัจฉาชีพ, 2532) ได้บอกว่าการนำเอาทรัพยากรจากธรรมชาติมาใช้ประโยชน์แล้วย่อมเกิดผลกระทบต่อกัน การร่อยหรอของทรัพยากรเกิดความเสียหาย หรือการสูญเสียมูลค่า และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับทรัพยากรนั้นได้และผลกระทบที่เกิดกับทรัพยากรธรรมชาติย่อมส่งผลกระทบต่อมวลมนุษย์ทุก ๆ ด้าน

เราสามารถสรุปสั้น ๆ ให้ตรงประเด็นคืออนุรักษ์เพื่อเอาไว้ใช้ประโยชน์นั่นเอง และอีกอย่างหากเรายังไม่อนุรักษ์ไว้ผลเสียต่างๆจะกระทบกับมนุษย์

การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดหรืออย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด (นิวัติ เรื่องพานิช,2537)

การอนุรักษ์ หมายถึง การป้องกันการทำลายการบำรุงรักษาให้คงสภาพเดิมการดูแลหรือการทดแทนให้คืนสู่สภาพเดิมและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลให้เอื้อต่อการอนุรักษ์โดยการให้ความรู้ความเข้าใจชักชวนชักนำโน้มน้าวจูงใจหรือวิธีการใดวิธีการหนึ่ง (กัญญา ภัคสนั่น, 2538)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Conservation) (พระธรรมปิฎก, 2551) สหภาพนานาชาติเพื่อการสงวนธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for conservation of Nature and Natural Resources) ได้ให้คำจำกัดความไว้ เมื่อปี พ.ศ.2523 ในเอกสารชื่อ ยุทธศาสตร์พิทักษ์โลก (World Conservation Strategy) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมากที่สุดว่าหมายถึง การจัดการให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากชีวภาพ อย่างอำนวยคุณประโยชน์ที่ยั่งยืนได้มากที่สุด พร้อมทั้งดำรงรักษาไว้ซึ่งศักยภาพของชีวภาพนั้น ให้คงสามารถสนองความต้องการและความใฝ่ปรารถนาของมนุษย์รุ่นต่อไปในอนาคตได้สืบไปด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรนี้ ด้านหนึ่งเป็นการป้องกันการใช้อย่างล้างผลาญหรือการใช้อย่างเห็นแก่ตัว การทำให้เกิดมลภาวะ การทำลายหรือการปล่อยปลະละลาย และอีกด้านหนึ่งเป็นการทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะมีทรัพยากรใช้ในอนาคต วิธีการในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสงวนทรัพยากร

วิธีการในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสงวนทรัพยากรมีมากมายหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่การออกกฎหมายคุ้มครองป้องกัน การจัดตั้งสถาบัน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมาดูแลดำเนินงาน การจัดเป็นเขตคุ้มครองป้องกัน เช่น จัดตั้งป่าสงวน วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรม การรักษาดิน น้ำ อากาศ ให้ปลอดสารเคมีและมลภาวะ การผลิตเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาโดยตรง เช่น เครื่องกำจัดน้ำเสีย ตลอดจนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตเสียใหม่ ไม่กินอยู่อย่างสุรุ่ยสุร่าย ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะในยุคสมัยปัจจุบันที่ถือว่าสังคมมนุษย์ได้กลายเป็นสังคมบริโภคไปแล้วนี้ วิธีปฏิบัติที่เน้นกันมากก็คือการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การตัดการบริโภคที่ไม่จำเป็น การใช้รถยนต์ที่ประหยัดพลังงาน การซื้อสินค้าที่ทนทานและประหยัด การใช้อุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพสูง ใช้เชื้อเพลิงน้อย การใช้สิ่งของต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ อะไรที่ใช้ได้อีกก็นำมาใช้ใหม่เมื่อหมดประโยชน์จากภาวะนี้แล้วก็เอาไปใช้ประโยชน์อื่นต่อไป

วิธีนี้ก็คงจะเหมือนกับที่พระอานนท์ได้เคยทำมาแล้ว ดังที่ในพระสูตรท่านเล่าไว้ว่า พระเจ้าแผ่นดินชื่อพระเจ้าอุเทนตอนนั้นไม่ค่อยนับถือพระพุทธศาสนา คราวหนึ่งมีการถวายผ้าจีวรให้แก่พระอานนท์ตั้ง 500 ผืนพระเจ้าอุเทนทรงคิดว่าพระนี้โลกจะเอาไปทำไมตั้งมากมาย จึงตรัสถามพระ

อานนท์ว่าผ้านี้ท่านจะเอาไปทำไมมากมาย ท่านจะปฏิบัติอย่างไรกับผ้าเหล่านั้น พระอานนท์ก็ทูลตอบว่าจะนำไปแจกจ่ายให้พระที่ขาดแคลนผ้าพระเจ้าอุเทนก็ตักถามต่อไปว่าเมื่อได้ผ้าใหม่มาแล้ว ผ้าเก่าท่านจะทำอย่างไร พระอานนท์ก็ทูลตอบว่า ผ้าเก่าที่เลืกหม่นแล้ว ก็ไปทำผ้าดาดเพดาน ถ้ามั่นเก่าขึ้นไปอีก ท่านก็ว่าเอาไปใช้เป็นผ้าปูผ้าห่อของอะไรต่ออะไรเรื่อยไปจนกระทั่งในที่สุดก็เป็นผ้าขี้ริ้วต่อจากผ้าขี้ริ้วพระอานนท์ยังไม่หยุดท่านว่าจะเอาไปบดตำ สมัยก่อนเขาใช้ผสมดินดังที่อินเดียปัจจุบันก็ยังใช้อยู่ คือเอาดินเป็นส่วนผสมแล้วก็ทาฝาผนัง พระเจ้าอุเทนได้ทรงฟังคำชี้แจงก็ทรงเลื่อมใสว่าพระอานนท์มีความคิดประหยัดดีเหลือเกินไม่ใช่จะฟุ่มเฟือย ก็เลยถวายผ้าจีวรเพิ่มขึ้นอีกอันนี้เป็นตัวอย่างของ reuse คือการรู้จักใช้สิ่งของที่ใช่แล้วให้เป็นประโยชน์ต่อไปอีก

วิธีใช้ใหม่อีก (reuse) ที่เอาใจใส่กันอย่างยิ่งในขณะนี้ ได้แก่ การบริวรรต หรือหมุนเวียนใช้ (recycling) คือ การนำเอาสิ่งที่ย่อยแล้วไปผลิตกลับมาใช้ใหม่ หรือหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ เช่น กระดาษที่ใช้แล้วก็ไปเข้าโรงงานผลิตเป็นกระดาษใหม่ขึ้นมาไปใช้ได้ อีก เป็นกระดาษหมุนใช้ (recycled paper) ขวดที่ใช้แล้ว กระดาษแก้วที่ใช้แล้ว ก็เอาไปเข้าโรงงานหลอมหลอมออกมาทำเป็นภาชนะใหม่ แม้กระทั่งน้ำใช้แล้วเสียแล้วก็เอาไปผ่านเครื่องทำให้เป็นน้ำดื่มกลับมาใช้ใหม่ อย่างนี้เรียกว่าการหมุนใช้ (recycling)

การหมุนใช้ หรือการเวียนใช้ (recycling) เป็นทางออกที่สำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นวิธีที่ประหยัดพลังงานด้วย คือใช้พลังงานน้อยลงเพราะกระบวนการในการจะผลิตของนั้นเหลือขึ้นเดียว คือขั้นเอาของที่ใช่แล้วนี้ไปเข้าโรงงานหลอมหลอมขึ้นใหม่ แทนที่จะต้องทำเต็มทุกขั้นตอนอย่างเดิม ซึ่งจะต้องมีการขนส่งไปเอาวัตถุดิบมาเข้าโรงงาน เป็นต้น เสียพลังงานเสียทรัพย์สิ้นเสียเงินทองไปมากมายก็ตัดตอนไปหมดเป็นการสงวนทรัพยากรธรรมชาติพิทักษ์ป่า และสร้างงานให้คนทำเพิ่มเติมด้วยนอกจากนั้นขั้นตอนของการผลิตที่ลดลงไปนั้นก็เป็นการลดมลภาวะลงไปด้วย

อีกวิธีหนึ่งซึ่งก็คือการใช้ทรัพยากรที่กลับฟื้นตัวใหม่ได้ (renewable resources) เช่น กระแสลม เป็นทรัพยากรที่หมุนเวียนกลับไปกลับมาอยู่ไม่หายไปไหน เราก็เอามาใช้ทำกังหันลมสำหรับวิดน้ำหรือผลิตไฟฟ้า หรือผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานแสงแดดน้ำและผลิตภัณฑ์จากพืชและสัตว์ ตลอดจนผ้าแก้ว กระดาษ เป็นต้น เป็นของฟื้นตัวใหม่ได้ (renewable) ดีกว่าพวกทรัพยากรชนิดที่ฟื้นกลับไม่ได้ เช่น น้ำมัน ถ่านหิน พลังงานนิวเคลียร์ เป็นต้น ซึ่งเมื่อหมดแล้วก็หมดไปเลย

นี่เป็นวิธีการต่าง ๆ ที่เขาจะแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและการที่จะแก้ปัญหาอย่างนี้ได้ก็ด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีที่เอื้อต่อสภาพแวดล้อมและใช้มันในความหมายใหม่เพื่อวัตถุประสงค์ใหม่ เพราะฉะนั้นจึงต้องหันมาผลิตเทคโนโลยีที่เป็นฝ่ายสร้างสรรค์หรือเทคโนโลยีในฝ่ายบวก ที่จะเอามาช่วยในการแก้ปัญหาทรัพยากรรวมความมาให้เบนทิศทางการผลิตและการใช้เทคโนโลยีมาในสภาพแบบนี้ (พระธรรมปิฎก, 2551)

กรมป่าไม้ สรุปว่า วิธีการอนุรักษ์ (method of conservation) นั้นมีอยู่หลายวิธีแต่การจะเลือกปฏิบัติแบบใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับพิจารณาว่าอย่างนั้นจะเหมาะกับพื้นที่และได้ประโยชน์มากกว่า คือ

- 1) การถนอม ได้แก่ การถนอมเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้มีการใช้ไปได้นานๆ
- 2) การบูรณะ หมายถึง การปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อีกแทนที่จะทิ้งให้เน่าผุพังหรือเสื่อมโทรม เช่น การบูรณะวัตถุโบราณ การบูรณะอุทยาน
- 3) การปรับปรุงของเดิมให้มีประสิทธิภาพหรือมีประโยชน์มากกว่าเก่า เช่น การปรับปรุงรถยนต์ที่อาจนั่งได้อย่างเดียว ปรับปรุงตัวถังให้บรรทุกได้ด้วย หรือรถแทรกเตอร์ที่ใช้ไถนา ก็ปรับปรุงให้ชุดดินได้สูบน้ำได้ปรับพื้นที่ได้
- 4) การปรับปรุงคุณภาพสิ่งประดิษฐ์เก่าให้ดีขึ้นโดยไม่ให้ราคาของสิ่งประดิษฐ์นั้นสูงขึ้น
- 5) การนำของเก่ามาใช้ใหม่ แทนที่จะเก็บไว้เฉย ๆ ให้เสื่อมราคาหรือผุพังหรือสนิมขึ้น
- 6) การนำเอาของอื่นมาใช้แทนกัน แทนที่จะใช้วัตถุเดิมอาจจะใช้ของอื่นที่ถูกกว่าแต่มีประโยชน์เท่าเทียมกัน
- 7) การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ เช่น การใช้ยางเทียมใหม่เทียมอันเป็นการหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรแท้ ๆ ที่กำลังจะหมดไป
- 8) การหาประโยชน์จากสิ่งของที่ได้เปล่า หรือลงทุนน้อย เช่น การทำไฟฟ้าจากกำลังน้ำตก การทำความร้อนจากแสงอาทิตย์

แม้ว่าเราจะมีวิธีการอนุรักษ์หรือหลักการอนุรักษ์ที่ต่างกันไปบ้าง ก็ตามแต่ทุกวิถีทางของการอนุรักษ์ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ที่จิตใจของมนุษย์ ซึ่งเต็มไปด้วยความโง่เขลา วิกลจริต ละโมบ และความเกลียดชัง ฉะนั้นเราจะต้องพยายามหาทางแก้ไขที่ จิตวิญญาณ และ จิตวิทยา ที่เป็นตัวต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม ก่อนที่จะพยายามแก้ไขปัญหาทางด้านวัตถุด้วยการใช้เทคโนโลยีที่สลับซับซ้อน การศึกษาและศาสนาเป็นแนวทางที่จะใช้แก้ปัญหาล้อมได้ โดยการทำให้คนเห็นและเข้าใจธรรมชาติมากขึ้น รู้ถึงผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมของตนเอง เห็นผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากการกระทำของตนเอง และทำให้คนเห็นว่าตนเองสามารถทำสิ่งใหม่ที่ดีและถูกต้องได้ การศึกษาจะต้องช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดีและเปลี่ยนพฤติกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อมของคน (Thurman, 1992)

ท่านพุทธทาส ภิกขุ กล่าวว่า “ทุกศาสนาต้องการหยุดความเห็นแก่ตัว เมื่อคนตกเป็นทาสของความเห็นแก่ตัว ไม่ต้องหวังว่าจะมีความสงบ พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างจริงจังและจริงใจ เมื่อนั้นเราจึงจะรักษาธรรมชาติไว้ได้ トラบใดที่คนยังมีความเห็นแก่ตัวอยู่ก็ไม่สามารถที่จะป้องกันการทำลายป่าที่เพิ่มขึ้นได้” นั่นคือ ธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด

3.3 กฎหมายว่าด้วยสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2560) ในมาตรา 43 ได้ระบุว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี อันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

3) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือชุมชน หรือสิ่งแวดล้อม การดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

4) จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลายฉบับ ในที่นี้จะยกมาเฉพาะที่เกี่ยวข้อง เช่น

1) **ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497** ราชกิจจานุเบกษา (2497) ในหมายเหตุของประมวลกฎหมายฉบับนี้ได้ให้เหตุผลว่า เนื่องจากมีกฎหมายว่าด้วยที่ดินอยู่หลายฉบับ สมควรนำมาประมวลไว้ในที่เดียวกัน และปรับปรุงเสียใหม่ให้รัฐได้ดำเนินการจัดที่ดินโดยกว้างขวาง เพื่อประโยชน์แห่งรัฐและประชาชน เหตุนี้จึงได้มีการใช้พระราชบัญญัติและประมวลกฎหมายที่ดิน โดยมาตรา 84 การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทพลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสตจักร หรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกินห้าสิบไร่ ในกรณีที่เป็นการสมควร รัฐมนตรีจะอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินเกินจำนวนที่บัญญัติไว้ในวรรคแรกก็ได้

2) **พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2551** ราชกิจจานุเบกษา (2551) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. 2526 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว มีบทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ในปัจจุบันและโดยที่ปัจจุบันมีปัญหาความเสื่อมโทรมของดินเพราะไม่มีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อให้การใช้ที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติฉบับนี้

มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้

“การพัฒนาที่ดิน” หมายความว่า การกระทำใดๆ ต่อดินหรือที่ดินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของดินหรือที่ดิน หรือเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้น และหมายความรวมถึงการปรับปรุงดินหรือที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติหรือขาดความอุดมสมบูรณ์เพราะการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อรักษาคุณลักษณะหรือเพื่อความเหมาะสมในการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

มาตรา 15 ในการออกประกาศตามมาตรา 12 มาตรา 13 และมาตรา 14 ให้กำหนดมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ ไว้ในประกาศด้วย

1) กำหนดมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อลดการชะล้างพังทลายของดิน และป้องกันการเกิดดินถล่ม โดยใช้มาตรการวิธีกล มาตรการวิธีพืช หรือมาตรการอื่นใดที่เหมาะสม

2) ห้ามกระทำการใด ๆ รวมถึงการทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารพิษที่เป็นอันตรายต่อดินหรือทำให้สภาพที่ดินเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง

3) กำหนดมาตรการอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพพื้นที่นั้น

มาตรา 17 เพื่อประโยชน์ในการสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติความเหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการกำหนดเขตการอนุรักษ์ดินและน้ำ คณะกรรมการจะจัดให้มีการสำรวจที่ดินและการสำรวจเพื่อกำหนดเขตการอนุรักษ์ดินและน้ำก็ได้

เมื่อคณะกรรมการเห็นสมควรจะสำรวจที่ดินเพื่อทราบความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติความเหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์ที่ดิน และสำรวจเพื่อกำหนดเขตการอนุรักษ์ดินและน้ำในท้องที่ใด ให้คณะกรรมการประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดท้องที่ที่จะดำเนินการดังกล่าว และให้มีแผนที่แนบท้ายประกาศด้วยแผนที่ดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งประกาศ

มาตรา 20 ผู้ใดประสงค์จะให้กรมพัฒนาที่ดินวิเคราะห์ตรวจสอบตัวอย่างดินหรือปรับปรุงดินหรือที่ดิน หรืออนุรักษ์ดินและน้ำ หรือบริเวณแผนที่ข้อมูลทางแผนที่ เว้นแต่ แผนที่หรือข้อมูลทางแผนที่ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ เป็นการเฉพาะรายให้ยื่นคำขอต่อหน่วยงานพัฒนาที่ดินในท้องที่ซึ่งที่ดินนั้นตั้งอยู่ หากไม่มีหน่วยงานดังกล่าวให้ยื่นต่อที่ทำการเขตหรือที่ว่าการอำเภอ

การวิเคราะห์ตรวจสอบตัวอย่างดินหรือปรับปรุงดินหรือที่ดิน หรืออนุรักษ์ดินและน้ำ หรือ บริการแผนที่ หรือข้อมูลทางแผนที่ตามวรรคหนึ่ง รวมทั้งการวิเคราะห์ตรวจสอบตัวอย่างดินเพื่อปรับปรุงดินหรือที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมของเกษตรกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข และเสียค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 21 ผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามมาตรา 15 หรือขัดขวางพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติการตามมาตรา 18 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

3) พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2562 ราชกิจจานุเบกษา (2562) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติป่าไม้พุทธศักราช 2484 มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการกำหนดให้ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่ขึ้นในที่ดินประเภทอื่นที่ไม่ใช่ป่า เป็นไม้หวงห้าม จึงทำให้การทำไม้และการเคลื่อนย้ายไม้ในที่ดินดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้มาตรการควบคุมตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ ดังนั้น เพื่อให้การทำไม้และการเคลื่อนย้ายไม้นั้นเป็นไปได้โดยสะดวกไม่เกิดภาระแก่ประชาชน ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้และการบริหารจัดการด้านการป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพ สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ เพื่อกำหนดให้ไม้ที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้ามรวมทั้งกำหนดเพิ่มหลักเกณฑ์การออกหนังสือรับรองไม้เพื่อประโยชน์ในการจำแนกแหล่งที่มาของไม้ซึ่งเป็นมาตรการในการป้องกันการนำไม้ที่ลักลอบทำออกจากป่ามาสวมสิทธิ์ว่าเป็นไม้ที่ทำออกจากที่ดินดังกล่าวและเพื่อการค้าหรือการส่งออกไปนอกราชอาณาจักร

มาตรา 7 ไม้ชนิดใดที่ขึ้นในป่าจะให้เป็นไม้หวงห้ามประเภทใด ให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา สำหรับไม้ทุกชนิดที่ขึ้นในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินไม่เป็นไม้หวงห้าม หรือไม้ที่ปลูกขึ้นในที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้ทำประโยชน์ตามประเภทหนังสือแสดงสิทธิที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ให้ถือว่าไม่เป็นไม้หวงห้าม

4) พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ราชกิจจานุเบกษา (2507) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของชาติ ปรากฏว่าป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองไว้แล้ว และที่ยังไม่ได้สงวนคุ้มครองได้ถูกบุกรุก และถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก แม้ป่าไม้ในบริเวณต้นน้ำลำธารก็ถูกแผ้วถางเผาทำลายไปเป็นอันมาก ซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้ง พื้นดินพังทลาย ลำน้ำตื้นเขิน หรือเกิดอุทกภัยมันเป็นผลเสียแก่การเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและสงวนป่าที่ใช้บังคับอยู่มีวิธีการไม่รัดกุมเหมาะสม ต้องเสียเวลาดำเนินการเป็นเวลานานเป็นเหตุให้บุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสทำลายป่าได้กว้างขวางยิ่งขึ้น รัฐบาลจึงเห็นเป็นการจำเป็นอันรีบด่วนที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายเรื่องนี้เสียใหม่ เพื่อให้สามารถดำเนินการคุ้มครองป้องกันและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของชาติ และเพื่อไม่ให้อาชีพเกษตรกรรมของประชาชนส่วนใหญ่และเศรษฐกิจของประเทศถูกระทบกระเทือนจากผลของการทำลายป่า โดยมีข้อบังคับและบทลงโทษที่ประชาชนควรทราบดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“ป่า” หมายความว่า ที่ดิน รวมตลอดถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมาย

“ป่าสงวนแห่งชาติ” หมายความว่า ที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้

“ไม้” หมายความว่า ไม้ทุกชนิดทั้งที่เป็นต้น กอ หรือเถา ไม่ว่าจะยืนต้น หรือล้มลงแล้ว และหมายความรวมตลอดถึง ราก ปุ่ม ต่อ หน่อ กิ่ง ตา หัว เหง้า เศษ ปลายหรือส่วน หนึ่งส่วนใดของไม้ ไม่ว่าจะถูกตัด ฟัน เลื่อย ผ่า ถาก ทอน ชูด หรือกระทำการโดยวิธีการอื่นใด

มาตรา 14 ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยในที่ดินก่อสร้าง แผ้วถาง เฝ้าป่า ทำไม้ เก็บหาของป่า หรือกระทำการด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่

(1) ทำไม้หรือเก็บหาของป่าตามมาตรา 15 เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยตาม มาตรา 16 มาตรา 16 ทวิ หรือมาตรา 16 ตริ กระทำการตามมาตรา 17 ใช้ประโยชน์ตามมาตรา 18 หรือกระทำการตามมาตรา 19 หรือมาตรา 20

(2) ทำไม้หวงห้ามหรือเก็บหาของป่าหวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

มาตรา 15 การทำไม้หรือการเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้กระทำได้เมื่อ ได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นครั้งคราว ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ การอนุญาตให้เป็นไปตามแบบและวิธีการที่กำหนด ในกฎกระทรวง

มาตรา 26 การจับกุม ปรามปรามผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงาน เจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

5) พระราชบัญญัติ สวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2558 ราชกิจจานุเบกษา (2558) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 มี บทบัญญัติบางประการที่ไม่เหมาะสมและเป็นอุปสรรคต่อการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการปลูก สร้างสวนป่าโดยเฉพาะการที่กฎหมายกำหนดประเภทของที่ดินที่จะขึ้นทะเบียนสวนป่าไว้เฉพาะกรณี การปลูก และบำรุงรักษาต้นไม้ที่เป็นไม้หวงห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และมีได้กำหนดให้ที่ดินที่มี ใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ให้ทำสวนป่า สามารถนำมาขึ้นทะเบียนเป็นสวนป่าได้ ประกอบ กับปัญหาอุปสรรคในการแปรรูปไม้และการออกใบรับรองไม้ที่ได้มาจากการทำสวนป่าและความไม่ ชัดเจนเกี่ยวกับสถานะของสัตว์ป่าหรือของป่าในสวนป่า สมควรแก้ไขหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนสวน ป่า การแปรรูปไม้ในสวนป่า ตลอดจนการเก็บหา ค่า มีไว้ในครอบครอง หรือนำเคลื่อนที่ซึ่งของป่าใน สวนป่า การออกใบสำคัญรับรองการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนและปรับปรุงมาตรการในการกำกับดูแล และแก้ไขเพิ่มเติมบทกำหนดโทษให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อเป็นมาตรการในการส่งเสริมและจูงใจให้มี

การปลูกสร้างสวนป่าควบคู่ไปกับการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้ของประเทศให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในบทนิยามคำว่า สวนป่า ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“สวนป่า” หมายความว่า ที่ดินที่ได้ขึ้นทะเบียนตามมาตรา 5 เพื่อทำการปลูก และบำรุงรักษาต้นไม้ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้

การปรับปรุงหรือแก้ไขชนิดของต้นไม้ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ให้กระทำ เป็นพระราชกฤษฎีกา”

มาตรา 4 ให้เพิ่มบทนิยามคำว่า “ของป่า” ระหว่างบทนิยามคำว่า “ไม้” และคำว่า “ตรา” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535

“ของป่า” หมายความว่า ของป่า ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วย ป่าสงวนแห่งชาติ

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 4 ที่ดินที่จะขอขึ้นทะเบียนสวนป่าตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นที่ดิน ประเภทหนึ่ง ประเภทใดต่อไปนี้

1) ที่ดินที่มีโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมาย ที่ดิน

2) ที่ดินที่มีหนังสือของทางราชการรับรองว่าที่ดินดังกล่าวอยู่ในระยะเวลาที่ อาจขอรับโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ เนื่องจากได้มีการครอบครองและเข้าทำกินในที่ดินดังกล่าวตามกฎหมายว่าด้วยการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพไว้แล้ว

3) ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่มี หลักฐานการขออนุญาต การเช่า เช่าซื้อ การโอนหรือการตกทอดทางมรดก

4) ที่ดินที่มีหนังสืออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติให้บุคคลทำ ประโยชน์และอยู่อาศัย หรือปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นภายในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ หรือทำการ บำรุงป่าหรือปลูกสร้างสวนป่าหรือไม้ยืนต้นในเขตป่าเสื่อมโทรม

5) ที่ดินที่มีใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ให้ทำสวนป่า

6) ที่ดินที่ได้ดำเนินการเพื่อการปลูกป่าโดยส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงาน อื่นของรัฐ

มาตรา 5 ผู้มีกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง หรือผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์ที่ดินตามมาตรา 4 ประสงค์จะใช้ที่ดินนั้นทำสวนป่าเพื่อการค้า ให้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนต่อนายทะเบียน

การยื่นคำขอขึ้นทะเบียน และการออกหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่า ตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

การออกกฎกระทรวงตามวรรคสองต้องกำหนดชนิดของพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมในการทำสวนป่า ในแต่ละพื้นที่ด้วย

ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนตามวรรคหนึ่งเป็นผู้เช่าหรือผู้เช่าซื้อที่ดินที่ขอขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นสวนป่าและที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินตามมาตรา 40 (1) ผู้ยื่นคำขอต้องมีหลักฐานการเช่าหรือเช่าซื้อที่ดินดังกล่าว พร้อมทั้งหนังสือยินยอมของผู้มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในที่ดินนั้น ที่แสดงว่าอนุญาตให้ทำสวนป่าได้”

มาตรา 9/2 สัตว์ที่เกิดและดำรงอยู่โดยสภาพธรรมชาติในสวนป่าโดยไม่มีเจ้าของถือเป็นสัตว์ป่าที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า

มาตรา 10 ในการทำไม้ที่ได้มาจากการทำสวนป่า ผู้ทำสวนป่าอาจตัดหรือโค่นไม้แปรรูปไม้ ค่าไม้ มีไว้ในครอบครอง แะนำไม้เคลื่อนที่ผ่านด่านป่าไม้ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

มาตรา 12 ให้ยกเลิกความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

มาตรา 14 บรรดาไม้ที่ได้มาจากการทำสวนป่าไม่ต้องเสียค่าภาคหลวง ค่าบำรุงป่า และค่าธรรมเนียม ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ”

มาตรา 13 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 14/1 พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535

มาตรา 14/1 การเก็บหา ค่า มีไว้ในครอบครอง หรือนำเคลื่อนที่ซึ่งของป่าจากสวนป่าดังต่อไปนี้ ไม่ต้องขออนุญาตและไม่ต้องเสียค่าภาคหลวงและค่าบำรุงป่าตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ และกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

1) ไม้ รวมทั้งส่วนต่างๆ ของไม้ ถ่านไม้ น้ำมันไม้ ยางไม้ ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เกิดจากไม้

2) พืชต่างๆ ตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่เกิดจากพืชนั้น

3) ครั่ง รวงผึ้ง น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง และมูลค้างคาว

4) ของป่าอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

เพื่อประโยชน์ในการรักษาระบบนิเวศหรือเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่ระบบความสมดุลของป่าไม้ อธิบดีโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีอาจออกประกาศกำหนดให้การเก็บหา ค่า มีไว้ในครอบครอง หรือนำเคลื่อนที่ซึ่งของป่าตามมาตราหนึ่ง ต้องขอรับใบอนุญาต และกำหนด

เงื่อนไขเกี่ยวกับวิธีการเก็บหาของป่าและปริมาณการเก็บของป่าตามพระราชบัญญัตินี้ก็ได้อีก แต่จะกำหนดค่าภาคหลวงไม่ได้

การค้า มีไว้ในครอบครอง หรือนำเคลื่อนที่ซึ่งของป่าตามวรรคหนึ่ง ต้องมีหนังสือรับรองและบัญชีแสดงรายการกำกับของป่าเพื่อแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

การยื่นคำขอ และการออกหนังสือรับรอง และบัญชีแสดงรายการกำกับของป่าตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี”

6) พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ราชกิจจานุเบกษา (2561) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการบริหารทรัพยากรน้ำในหลายด้านโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายหลายฉบับ ถึงแม้รัฐบาลจะได้แต่งตั้งให้มีคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติทำหน้าที่ในการบูรณาการและบริหารทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบในทุกมิติแล้วก็ตามแต่ก็ยังคงมีความจำเป็นที่สมควรจะมีกฎหมายในการบูรณาการเกี่ยวกับการจัดสรร การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และสิทธิในน้ำเพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถบริหารทรัพยากรน้ำให้มีความประสานสอดคล้องกันในทุกมิติอย่างสมดุลและยั่งยืนรวมทั้งวางหลักเกณฑ์ในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำสาธารณะตลอดจนจัดให้มีองค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับองค์กรผู้ใช้น้ำซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อร่วมกันบริหารทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“น้ำ” หมายความว่า น้ำในบรรยากาศ น้ำบนผิวดิน น้ำใต้ดิน และน้ำทะเล

“ทรัพยากรน้ำ” หมายความว่า น้ำ ทรัพยากรน้ำสาธารณะ แหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งกักเก็บน้ำ คลองส่งน้ำ พื้นที่ทางน้ำหลาก ไม่ว่าจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น และสิ่งอื่นที่ใช้เพื่อการบริหารจัดการน้ำ และให้หมายรวมถึงน้ำจากแหล่งน้ำระหว่างประเทศและแหล่งน้ำต่างประเทศที่ประเทศไทยอาจนำมาใช้ประโยชน์ได้

มาตรา 7 ทรัพยากรน้ำสาธารณะเป็นส่วนรวม บุคคลมีสิทธิจะใช้หรือเก็บกักน้ำได้เท่าที่จำเป็นแต่ประโยชน์ในกิจกรรมหรือในที่ดินของตน โดยไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่บุคคลอื่นซึ่งอาจใช้น้ำนั้น ทั้งนี้ เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎกระทรวง ระเบียบ หรือประกาศที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 8 เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินซึ่งมีน้ำพุเกิดขึ้นหรือมีน้ำไหลผ่านตามธรรมชาติไม่ว่าบนดินหรือใต้ดิน ย่อมมีสิทธิใช้หรือเก็บกักน้ำนั้นได้เท่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ในที่ดินของตน และไม่เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่บุคคลอื่น

มาตรา 23 วรรคสิบ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชน ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในด้านการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ และการดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ

มาตรา 38 บุคคลซึ่งใช้น้ำในบริเวณใกล้เคียงกัน และอยู่ในเขตลุ่มน้ำเดียวกัน มีสิทธิรวมตัวกันจดทะเบียนก่อตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อประโยชน์ร่วมกันเกี่ยวกับการใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในหมู่สมาชิกขององค์กรผู้ใช้น้ำ

มาตรา 40 การจัดสรรน้ำของประเทศพึงคำนึงถึงน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การรักษาระบบนิเวศ จารีตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การจัดลำดับความสำคัญให้เป็นไปตามที่ กนช. กำหนด

มาตรา 41 การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ แบ่งเป็นสามประเภท คือ

1) การใช้น้ำประเภทที่หนึ่งได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการดำรงชีพ การอุปโภคบริโภคในครัวเรือน การเกษตรหรือการเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ การอุตสาหกรรมในครัวเรือน การรักษาระบบนิเวศ จารีตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม และการใช้น้ำในปริมาณเล็กน้อย

2) การใช้น้ำประเภทที่สอง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การผลิตพลังงานไฟฟ้า การประปาและกิจการอื่น

3) การใช้น้ำประเภทที่สาม ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำปริมาณมาก หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามลุ่มน้ำ หรือครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวาง ลักษณะหรือรายละเอียดการใช้น้ำแต่ละประเภทตาม (1) (2) และ (3) ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกโดยนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ กนช. การออกกฎกระทรวงตามวรรคสอง จะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อน

7) พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ราชกิจจานุเบกษา (2562) เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานทำให้บทบัญญัติบางประการและมาตรการต่างๆ มีอยู่ในกฎหมายไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่จะใช้เป็นเครื่องมือ หรือเอื้ออำนวยต่อการสงวน อนุรักษ์ คุ้มครอง ดูแลรักษา ฟื้นฟูสัตว์ป่า และแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกในข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสัตว์ป่าและพืชป่า ซึ่งมีผลทำให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ข้อตกลง

ระหว่างประเทศดังกล่าว เพื่อจัดให้มีมาตรการในการควบคุม การครอบครอง การค้า การนำเข้าส่งออก หรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่า ผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่า ตลอดจนการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“สัตว์ป่า” หมายความว่า สัตว์ทุกชนิดซึ่งโดยทั่วไป ย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติอย่างเป็นอิสระและให้หมายความรวมถึงไข่และตัวอ่อนของสัตว์เหล่านั้นด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ สัตว์ซึ่งได้รับการยอมรับในทางวิชาการว่าสายพันธุ์นั้นเป็นสัตว์บ้านไม่ใช่สัตว์ป่า และสัตว์ที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์ดังกล่าว

“สัตว์ป่าสงวน” หมายความว่า สัตว์ป่าหายากหรือสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์จำเป็นต้องสงวนและอนุรักษ์ไว้อย่างเข้มงวดตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

“สัตว์ป่าคุ้มครอง” หมายความว่า สัตว์ป่าที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศหรือจำนวนประชากรของสัตว์ป่าชนิดนั้นมีแนวโน้มลดลงอันอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 12 ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง

มาตรา 14 ห้ามมิให้ผู้ใดเก็บ ทำอันตราย หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งรังของสัตว์ป่าสงวนเว้นแต่เป็นกรณีของผู้ที่มีสัตว์ป่าสงวนไว้ในครอบครองโดยถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้

ห้ามมิให้ผู้ใดเก็บ ทำอันตราย หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งรังของสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นรังของสัตว์ป่าคุ้มครองตามชนิดที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดและโดยได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเป็นกรณีผู้ที่มีสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในครอบครองโดยถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้

ความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมิให้ใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งได้รับอนุญาตเก็บรังนกตามกฎหมายว่าด้วยอารรังนกอีแอ่น และผู้ที่อาศัยอำนาจของผู้รับอนุญาตดังกล่าว แต่ต้องปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้รับใบอนุญาตและผู้รับโอนใบอนุญาต หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขอรับใบอนุญาตและการออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การโอนใบอนุญาต และการออกใบแทนใบอนุญาตตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 15 ห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งหรือปล่อยเป็นอิสระซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือสัตว์ป่าควบคุม หรือกระทำการใดๆ ให้สัตว์ป่านั้นพ้นจากการดูแลของตน

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือสัตว์ป่าควบคุมที่ได้มาโดยถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้ และให้จำหน่าย จ่าย หรือโอน

ให้แก่ผู้ที่สามารถครอบครองสัตว์ป่าดังกล่าวได้โดยชอบตามพระราชบัญญัตินี้ หรือได้ส่งมอบให้แก่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือกรมประมงในกรณีที่สัตว์ป่านั้นเป็นสัตว์น้ำตามมาตรา 16 มาตรา 17 ห้ามมิให้ผู้ใดมิไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากสัตว์ป่าดังกล่าว เว้นแต่

(1) เป็นการครอบครองโดยผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและประกอบกิจการสวนสัตว์ตามมาตรา 33 หรือสวนสัตว์ที่หน่วยงานของรัฐจัดตั้งตามหน้าที่

(2) เป็นการครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ของผู้รับใบอนุญาตดำเนินกิจการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าตามมาตรา 28 ที่มีไว้เพื่อการเพาะพันธุ์หรือได้มาจากการเพาะพันธุ์ หรือซากสัตว์ป่าดังกล่าว

(3) เป็นกรณีตามมาตรา 10 หรือมาตรา 11

มาตรา 22 ห้ามมิให้ผู้ใดนำเข้าหรือส่งออกซึ่งสัตว์ป่าสงวน ซากสัตว์ป่าสงวน หรือผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่าสงวน เว้นแต่ได้รับใบอนุญาตจากอธิบดี

การอนุญาตตามวรรคหนึ่งจะกระทำได้ เฉพาะกรณีที่เป็นกรกระทำเพื่อกิจการสวนสัตว์ของผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและประกอบกิจการสวนสัตว์ตามมาตรา 33 หรือสวนสัตว์ที่หน่วยงานของรัฐจัดตั้งตามหน้าที่

คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ขอรับใบอนุญาตและผู้รับโอนใบอนุญาต หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขอรับใบอนุญาตและการออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การโอนใบอนุญาต และการออกใบแทนใบอนุญาต ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 29 ห้ามมิให้ผู้ใดค้าสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากสัตว์ป่าดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่าดังกล่าว

มาตรา 47 เมื่อปรากฏว่าบริเวณพื้นที่ใดมีสภาพธรรมชาติสมควรต้องอนุรักษ์ไว้ให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอย่างปลอดภัย และรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศให้คงเดิม เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และคุ้มครองสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตนั้นด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

เมื่อพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งมีผลใช้บังคับแล้ว ให้มาตรการบังคับหรือมาตรการคุ้มครองในพื้นที่ดังกล่าวเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่กฎหมายอื่นจะได้กำหนดมาตรการในเรื่องดังกล่าวไว้ไม่ต่ำกว่ามาตรการที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 53 ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเป็นกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานอื่นใดซึ่งต้องเข้าไปปฏิบัติการตามหน้าที่

ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต้องปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชกำหนดและคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้สั่งให้ปฏิบัติโดยชอบด้วยกฎหมาย

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขออนุญาตและการอนุญาตตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 55 ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) กระทำให้หลักเขต ป้าย เครื่องหมายแสดงแนวเขต หรือเครื่องหมายอื่น ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย สูญหาย หรือไร้ประโยชน์

(2) ยึดถือครอบครองที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า หรือทำด้วยประการใดให้เสื่อมสภาพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติเดิม

(3) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมทัน เหือดแห้ง เน่าเสีย หรือเป็นพิษ

(4) ปิดกั้นหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก

(5) เก็บหา นำออกไป กระทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งไม้ ดิน หิน กรวด ทราย แร่ ปิโตรเลียม หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น หรือกระทำการอื่นใดอันส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ หรือความหลากหลายทางชีวภาพ

(6) ปลูกต้นไม้หรือพฤษชาติอื่นๆ หรือนำหรือปล่อยสัตว์ทุกชนิดเข้าไป

เพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษา การวิจัย หรือการทดลองทางวิชาการ การถ่ายทำภาพยนตร์ วิทยุทัศน์หรือสารคดี การถ่ายภาพ การศึกษาธรรมชาติ การบำรุงรักษาโครงสร้าง สาธารณูปโภคพื้นฐาน หรือเพื่อความมั่นคงทางพลังงาน พนักงานเจ้าหน้าที่อาจอนุญาตให้บุคคลกระทำการตาม (4) (5) หรือ (6) ได้ภายในบริเวณพื้นที่ที่กำหนด ทั้งนี้ การกระทำนั้นต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่รบกวนการดำรงชีวิตตามธรรมชาติของสัตว์ป่าเกินสมควร และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าด้วย

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขออนุญาตและการอนุญาตและการควบคุมดูแลตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มีสาระสำคัญโดยสรุปคือ หมวด 1 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หมวด 2 กองทุนสิ่งแวดล้อม หมวด 3 การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 1) มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 2) การวางแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 3) เขตอนุรักษ์และพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 4) การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หมวด 4 การควบคุมมลพิษ ส่วนที่ 1) คณะกรรมการควบคุมมลพิษ ส่วนที่ 2) มาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด ส่วนที่ 3) เขตควบคุมมลพิษ ส่วนที่ 4) มลพิษทางอากาศและเสียง ส่วนที่ 5) มลพิษทางน้ำ ส่วนที่ 6) มลพิษอื่นและของเสียอันตราย ส่วนที่ 7) การตรวจสอบและควบคุม ส่วนที่ 8) ค่าบริการและค่าปรับ หมวด 5 มาตรการส่งเสริม หมวด 6 ความรับผิดชอบทางแพ่ง หมวด 7 บทกำหนดโทษ

โดยที่กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการควบคุมและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้อย่างพอเพียงสมควรปรับปรุงใหม่โดย

- 1) ส่งเสริมประชาชนและองค์กรเอกชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 2) จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 3) กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและราชการส่วนท้องถิ่นให้เกิดการประสานงานและมีหน้าที่ร่วมกันในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง
- 4) กำหนดมาตรการควบคุมมลพิษด้วยการจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสียระบบบำบัดน้ำเสียระบบกำจัดของเสียและเครื่องมือหรืออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมลพิษ
- 5) กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแกะก่อกำเนิดมลพิษให้เป็นไปโดยชัดเจน
- 6) กำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมด้านกองทุนและความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ต่อมาปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 โดย “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561” ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2561 โดยให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 90 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือตั้งแต่วันที่ 19 กรกฎาคม 2561 เนื้อหาของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 เป็นการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อให้

สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และปรับปรุงหลักเกณฑ์การปฏิบัติให้สอดคล้องกับ สภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้มีมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับและได้รับความเชื่อมั่นจากทุกภาค ส่วนในการดำรงไว้ซึ่งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการพัฒนา ประเทศอย่างสมดุล สืบเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติ ไว้ในมาตรา 278 ให้มีการจัดทำกฎหมายที่จำเป็นตามมาตรา 58 ซึ่งกำหนดให้ “การดำเนินการใด ของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือ ชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย และประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาต ตามที่กฎหมายบัญญัติ” โดยให้จัดทำร่างกฎหมายให้แล้วเสร็จภายใน 240 วันนับแต่วันประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ และให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 60 วันนับแต่วันที่ได้รับร่าง พระราชบัญญัติ

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมี **โครงการพุทธอุทยาน** เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการ ส่งเสริมให้วัด สำนักสงฆ์ ที่พักสงฆ์ ช่วยงานด้านป่าไม้ (ตามแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา พระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2538) เพื่อให้สถาบันศาสนาเข้า มามีบทบาทในการเป็นผู้นำ หรือเครือข่ายในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้ยั่งยืน กล่าวคือ **มติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2535** คณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบในหลักการการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ทั้ง 3 ข้อ คือ

1. ให้กรมป่าไม้พิจารณาดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ โดย ให้ถือเป็นนโยบายสำคัญและเร่งด่วน ทั้งนี้ให้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด

2. ให้กรมป่าไม้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สืบสวนที่พักสงฆ์ซึ่งอาศัยอยู่โดยไม่ ถูกต้องตามกฎหมายในพื้นที่ป่าไม้ โดยขั้นตอนการสำรวจจะยังไม่ดำเนินการตามกฎหมายกับที่พัก สำนักสงฆ์เหล่านั้น

3. ให้กรมป่าไม้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการศาสนา กรมการ ปกครอง และมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่า ไม้ ตลอดจนกำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้วัดหรือสำนักสงฆ์มีส่วนช่วยงานด้านป่าไม้อย่างจริงจัง และต่อเนื่องในรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

ทั้งนี้ให้ตั้งคณะกรรมการร่วมพิจารณา 3 ระดับ คือ คณะกรรมการกลาง คณะกรรมการ ระดับจังหวัด และคณะกรรมการระดับอำเภอ

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังนี้ องค์ประกอบ

1. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประธานกรรมการ
2. ผู้แทนมหาเถรสมาคม ฝ่ายธรรมยุต ที่ปรึกษา
3. ผู้แทนมหาเถรสมาคม ฝ่ายมหานิกาย ที่ปรึกษา
4. อธิบดีกรมการศาสนา หรือผู้แทน กรรมการ
5. อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้แทน กรรมการ
6. อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือผู้แทน กรรมการ
7. เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือผู้แทน กรรมการ
8. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือผู้แทน กรรมการ
9. ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรรมการ
10. ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาแต่งตั้งโดยประธานกรรมการ กรรมการ
11. ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรเอกชนแต่งตั้งโดยประธานกรรมการ กรรมการ
12. อธิบดีกรมป่าไม้ กรรมการและเลขานุการ
13. ผู้อำนวยการสำนักจัดการป่าชุมชน กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
14. ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วม กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ให้มีอำนาจหน้าที่

- 1) กำหนดนโยบายและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้
- 2) กำกับ ดูแล ประสานงานให้สอดคล้องและเป็นไปตามนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้

3) สั่งการ และติดตามผลการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรค รวมทั้งเรื่องการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

4) ดำเนินการแก้ไขปัญหาในกรณีเร่งด่วนเฉพาะหน้าในเรื่องใหญ่ๆ อันจะก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประเทศชาติและศาสนา

5) ให้มีอำนาจในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้และให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2538 หรือคณะกรรมการอื่นได้ตามที่เห็นสมควร

คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาพระสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ

คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ (คณะกรรมการฯ กลาง) ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ระดับจังหวัดและระดับอำเภอให้ดำเนินการ ดังนี้

1. ปฏิบัติตามนโยบายและมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2538 และตามที่คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้มอบหมาย
2. วางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ เขตพื้นที่รับผิดชอบให้บังเกิดผลดีอย่างแท้จริง
3. ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ โดยให้มีการเร่งรัดตรวจสอบอยู่เสมอ หากปรากฏว่ายังบกพร่องให้พิจารณาหาทางแก้ไขตามควรแก่กรณี ซึ่งหากพบอุปสรรค ข้อขัดข้องที่พื้นวิสัยจะพิจารณาแก้ไขได้ ให้รายงานคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ เพื่อพิจารณาหาทางแก้ไขให้เป็นผลดีต่อไป

หลักเกณฑ์ในการจำแนกที่พักรักษาในพื้นป่าไม้ และแนวทางการแก้ไขปัญหามะเร็ง

คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ ได้พิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ในการจำแนกที่พักรักษาในเขตพื้นที่ป่าไม้ และแนวทางในการแก้ไขปัญหามะเร็งเพื่อเป็นแนวทางให้คณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหามะเร็งในพื้นป่าไม้ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ใช้เป็นแนวทางดำเนินการ ดังนี้

การจำแนกประเภทการดำเนินการที่พักรักษาที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดำเนินการ ดังนี้

1. ผลักดันให้ออกจากพื้นที่
2. จัดทำโครงการส่งเสริมให้วัด สำนักสงฆ์ ที่พักรักษา ช่วยงานด้านป่าไม้ ซึ่งเป็นโครงการของพนักงานเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ โดยใช้อำนาจตามความในมาตรา 17(1) และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 โดยพระสงฆ์สามารถอยู่ในเขตพื้นที่ป่าไม้ตามโครงการได้ในฐานะเป็นผู้เข้าร่วมโครงการ
3. ขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อสร้างวัดโดยถูกต้องตามกฎหมาย หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

1. ประเภทที่ต้องผลักดันให้ออกจากพื้นที่

1.1 หลักเกณฑ์

- 1) ที่พักรักษาที่ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และเข้าไปอยู่อาศัย หลังจากประกาศจัดตั้งเป็นเขตอนุรักษ์แล้ว

2) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง หรือตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการบุกรุกพื้นที่ป่าเสี่ยงต่อการเข้าไปทำลาย หรือส่งผลกระทบต่อการบินรักษาป่าและสิ่งแวดล้อม

3) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าโซน C ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง และไม่มีชุมชนเข้าไปอยู่อาศัย

4) ที่พักสงฆ์นั้นเข้าไปอยู่ในพื้นที่ป่าหลังการสำรวจและจัดทำทะเบียนที่พักสงฆ์ในพื้นที่ป่าไม้ และไม่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนการสำรวจ

1.2 การดำเนินการ

1) เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ปฏิบัติงานประจำจังหวัด หรือสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ หัวหน้าหน่วยงานป่าไม้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยนิมนต์เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด ร่วมดำเนินการ

2) แจ้งเจ้าอาวาส ประธานสำนักสงฆ์ หรือประธานที่พักสงฆ์นั้น ให้ออกจากพื้นที่ เนื่องจากเป็นการกระทำผิดระเบียบกฎหมายต่างๆ ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ คำสั่งมหาเถรสมาคม

3) หน่วยป้องกันรักษาป่าที่รับผิดชอบท้องที่ ประสานงานเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่ คอยสอดส่องพฤติกรรมและควบคุมมิให้มีการบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อตั้งที่พักสงฆ์อีก

4) หากที่พักสงฆ์ไม่ยอมออกจากพื้นที่ ให้พิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. ประเภทที่ให้จัดทำโครงการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่

2.1 หลักเกณฑ์

1) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และเข้าไปอยู่อาศัยก่อนการประกาศจัดตั้งเป็นเขตอนุรักษ์

2) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม และมีความมุ่งมั่นที่จะป้องกันดูแลรักษาป่าอย่างแท้จริง และราษฎรโดยรอบพื้นที่ให้ความร่วมมือในการป้องกันรักษาป่า

3) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง

4) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าไม้โซน C ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 ซึ่งมีชุมชนเข้าไปอยู่อาศัยแล้ว

5) ที่พักสงฆ์นั้นตั้งอยู่ในพื้นที่สงวนหวงห้ามใดๆ ที่พนักงานเจ้าหน้าที่เห็นเป็นการสมควรแล้ว โดยมีปัจจัยอื่นที่ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นในรูปแบบอื่นมิได้แล้ว

2.2 การดำเนินการ

โครงการส่งเสริมให้วัด สำนักสงฆ์ ที่พักสงฆ์ ช่วยงานด้านป่าไม้ เป็นโครงการของพนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง ดูแล รักษาหรือบำรุงป่า เป็นหลักสำคัญ และพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าไม้เป็นผู้เข้าร่วมโครงการ โดยอธิบดีกรมป่าไม้สั่งการเป็นหนังสือให้เจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติภายใต้กฎหมาย ดังต่อไปนี้

- มาตรา 17 (1) และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 สำหรับโครงการที่ตั้งอยู่ในเขตป่าไม้ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484

- มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 สำหรับโครงการที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยในการดำเนินโครงการมีข้อกำหนด ซึ่งที่พักสงฆ์ที่เข้าร่วมโครงการต้องรับทราบ ดังนี้

1) การดำเนินโครงการ มิใช่การอนุญาตให้สร้างวัดในพื้นที่ป่าไม้ หรือมอบพื้นที่ให้ที่พักสงฆ์ดูแลรับผิดชอบโดยตรง แต่พระสงฆ์จะต้องร่วมดำเนินโครงการกับพนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้

2) บริเวณพื้นที่จัดทำโครงการ ส่วนที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย ยังคงมีสภาพเป็นพื้นที่ป่าไม้เช่นเดิมมิได้เป็นกรรมสิทธิ์ของที่พักสงฆ์แต่อย่างใด

3) พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ที่อยู่ในเขตพื้นที่โครงการ ส่วนที่เป็นพื้นที่ป่าไม้มีสิทธิเพียงใช้สถานที่ปฏิบัติธรรมและปฏิบัติศาสนกิจ โดยไม่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่โครงการเท่านั้น

4) การก่อสร้าง ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขสิ่งปลูกสร้าง หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ภายใต้ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องเท่านั้น พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลอื่นใด จะดำเนินการเองโดยพลการไม่ได้

5) โครงการที่จัดทำจะดำเนินการต่อเนื่องต่อไปได้ ถ้าพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา ปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงในการดำเนินโครงการได้ครบถ้วน หากมีการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้ในเขตพื้นที่โครงการ หรือไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง จะถูกยกเลิกโครงการ ต้องออกจากเขตพื้นที่โครงการ และดำเนินคดีตามกฎหมาย

2.3 การเตรียมเอกสารประกอบการจัดทำโครงการ

เพื่อให้การจัดทำโครงการเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบกฎหมายทั้งฝ่ายราชการและคณะสงฆ์ จึงให้ดำเนินการดังนี้

1) กรณีเป็นการจัดทำโครงการบริเวณที่เป็นที่พัทสงฆ์ ซึ่งยังไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะต้องมีหนังสือรับรองการอนุญาตให้พระสงฆ์อยู่ช่วยงานโครงการบริเวณดังกล่าว จากเจ้าคณะจังหวัดต้นสังกัดของพระสงฆ์

2) ต้องจัดทำบันทึกข้อตกลงตามแบบที่กรมป่าไม้กำหนด จำนวน 3 ชุด มอบไว้ที่ฝ่ายพระสงฆ์ 1 ชุด หน่วยงานที่จัดทำโครงการ 1 ชุด และกรมป่าไม้ 1 ชุด

3) ต้องทำแผนผังโครงการแสดงสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่เดิม และที่มีความจำเป็นจนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ต้องจัดสร้างขึ้นใหม่ ตลอดจนแสดงจุดที่มีการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ เสนอกรมป่าไม้พิจารณา สำหรับสิ่งปลูกสร้างใหม่ ต้องดำเนินการโดยพนักงานเจ้าหน้าที่และต้องขึ้นทะเบียนเป็นของทางราชการเท่านั้น

4) โครงการที่เขียนขึ้นตามแบบที่กำหนด จำนวน 3 ชุด

5) แผนที่แสดงขอบเขตโครงการ มาตรฐาน 1:50,000 จำนวน 3 ชุด

6) ภาพถ่ายดาวเทียม มาตรฐาน 1:4,000 จำนวน 3 ชุด

7) ภาพถ่ายประกอบ จำนวน 3 ชุด

2.4 การเสนอขออนุมัติโครงการ

1) หน่วยงานที่รับผิดชอบเขียนโครงการ พร้อมเอกสารประกอบเสนอกรมป่าไม้พิจารณา

2) หน่วยงานรับผิดชอบส่วนกลาง สรุปเรื่องเสนออธิบดีกรมป่าไม้

3) กรมป่าไม้จะส่งเอกสารโครงการที่อนุมัติโดยอธิบดีกรมป่าไม้ แจ้งให้หน่วยงานรับผิดชอบและดำเนินการต่อไป กรณีที่โครงการไม่ได้รับการอนุมัติจะแจ้งให้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงต่อไป

3. ประเภทที่ให้ขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้เพื่อสร้างวัด โดยถูกต้อง

3.1 หลักเกณฑ์

1) ที่พัทสงฆ์ที่ตั้งอยู่ก่อนการประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ

2) ที่พัทสงฆ์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่า ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และ/หรือ ตกการสำรวจการขึ้นทะเบียนเป็นวัดตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

3.2 การดำเนินการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ยื่นคำขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้เพื่อการสร้างวัด ต่อเมื่อมีการก่อสร้างอาคารเสนาสนะเป็นการมั่นคงแล้ว โดยคำนึงถึง

ความจำเป็นเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงกิจการอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ต่อไป

1) ผู้ขออนุญาตใช้ที่ดินเพื่อสร้างวัดต้องเสนอรายละเอียดโครงการและรายงานการขออนุญาตใช้ที่ดินพร้อมเอกสารต่อไปนี้ต่อนายอำเภอท้องที่

1.1) แผนที่ระวางของกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1:50,000 แสดงบริเวณพื้นที่ขออนุญาตและพื้นที่ข้างเคียงที่ติดต่อกับพื้นที่ที่ขอ

1.2) แผนที่สังเขปของที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ พร้อมทั้งแสดงขอบเขตที่ดินที่ขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้เพื่อสร้างวัดด้วย

1.3) แผนผังแสดงสิ่งก่อสร้างของที่พักสงฆ์ในปัจจุบัน และแผนผังสิ่งก่อสร้างของวัดที่จะสร้างขึ้นตามโครงการที่จะสร้างวัดต่อไป

1.4) แผนที่แสดงเขตที่ดินที่ขอใช้สร้างวัด และรายละเอียดวัดที่อยู่ใกล้เคียงโดยรอบเส้นทางที่จะไปยังวัดนั้นๆ พร้อมทั้งแสดงหมู่บ้านที่บำรุงส่งเสริมวัดที่จะขอใช้สร้างขึ้นนั้น

1.5) ภาพถ่ายทางอากาศหรือภาพถ่ายดาวเทียม เสนาสนะของที่พักสงฆ์ที่ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วในที่ดินขอสร้างวัดนั้น

2) เมื่อนายอำเภอท้องที่พิจารณาเห็นสมควรแล้ว ให้เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาความเหมาะสมและความจำเป็น เมื่อจังหวัดพิจารณาเห็นสมควรขออนุญาตเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้เพื่อสร้างวัดได้ ให้ส่งโครงการและรายงานพร้อมเอกสาร ตามข้อ 1 และความเห็นของอำเภอและจังหวัดไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 2 ชุด

3) เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรับโครงการและรายงานแล้ว เจ้าหน้าที่จะดำเนินการ

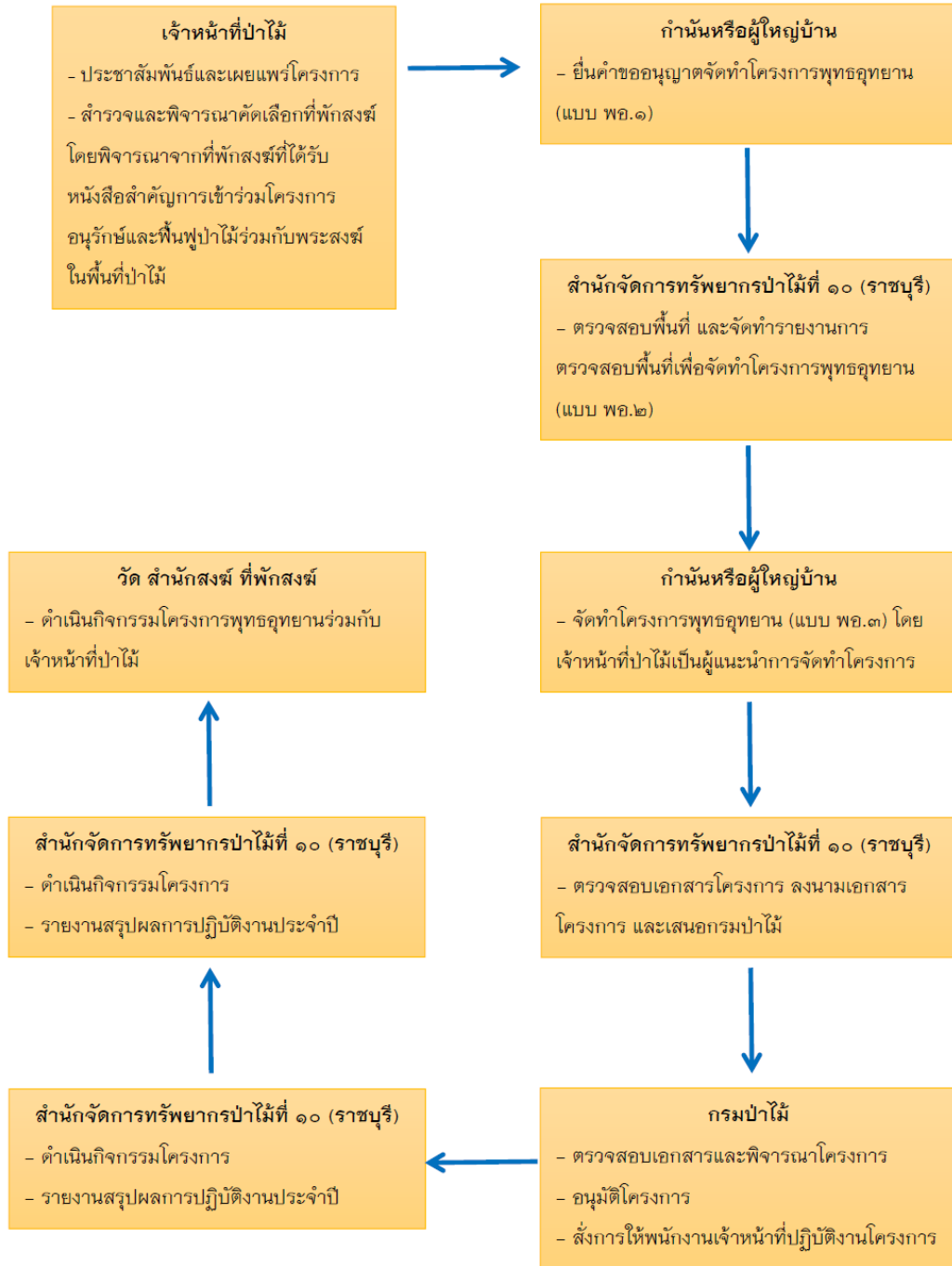
ตรวจสอบเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุญาตให้สร้างวัดในที่ดินของทางราชการ

4) เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติลงนามในคำขออนุญาตตามแบบ ป.ส. 20 แล้ว จะได้มี

หนังสือแจ้งกรมป่าไม้และจังหวัด มอบอำนาจให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการแทน สำหรับค่าใช้จ่ายใดๆ ที่จะต้องชำระต่อกรมป่าไม้ให้ผู้ยื่นรายงานขอใช้ที่ดินเป็นผู้ออกเองทั้งหมด

5) เมื่อกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการตามระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัยภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2530 แล้ว จึงจะยื่นคำขออนุญาตสร้างวัดตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการพุทธอุทยาน

ที่มา: คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่ในการจัดตั้งพุทธอุทยาน กรมป่าไม้, 2558

3.4 พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม

พระสงฆ์กับการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม จำเป็นต้องกล่าวถึงพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนามีพระภิกษุสงฆ์เป็นเสมือนผู้ถือปฏิบัติปณิธานชีวิต ซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ทุกอย่าง และในทุกๆ ประชวรณะแห่งชีวิตประชาชน พระภิกษุอาศัยความบริสุทธิ์และการประพฤติปฏิบัติที่ติงามเป็นแบบอย่าง แล้วสั่งสอนประชาชนให้ละเว้นจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดีด้วยจิตเมตตา โดยชี้คุณโทษและประโยชน์แก่สังคมา และแนะนำวิถีครองชีวิตให้ได้รับผลดีและความสุข ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระพุทธศาสนาได้ใช้วิธีการปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดขึ้น ตระหนักในคุณค่า ให้ซาบซึ้งในบาปบุญคุณโทษแห่งการกระทำที่ผิดและถูก ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยหลักของศีล เช่น ห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ ไม่ให้ลักทรัพย์ ไม่ให้ผิดในกามา ไม่ให้พูดเท็จและไม่ให้ประมาท เป็นต้น เป็นการห้ามมิให้ทำลายและเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งตัวมนุษย์ด้วย

ในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของธรรมชาติแวดล้อม หลักธรรมของศาสนาสอนให้เห็นว่ามนุษย์กับธรรมชาติย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง อาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีใครอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยว ดังคำว่า “น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า” และในทางกลับกัน ป่าก็ต้องพึ่งเรือ เรือก็ต้องพึ่งน้ำ แสดงเป็นคำพูดว่า “เสือมีเพราะป่ารก ป่ารกเพราะเสือยัง ดินดีเพราะหญ้าบัง หญ้ายังเพราะดินดี” ดังนี้เป็นต้น ในพระสุตตันตปิฎกได้สอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิต์ทำให้คนไทยโบราณรู้สึกว่ ธรรมชาติแวดล้อมเป็นลิ่งมีบุญคุณต่อมนุษย์ จึงสอนกันสืบมาว่า เราอยู่กับต้นไม้ไต่ อย่าหักรานกิ่งของต้นไม้ นั้นเพราะมันมีบุญคุณต่อเรา โดยให้ร่มเงาแก่เรา ในวนโรปลุสตรพระองค์ตรัสว่การปลูกป่าและการรักษาต้นน้ำลำธารเป็นบุญกุศล (พระนพดล ธีรวโร, 2556)

เนื่องจากพระพุทธศาสนาสอนการอนุรักษ์ป่าไม้ ด้วยวิธีการปลูกฝังจิตสำนึกให้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของธรรมชาติแวดล้อม ด้วยหลักธรรมกตัญญูกตเวทิต์นี้เอง จึงเกิดมิตีในการสร้างพระพุทธรูป “ปางถวายเนตร” เพื่อเป็นการระลึกเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธองค์ได้ประทับยืนเอาพระหัตถ์ขวาทาบบนพระพักต์ซ้าย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นมหาโพธิ์ สิมพระเนตรเพ่งดูต้นมหาโพธิ์ โดยมีได้กระพริบเป็นเวลา 7 วัน มีความหมายว่ พระพุทธเจ้าทรงรำลึกถึงคุณของต้นมหาโพธิ์ที่ให้ร่มแก่พระองค์ จนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในด้านจริยวัตรพระพุทธเจ้านอกจากทรงเป็นตัวอย่างในการเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ต้นไม้ แล้วยังตรัสให้พระภิกษุสงฆ์ที่ถือธุดงค์ ปฏิบัติธรรมในป่าหรืออยู่ใต้โคนต้นไม้ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม และได้ตรัสยกย่องภิกษุเป็นตัวอย่าง คือ พระมหากัสสปเถระว่ทรงคุณธรรมเครื่องดำเนินชีวิตเสมอด้วยพระพุทธเจ้า คือ การปฏิบัติธุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร ต่อมาในประเทศไทยสมัยสุโขทัย ก็ได้เกิดมิตีการสร้างวัดขึ้นในพระพุทธศาสนา 2 ประเภท คือ 1) อรัญญวาสี ประเภทวัดป่า พระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดประเภทนี้เรียกว่า พระสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสี หรือพระธุดงค์พระวัดป่าเป็นธรรมเนียมมาจากครั้งพุทธกาล 2) คามวาสี ประเภทวัดบ้านที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหรือในเมือง เรียกพระสงฆ์ที่อยู่อาศัยในวัดประเภทนี้ว่ พระสงฆ์ฝ่ายคามวาสี บางครั้งเรียกพระบ้าน เพราะอยู่ในบ้านในเมือง

ตัวอย่างจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมของพระพุทธศาสนา (ปริญา นุตาลัย และคณะ, 2535)
อันเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

1) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือปราบ 4

- 1.1) สังวรปราบ ระวังป้องกันไม่ให้มลพิษและความเสื่อมโทรมเกิดขึ้น
- 1.2) ปทานปราบ ทำลายมลพิษและกำจัดความเสื่อมโทรมที่มีอยู่แล้วให้หมดไป
- 1.3) ภาวนापปราบ สร้างและปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้น
- 1.4) อนุรักษ์นาปราบ บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมลง

2) ความไม่เบียดเบียน อภัย ปชมา สุขัง โลเก ความไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลกสิ่งใดที่เราไม่พึงประสงค์ผู้อื่นก็มีพึงประสงค์เช่นกัน

3) ศิลโดยเฉพาะข้อที่ 1 คือเว้นการฆ่าสัตว์ และข้อ 2 เว้นจากการถือเอาสิ่งที่เป็นเจ้าของไม่ได้ให้ สัตว์ป่าจะไม่สูญพันธุ์ถ้าทุกคนเว้นจากการฆ่า ป่าไม้จะบริบูรณ์ถ้าทุกคนไม่ลักลอบตัดไม้ และไม่บุกรุกเข้าไปครอบครองพื้นที่ป่า

พระพุทธเจ้าทรงมีทัศนะว่า พืชทุกชนิดมีค่าเท่ากับสัตว์ทั้งหลายควรแก่การดูแล ทะนุถนอมไม่น้อยไปกว่าสัตว์ ในพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นศีลห้ามพระสงฆ์ทำลายต้นไม้หรือพรากของเขียว ภูตคาม ทุกชนิด ห้ามมิให้ขุดดิน ห้ามถ้ำยอจุจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงบนต้นไม้ หรือในแม่น้ำลำธาร เป็นต้น ทรงบัญญัติสิกขาบทคุ้มครองพืชแห่งภูตคามวรรคว่า “เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะพรากภูตคาม” พรากภูตคาม ในที่นี้หมายถึงการทำให้พืชตายทุกวิธี ไม่ว่าจะถอน โคน ตัดหรือเด็ด ก่อนบัญญัติสิกขาบทนี้ พระองค์ตรัสกับภิกษุที่ขอบโค่นไม้มาสร้างที่อยู่อาศัยว่า “ดูกร โมฆบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้ตัดเองบ้าง ให้คนอื่นตัดบ้าง ซึ่งต้นไม้ เพราะคนทั้งหลายสำคัญในต้นไม้ว่ามีชีวิต”

พระพุทธดำรัส สะท้อนแนวความคิดที่น่าพิจารณาสองอย่าง คือ ภิกษุที่ขอบตัดไม้ทำลายพืชทั้งหลายถูกเรียกว่า โมฆบุรุษ คือ ผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้สาระ หรือว่างเปล่าจากคุณธรรม อีกประเด็นหนึ่งประชาชนร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า มีความเชื่อว่า พืชทั้งหลายมีชีวิต พระพุทธเจ้าไม่ได้โต้แย้งหรือคัดค้านความเชื่อนี้ว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระแต่ประการใด นอกจากจะไม่เปลี่ยนแปลงความเชื่อดังกล่าวของประชาชนไปในทางอื่นแล้ว ยังบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุตัดต้นไม้ทำลายพืชทุกชนิด อันเป็นพฤติกรรมที่สวนกับความรู้สึกของประชาชนอีกด้วย ความเชื่อของประชาชนเช่นนี้มีคุณูปการต่อการดำรงอยู่ได้แห่งป่าไม้พืชพันธุ์มานานนับพันๆ ปี แม้ประชาชนจะอาศัยป่าและพืชเป็นเครื่องยังชีพ แต่หากเขาบริโภคผลประโยชน์อันเกิดจากป่าด้วยความซาบซึ้งในคุณค่าของป่าและพืช เขาจะปฏิบัติต่อป่าและพืชทุกชนิดด้วยความระมัดระวังทะนุถนอม สิ่งที่ได้มาจากป่าหรือเป็นผลิตภัณฑ์จากพืชจะถูกใช้สอยอย่างคุ้มค่า ไม่ผลาญฟุ่มเฟือย หากจิตสำนึกแห่งความกตัญญูต่อป่าและพืช แพร่ขยายไปมากๆ การทำลายล้างอย่างขาดความระมัดระวังก็จะลดน้อยลง นอกจากพระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำลายพืชทุกชนิดแล้ว แม้การกระทำอันจะเป็นเหตุให้เกิดผลมลพิษกับสิ่งแวดล้อมก็ทรงตรัสห้ามไว้เช่นกัน แม้สิกขาบทดังกล่าวผู้

ลวงละเมิดจะมีโทษน้อยนิดแต่หากมองให้ลึกซึ้ง ลึกซึ้งบทนี้จะเป็พื้นฐานแห่งการป้องกันมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี

ในปาทุวรรคสิกขาบทที่ 14 ทรงบัญญัติไว้ว่า “ภิกษุพึงทำการศึกษา (ตระหนัก) ว่าเราไม่อาพาธจักไม่ถายอุจจาระ ปัสสาวะหรือบ้วนขะพะ (น้ำลาย) ลงบนของสดเขียว” ทั้งๆ ที่ชีวิตมนุษย์เมื่อสองพันกว่าปีที่ผ่านมา ค่อนข้างจะอยู่กันอย่างสังคมบรรพกาลมากกว่า แต่กลับมีแนวความคิดในการรักษาความสะอาดแก่สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย แนวความคิดของมนุษย์ที่จะรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะปกติจึงมิใช่เพิ่งจะเกิดขึ้นมาเมื่อโลกต้องเผชิญหน้ากับมลพิษอย่างหนักหน่วง ดังเช่นในปัจจุบันเท่านั้น แต่ในอดีตกาลเราก็พบหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระดำริและออกกฎระเบียบเพื่อให้หมู่สงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างมาแล้ว

4) ความเมตตาโลกจะมีแต่ความสันติสุขถ้าทุกคนมีเมตตา 5 ความสันโดษความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่และความไม่โลภอนภิชณา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบพอสมควรในการดำรงชีวิตจะทำให้ทรัพยากรของโลกมีเพียงพอสำหรับทุกชีวิต

วราพร ศรีสุพรรณ (2534) ได้อธิบายถึงพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยยกเอาเรื่องความสมถะและความสันโดษมาเป็นฐานนิยมของชาวพุทธซึ่งเป็นบุคคลที่มีทัศนคติต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมในรูปวิภูสงสารมองเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่งและมีคุณธรรมพื้นฐานคือความเมตตาตามที่ปรากฏในคำสวดแผ่เมตตาที่ว่าสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นจงเป็นสุขเป็นสุขเถิดอย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลยจงมีความสุขกายสุขใจรักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งหลาย

การมองเห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งมองเห็นวิภูสงสารยอมทำให้สามารถละหรือลดความโลภและมีชีวิตแบบสมถะสันโดษได้ สามารถหาความสุขได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย มีแบบแผนและการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นไปของธรรมชาติและสามารถรักษาคู่ประภคต่างๆในธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนนานสืบไป

จากพุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยท่านพุทธทาส ภิกขุ บรรยายแก่คณะมูลนิธิโกมลคีมทอง ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ กล่าวว่า พุทธศาสนิกที่แท้จริงเท่านั้นแหละที่จะสามารถอนุรักษ์ธรรมชาติ พุทธศาสนิกแต่ตามทะเบียนนั้นไม่อาจจะรักษา และพุทธศาสนิกที่แท้จริงสามารถจะรักษาธรรมชาติอันลึกซึ้ง คือธรรมชาติฝ่ายนามธรรม...เมื่อธรรมชาติฝ่ายนามธรรมได้รับการรักษาแล้วธรรมชาติฝ่ายวัตถุในภายนอกมันก็รักษาตัวเองได้ ตัวธาตุแห่งธรรม ธรรมะธาตุ นี้คือธรรมชาติในภายใน ถ้าเรารักษาไว้ได้แล้ว ธรรมชาติภายนอกมันจะรักษาตัวเองได้แน่นอน ถ้าเรารักษาธรรมชาติหรือคือธรรมะธาตุในภายในได้ มันไม่อาจจะเกิดความเห็นแก่ตัว มันรู้จักความไม่มีตัวและไม่เห็นแก่ตัวเมื่อไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่จะทำลายธรรมชาติในภายนอก นี้เรียกว่าธรรมชาติภายนอกก็รักษาตัวเองได้ การที่จะให้พุทธศาสนิกมุ่งไปรักษาธรรมชาติภายนอกฝ่ายวัตถุ รู้สึกว่ามันไม่สมศักดิ์

ศรี มันเป็นเรื่องเด็กเล่นมากเกินไป ขอให้พุทธศาสนิกสามารถรักษาธรรมชาติภายในคือธรรมชาติ แล้วก็จะสมศักดิ์ศรีของพุทธศาสนิก แล้วปัญหาต่าง ๆ มันจะหมดลุล่วงไปด้วยดี

เมื่อพิจารณา อริยสัจ 4 กับการอนุรักษ์ธรรมชาติ พบว่า อริยสัจ 4 เป็นธรรมสำคัญประการหนึ่งที่ยิ่งยวดพระพุทธรเจ้าแสดงในธรรมจักรกัปปวัตตสูตร อันเป็นธรรมเทศนาที่ทรงแสดงนั้น มีความเกี่ยวข้องกับปฏิจกสมุปบาทตรงที่ ปฏิจกสมุปบาทเป็นเนื้อหาสำคัญของอริยสัจ 4 และอริยสัจ 4 มีความหมายครอบคลุมปฏิจกสมุปบาททั้งนี้เนื่องจากอริยสัจ 4 มีสาระแสดงเหตุและผลของชีวิต อันมีความทุกข์ เมื่อมีเหตุแห่งทุกข์แล้ว ก็ประสบความทุกข์เมื่อมีเหตุแห่งทุกข์ดับ ความทุกข์ก็ดับแล้วก็พ้นทุกข์ อริยสัจ 4 เป็นความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ที่พระพุทธรเจ้าได้ตรัสรู้ และนำมาสั่งสอนเพื่อให้คนทั่วไปพ้นจากความทุกข์ (ภัทรพร สิริกาญจน และ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ , 2537) ประกอบด้วย

1. ทุกข์ คือ สภาพทนได้ยาก ทำให้เกิดความเดือดร้อน ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ มี 2 ประเภทคือ ทุกข์ประจำ หมายถึง ทุกข์ตามสภาพเป็นไปโดยธรรมชาติ (กฎพระไตรลักษณ์) เช่น ทุกข์จากความเกิดทุกข์จากความแก่ ความเจ็บ และความตาย ส่วนทุกข์จร หมายถึง ความทุกข์ปลุกย่อยที่เราประสบเป็นครั้งคราว เช่น ทุกข์จากความผิดหวัง จากความเจ็บไข้ เป็นต้น ดังในพระไตรปิฎกฉบับพิเศษ (ชัย ฌพล, มปป.อ้างใน ธนวา ใจเที่ยง) ที่พระพุทธรเจ้ากล่าวถึงเรื่องทุกข์ตอนหนึ่งว่า

“ดูกร ท่านทั้งหลาย ก็ทุกข์ของอริยสัจเป็นไฉน คือความเกิด ก็เป็นทุกข์ ความเสื่อม ก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจก็เป็นทุกข์ แม้ความไม่ได้ในสิ่งที่ปรารถนาก็เป็นทุกข์ สรุปแล้วการยึดถือในอารมณ์แห่งรูปความรู้สึกรวมทั้งการจําสัจขารและวิญญานนั้นแหละคือทุกข์”

2. สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ สิ่งที่ทำให้เราเกิดความทุกข์สาเหตุของความทุกข์อาจมีประการเดียวหรือหลายประการก็ได้ดังในพระไตรปิฎกฉบับพิเศษ ตอนหนึ่งว่า

“ดูกร อานนท เพราะใจและกายเป็นปัจจัยจึงเกิดวิญญาน พระวิญญานเป็นปัจจัยจึงเกิดใจและกาย พอใจและกายเป็นปัจจัยจึงเกิดการถูกต้อง เพราะความอยากจึงเกิดความยึดถือ เพราะความยึดถือจึงเกิดภาวะ เพราะภาวะเกิดจึงมีการเกิดปรากฏขึ้น เพราะมีกำเนตจึงมีความเสื่อม ความตาย ความโศกความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์โทมนัส และความคับแค้น ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดย่อมมีด้วยประการฉะนี้”

3. นิโรธ คือความดับทุกข์ เมื่อรู้สาเหตุของความทุกข์ แล้วดับสาเหตุนั้นก็ดับบรรลุมรรคดับทุกข์ เข้าถึงนิโรธคือบรรลุนิพพานนั่นเอง (อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา) ในพระไตรปิฎกฉบับพิเศษ ของไชย ฌพล ก็ได้กล่าวถึงเรื่องนิโรธว่า

สมัยหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสรู้ใหม่ ประทับอยู่ที่ควงไม้มุจลินท์ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชราตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ก็สมัยนั้นแลพระผู้มีพระภาคประทับ เพ็งเสวยวิมุตติสุขด้วยบัลลังก์

(ที่นั่ง) เดียวตลอด 7 วัน อกาลเมฆใหญ่ บังเกิดขึ้นแล้วฝนตกพรำตลอด 7 วันลำดับนั้นแลพระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานขึ้น ในเวลานั้นว่า วิเวกเป็นสุขของผู้ยินดี มีธรรมอันสงบแล้ว พิจารณาเห็นอยู่ ความไม่เบียดเบียน คือความสำรวมในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก ความเป็นผู้มีราคะ ไปปราศจากแล้ว คือความก้าวล่วงซึ่งกาม ทั้งหลายเสียได้นี้แลเป็นสุขอย่างยิ่ง

ในลำดับความสุขที่สรุปได้จากพระไตรปิฎกเล่มเดียวกัน ได้ลำดับความรู้สึกทั่วไปมี 3 ชั้น คือ

กามสุข โดยไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก แต่สุขแบบนี้แปรปรวนรวดเร็วมีทุกข์แฝงอยู่กันนั้นจิตที่ท่องเที่ยวไปเสวยสุขระดับนั้นนั้นเรียกว่า กามาวจรจิต (มนุษย์ในโลก)

มหาสุข โดยทรงฌาณ เป็นสุขในโลก ซึ่งฌาณมี 2 แบบคือ รูปฌาณ ได้แก่ ฌาณยังรูปเป็นอารมณ์และอรุปรฌาณที่ยึดอรุปรเป็นอารมณ์ สุขแบบนี้มีความละเอียด ประณีตและอานุภาพสูงกว่าและมีอายุยืนยาวกว่ากามสุข แต่ก็ยังแปรผันได้เมื่อสิ้นสภาวะ หรือเมื่อประมาท จิตที่ท่องเที่ยวไปเสวยสุขระดับนี้เรียกว่า มหัคคตจิต ซึ่งได้แก่พวกนักฝึกจิตและพรหมทั้งหลาย

วิมุตติสุข โดยอยู่ในนิพพานสภาวะ เป็นสุขอันหมดจด อมตะนิรันดร์ (คงตัว) มีอานุภาพเหนือกว่าสุขทั้งปวง จิตที่กำลังแล่นไปสู่วิมุตติสุขเรียกว่า โลกุตตรจิต หมายถึง จิตที่กำลังมีอำนาจเหนือโลก ตามลำดับจนถึง อรหัตสภาวะ ซึ่งเป็นอิสระเหนืออำนาจทั้งปวงในโลกซึ่งเป็นสภาวะของพระอริยเจ้า ในวิมุตติสุขนี้ถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของการดับทุกข์ของพุทธศาสนาหรือหมายถึง คำว่านิโรธ

4. มรรค คือวิธีการที่จะนำบุคคลไปสู่ความพ้นทุกข์หรือนิพพานอันเป็นทางสายกลางที่มีอยู่ 8 ประการ หรือที่เรียกว่ามรรค 8

4.1 สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) หมายถึงมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ความดับทุกข์ และวิธีดับทุกข์

4.2 สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หมายถึงความคิดที่จะออกจากความเพติดเพลินทางประสาทสัมผัสเลิกละกายาบาทเลิกละจิตเบียดเบียนผู้อื่นและคิดช่วยเหลือผู้อื่นมีความเมตตากรุณาและปรารถนาดีต่อสิ่งที่มีชีวิตทั่วไป

ทั้ง 2 แนวทางปฏิบัตินี้เป็นคุณธรรมฝ่ายปัญญาส่งเสริมให้เกิดการมองเห็นโลกและชีวิต ตามความเป็นจริง

4.3 สัมมาวาจา มะ (เจรจาชอบ) หมายถึง การงดเว้นจากการพูดอันไม่สมควร 4 ประการ คือ งดพูดเท็จ พูดส่อเสียด งดพูดหยาบคาย และงดพูดเพ้อเจ้อ

4.4 สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องโดยงดเว้นการลักขโมยและการประพฤติดีในกาม

4.5 สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) หมายถึงการประกอบอาชีพที่ถูกต้องเหมาะสม กล่าวคือไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน

ทั้ง 3 แนวทางนี้เป็นคุณธรรมในด้านศีล ผู้ถึงพร้อมย่อมเป็นผู้ทรงศีล

4.6 สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) หมายถึง ความพยายามระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามสร้างความดีให้เกิดขึ้นกับตนและพยายามรักษาความดีให้มั่นคง

4.7 สัมมาสติ (ระลึกชอบ) หมายถึง การระมัดระวังจิตใจให้รู้เท่าทันความชั่วและตื่นตัวในการทำความดีโดยการตั้งสติ 4 ประการ (สติปัญญา) คือพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงของร่างกาย (ว่าไม่จีรังยั่งยืน) พิจารณาความรู้สึกของตนตามความจริง ว่ากำลังรู้สึกอย่างไร พิจารณาจิตของตนตามความจริงและพิจารณาปรากฏการณ์ทั้งหลายตามความจริง

4.8 สัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ) หมายถึงการสำรวมจิตให้แน่วแน่มั่นคงที่มีสมาธิย่อมมีประโยชน์ต่อบุคคล

สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นคุณธรรมด้านสมาธิ มรรค 8 จึงตั้งพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ตามหลักไตรสิกขา อันเป็นแนวทางปฏิบัติไปสู่ความหลุดพ้น

3.5 การทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์

จากที่กล่าวมาแล้วจะพบว่าพระสงฆ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญนอกจากการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ บริหารจัดการศรัทธาของประชาชน ยังเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากกรณีศึกษาพระสงฆ์ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวในรอบสิบปี พบว่า พระสงฆ์ทุกรูปเป็นศูนย์กลางของชุมชนในบริเวณที่ท่านจำวัดอยู่ การเผยแพร่และสงเคราะห์พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ตามสมณะเพศของท่าน ท่านได้แสดงบทบาทต่อผู้อื่น ด้วยการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ให้กับสรรพสิ่งรอบๆตัวท่าน พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน รวมทั้งเป็นผู้ทำกิจกรรมอำนวยความสะดวกต่อสังคม หรือที่เรียกว่าการทำสาธารณะสงเคราะห์ต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมของสงฆ์

พระสงฆ์คือผู้เผยแพร่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ในป่า แม้แต่กิจกรรมการบำเพ็ญเพียร และการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระพุทธรองค์ ก็มักเกิดในป่าแทบทั้งสิ้น ในอดีตพุทธศาสนิกชนรักป่าเพราะป่าคือทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าและศิษย์ของพระองค์อาศัยอยู่ในป่า เพราะป่าคือที่สงบ ช่วยทำให้ร่างกายผ่อนคลาย จิตใจสงบ ปราศจากเสียงรบกวนจากกิจกรรมต่างๆของมนุษย์ ป่า คือที่ที่ใช้ฝึกตนเองให้รู้แจ้งเห็นจริงเพื่อเอาชนะะตัณหา เมื่อพระอาศัยอยู่ในป่าท่านจะช่วยสอนคนให้เข้าใจ และรู้คุณค่าของป่าเพื่อเขาจะได้ช่วยดูแลรักษาป่า ดั่งมีตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในลักษณะของวัดป่า ป่าวัฒนธรรม ป่าชุมชน และป่าสาธารณะเป็นต้น (กลุ่มเสขิยธรรม. กองเลขฯ, 2535)

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการกระทำ ของพระสงฆ์ที่มีคุณค่าทุกอย่าง และสองในทุกอย่าง เกี่ยวข้องกับ การปลูกดอกไม้ ผลไม้ และการปลูกต้นไม้ใหญ่น้อยเพื่อเป็นร่มเงาและเป็นขอบเขตของที่ใช้ปฏิบัติธรรม ตลอดจนการดูแลรักษาป่าในบริเวณที่อยู่อาศัย จะเห็นได้ว่าเกี่ยวข้องและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้โดยตรง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการปฏิบัติธรรมในที่อันสงบ โดยเฉพาะในป่า เช่น บริเวณโคนต้นไม้ ในขณะที่อยู่ในป่าพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัด ไม่ตัดต้นไม้ ไม่ฆ่าสัตว์และไม่เผาทำลายป่า โดยการปฏิบัติเช่นนี้ ป่าจะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ในทางกลับกันพระสงฆ์ก็จะเป็นผู้ดูแลรักษาป่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างพระสงฆ์กับธรรมชาติ ช่วยให้คนเห็นความสัมพันธ์ของการอาศัยอยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ (กลุ่มเสขิยธรรม. กองเลขานา, 2535)

ท่านพุทธทาสภิกขุยังได้กล่าวว่า ธรรมะ คือ ธรรมชาติ ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ ธรรมะ คือ หน้าที่ของคนที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติ คือ ผลพอกพูนที่เกิดขึ้นจากการทำ หน้าที่ของคนตามกฎของธรรมชาติ (Sivaraksa, et al 1993) ทวีวัฒน์ บุณทริกวิวัฒน์ (2538) รายงานเกี่ยวกับความเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุต่อธรรมชาติ ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า ธรรมชาติที่บริสุทธิ์เป็นตัวอย่างของสังคมนิยมที่บริสุทธิ์ ระบบสุริยะเป็นระบบสังคมนิยมที่ประกอบด้วยดวงดาว ใหญ่น้อยที่อยู่ร่วมกันโดยไม่รบกวนซึ่งกันและกัน ทุกชีวิตในจักรวาลไม่สามารถอยู่อย่างอิสระได้ด้วยตัวของมันเอง มันต้องได้รับการเกื้อหนุนจากสมาชิกในสังคมของมัน ไม่มีอะไรแยกขาดจากกันได้ ผลผลิตทางธรรมชาติจะไม่มากไปกว่าความจำเป็นในการดำรงชีวิต ความยุติธรรมในสังคมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อคนกลับสู่สภาวะสมดุลของสังคมนิยมธรรมชาติ ตามความเห็นของท่าน สังคมนิยมคือ คุณสมบัติพื้นฐานของธรรมชาติ ที่มีความพอดี คนมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรเฉพาะเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ที่สำคัญคือคนต้องเรียนรู้การแบ่งปันส่วนเกิน เพื่อการกุศลที่จำเป็นสำหรับการอยู่อย่างสงบสุขกับคนอื่นในสังคม ดังนั้นเรื่องของการรู้จักบริโภคทรัพยากรให้น้อย จึงควรปลูกฝังให้กับคนในสังคม คนควรรู้จักควบคุมความอยากและความโลภของตน

พระไพศาล วิสาโล ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักอนุรักษ์ที่อุทิศตนให้กับงานอนุรักษ์ป่าไม้มาก ท่านหนึ่ง ท่านได้พยายามชักนำให้ชาวบ้านในตำบลแก้งคร้อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ลดพื้นที่การปลูกมันสำปะหลังและอ้อย เนื่องจากการปลูกพืชทั้งสองชนิดนี้ทำให้ดินเสื่อม ท่านได้นำการเกษตรแบบผสมผสานมาเป็นทางเลือกให้ชาวบ้าน อย่างไรก็ตามท่านยอมรับว่าการดำเนินงานของท่านยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เพียงช่วยลดการทำลายป่าของชาวบ้านลงได้ระดับหนึ่ง ท่านทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่ามาโดยตลอด ทั้งการปลูกป่า การทำแนวกันไฟป่า โดยเฉพาะการต่อสู้กับไฟป่าในหน้าแล้ง นอกจากนี้ท่านจะเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์แล้ว ท่านยังเขียนหนังสือเพื่อเผยแพร่แนวคิดด้านการอนุรักษ์ตามหลักธรรมอีกมากมาย (มากกว่า 200 เรื่อง) เช่น ชาว

พุทธกับการรักษาป่า ลำธารริมลานธรรม ร่มไม้และเรือนใจ พุทธศาสนากับการพัฒนา ธรรมชาติ ตะโกนสอนธรรม ธรรมกลางป่าสุขกลางใจ ฯลฯ

พระภาวนา โปธิคุณ เจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) ผู้ดูแลให้สวนโมกข์ยังคง ความร่มรื่น ร่มเย็น ด้วยต้นไม้ขนาดนาพรรณ สวนโมกข์ไม่มีสิ่งปลูกสร้างแบบวัดอื่น เป็นที่ฝึกปฏิบัติ ธรรมของประชาชนผู้สนใจ เน้นธรรมะคือธรรมชาติ ดังข้อความเปรียบไว้ว่า เสียงดนตรีแห่งป่าโมกข์ ไม่ใช่เสียงดนตรีที่โอดโพนโจนทะยานของรถไฟเหาะตีลังกาเหมือนแดนผจญภัยทั่วไป หากเป็น เสียงดนตรีของกองหิน ต้นไม้ จักจั่นเรไร และธารน้ำไหล (ตามชื่อของวัด) ณ ลานหินโค้ง สถานที่ฝึก ปฏิบัติธรรมให้เรียนรู้ธรรมะด้วยการค้นหาธรรมชาติ ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุฝากไว้ว่า “ให้เป็นเกลอ กับธรรมชาติ เมื่อเข้าสวนโมกข์ให้พูดคุยกับต้นไม้และก้อนหิน เรียนรู้เรื่องธรรมที่ปรุงแต่งและไม่ปรุง แต่ง” เพราะเมื่อเราเข้าใจธรรมชาติ เราย่อมเข้าถึงธรรมะได้ง่ายขึ้น เหมือนกับ “จิตว่างได้ยินหญ้า พุด”

นอกจากสวนโมกข์แล้ว ท่านยังก่อตั้งที่ปภาวันธรรมสถาน ที่เกาะสมุย บ้านเกิดของท่าน เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่อสังคม โดยท่านได้จัดสถานที่ ให้สัปปายะเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม สถานที่คงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติตามแนวคิดของท่านพุทธ ทาส มีการอนุรักษ์ป่าไม้บนเขาไว้อย่างสมบูรณ์ รวมทั้งมีการปลูกทดแทนเพื่อฟื้นฟูป่าส่วนที่เสื่อม โทรม

พระพยอม กัลยาโน (พระราชธรรมนิเทศน์) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว พระนักเทศน์ผู้มีชื่อเสียง เจ้าของวงลี “โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า โม่โกรธดีกว่า จะได้ไม่บ้า โม่โง่” ผู้พัฒนามูลนิธิวัดสวนแก้ว ซึ่ง ผลงานเด่นคือการรับบริจาคสิ่งของไม่ใช้แล้ว มาซ่อมแซมแล้วนำไปขาย เพื่อนำรายได้มาสร้าง สาธารณะกุศล เนื่องจากท่านเป็นพระบ้านไม้ได้อยู่กับป่าไม้และสัตว์ป่า เช่นเดียวกับพระที่ได้รับ รางวัลลูกโลกสีเขียว แต่ท่านได้แสดงบทบาทของพระสงฆ์อนุรักษ์สภาวะแวดล้อม ด้วยการนำหลัก ของการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ให้เป็นประโยชน์ (reuse) ด้วยการซ่อมแซมและสร้างชิ้นใหม่

การรับบริจาคสิ่งของที่เหลือใช้หรือสิ่งของที่ทิ้งแล้วแต่สามารถนำมาใช้ประโยชน์หรือ ดัดแปลงแล้วนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยหลังจากได้รับบริจาคสิ่งของเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิสวน แก้วจะเป็นผู้ดัดแปลงแล้วนำไปใช้งานตามการใช้งานของสิ่งของนั้นๆหรือนำไปบริจาคให้กับผู้ยากไร้ ในกรณีอุปกรณ์ก่อสร้าง ก็จะนำไปต่อเติมอาคารต่างๆภายในวัด หรือเครื่องใช้ไฟฟ้านำไปซ่อมแล้ว นำไปขายให้แก่ผู้ยากไร้ในราคาถูกซึ่งมีโครงการซูปเปอร์มาเก็ตผู้ยากไร้เป็นโครงการต่อเนื่อง ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่นำสิ่งของที่จะกลายเป็นขยะมาเปลี่ยนมาใช้ประโยชน์ซึ่งเป็นการลดการก่อให้เกิดขยะ

พระพยอมท่านเล็งเห็นว่าทรัพยากรทางด้านพืชสวนของบรรพบุรุษไทยนั้น กำลังถูกรุกราน ท่านจึงมีความต้องการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆเหล่านี้ไว้ เพื่อป้องกันไม่สูญหายไป จึงเกิด เป็นโครงการเพื่อการเกษตรฯ เป็นสถานที่เพราะปลูกพืชสวนของไทย เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาแก่

ประชาชนทั่วไป ทั้งยังเป็นที่พักผ่อนท่ามกลางอากาศบริสุทธิ์ในเมือง สามารถบริหารสุขภาพได้ ด้วยการเดินออกกำลังกาย ชมบรรยากาศโดยรอบ และในด้านการบริการจัดการในโครงการนี้ จะเป็นการดูแลสิ่งแวดล้อมแบบครบวงจร คือสินค้าที่เป็นผลผลิตมาจากโครงการนี้จะถูกนำไปจำหน่าย แต่ถ้าหากเหลือใช้จะถูกนำมาทำเป็นปุ๋ยชีวภาพกลับมาใช้ในโครงการอีกทางหนึ่ง โครงการนี้จึงเป็นโครงการที่ดูแลและรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างครบวงจร

พระพุทโธษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) สมเด็จพระพุทโธษาจารย์เป็นพระนักวิชาการ นักคิด นักเขียนผลงานทางพระพุทธศาสนารุ่นใหม่ มีผลงานทางวิชาการพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ผลงานของท่านที่เป็นที่รู้จัก เช่น พุทธธรรม เป็นต้น ท่านได้รับการยกย่องจากทั้งในและต่างประเทศ เป็นอย่างมาก ด้วยผลงานของท่านทำให้ท่านได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบัน ทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ท่านเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education) นอกจากนี้ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ที่ท่านได้รับรวมมีมากกว่า 15 สถาบัน ซึ่งนับว่าท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์ไทยที่ได้รับการยกย่องให้ได้รับดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์มากที่สุดในปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2549 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปัจจุบันสมเด็จพระพุทโธษาจารย์ดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจำพรรษาอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ท่านเขียนหนังสือไว้มากมาย หนังสือที่นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมควรอ่านคือ การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพิมพ์ซ้ำไม่ต่ำกว่าสิบครั้ง เนื้อหาแบ่งเป็นสองภาค ภาคแรกเกี่ยวกับทางตันของการพัฒนาที่ยั่งยืน และภาคสองเกี่ยวกับต้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นว่าการพัฒนาจะสำเร็จได้คนต้อง มีจริยธรรม “จริยธรรมที่แท้ต้องทำให้มนุษย์มีความสุข ถ้ามนุษย์ไม่มีความสุข จริยธรรมนั้นก็ไม่มียั่งยืน และเป้าหมายของมนุษย์ก็ไม่สำเร็จด้วย” (พระธรรมปิฎก, 2551)

กล่าวโดยสรุป การทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์ ไม่ได้อยู่นอกเหนือบทบาทของพระสงฆ์ หากแต่ท่านจะเลือกปฏิบัติแบบใดขึ้นอยู่กับดำเนินชีวิตเป็นอยู่ ความมีศีล วัตร มีจิตใจ มีปัญญาญาณ ของท่าน การปฏิบัติ (ไตรสิกขา) การศึกษาเล่าเรียน การลงมือปฏิบัติหรือฝึกลงมือทำ ในเรื่องใกล้ตัวท่าน เมื่อพิจารณากิจกรรมต่างๆ ที่พระสงฆ์ผู้ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว และพระสงฆ์ผู้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชนส่วนมาก จะพบว่า ท่านเห็นปัญหาในพื้นที่ๆ ท่านอยู่ เช่น ความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรจากทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นเสื่อมโทรม จากการบุกรุกที่ดินทำกินของชาวบ้าน การรุกราน การทำลายป่า การล่าสัตว์ป่าของชาวบ้าน และบุคคลภายนอก โครงการพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ทำให้พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ส่วนราชการ ภาคเอกชน และอีกหลายส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาที่

เกิดขึ้น เช่น การสร้างแหล่งเรียนรู้ในและนอกวัด (แปลงสาธิตการปลูกป่า โรงปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
แปลงสาธิตการทำนาไร้สารพิษ แปลงสาธิตการทำเกษตรผสมผสาน ฯลฯ) การปลูกป่า การเพาะพันธ์
กล้าไม้ สวนสมุนไพร การตั้งชมรมอาสาสมัคร การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์
ธรรมชาติ ทำให้ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน ด้วยการอบรม การประชาสัมพันธ์ สร้างวิถุชุมชน การ
สร้างและขยายเครือข่ายเพื่อร่วมกันดูแลผืนป่า การรักษาป่าในฤดูแล้ง สร้างแนวกันไฟสีเขียว (โดย
การปลูกต้นไม้ชะลอไฟ) การรักษาแนวเขตป่าถาวร การจัดทำเขตอภัยทานในพื้นที่สวนของชาวบ้าน
สร้างเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ สร้างจุดสังเกตเพื่อชักชวนชาวบ้านมาร่วมฟื้นฟูป่า

บทที่ 4

รูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์

พระสงฆ์ในประเทศไทยได้มีการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม ภายใต้บทบาทตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ทำการศึกษามีบทบาทเป็นเจ้าของาวาสวัด ซึ่งมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ดังนี้

- 1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- 2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- 3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- 4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

การดูแลรักษาวัดจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาส ดังสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึง “สภาพหรือถิ่นรณณีย์ เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา” โดยขยายความให้เห็นไว้ว่า

ขอให้ดูตอนสำคัญของพุทธประวัติ ในตัวพระไตรปิฎกแท้ๆ ของพระพุทธเจ้า เมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์ออกจากสำนักของอุทกดาบสแล้ว เสด็จดำเนินไปหาถิ่นสถานอันเหมาะที่จะทรงบำเพ็ญเพียรในวิถีทางของพระองค์เอง จนไปถึงอรุณเวลาเสนาณคมจึงทรงพบที่เหมาะ ที่นั่นพระองค์ตรัสแก่พระองค์เองว่า “รณณียะ วต ภูมิภาโค” คือว่า “ภูมิภาคพื้นถิ่นนี้ เป็นที่รณณียะหนอ” แล้วพระองค์ก็ทรงบรรยายว่า ที่นั่นมีไพรสณฑ์ที่ชื่นบานใจ มีแม่น้ำไหลใสเย็น มีพื้นถิ่นทำน้าราบเรียบสะอาด มีโคจรคามอยู่รอบๆ นี้แหละเป็นที่เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร แล้วพระองค์ก็ตรัสว่า เราลงนั่งที่นั่น ตกลงว่าเอาละ ที่นี้เหมาะที่จะบำเพ็ญเพียร แล้วก็ประทับบำเพ็ญเพียรที่นั่น 6 ปี จนได้ตรัสรู้ที่ร่มต้นมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในถิ่นรณณีย์แห่งอรุณเวลานั้น ถิ่นรณณีย์แห่งอรุณเวลา ที่ตั้งของต้นพระศรีมหาโพธิ์นี้ ท่านชี้ไว้ให้แล้ว ควรเป็นรณณียะต้นแบบของวัดทั้งหลาย ซึ่งเป็นที่บำเพ็ญเพียรของพระทั้งหลาย ต่อมาดูเรื่องราวในคัมภีร์ที่ท่านเล่าไว้ ก็จะทำให้เห็นว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไป และพระสงฆ์จาริกไปตามถิ่นที่ต่างๆ ก็จะพุดถึงสภาพรณณียะ พระพุทธเจ้าแม่เมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก่อนทรงปลงพระชนมายุ

สังขาร ก็ตรัสกับพระอานนท์โดยทรงเอ่ยถึงแต่ถิ่นที่ธรรมเนียมทั้งนั้นว่า อานนท์ ที่นั่น เป็นธรรมเนียม ที่นี้เป็นธรรมเนียม... ที่ธรรมเนียมนี้สำคัญนัก ท่านถึงกับบอกไว้ว่า คุณสมบัติ ของถิ่นที่ธรรมเนียมมี 4 อย่าง หนึ่ง ฉายทุกสมบัติ พร้อมด้วยร่มไม้ และสายน้ำ ร่มไม้ ก็คือ ต้นไม้ หมูไม้ ไพรสมณต์ สายน้ำก็คือ แม่น้ำ คลอง สระบัว ริมทะเลสาบ สอง ภูมิภาคสมบัติ คือพื้นดิน พื้นถนน บริเวณเรียบริ้ว สะอาด อย่างที่พระมี ประเพณีกวาดลานวัด เป็นพื้นถิ่นที่น่าชื่นชม ชวนเดินชวนดู น่าทัศนา สาม คมนาคมสมบัติ เหมาะแก่การไปมา การคมนาคมไม่ไกลไม่ไกลเกินไป เดินทาง สะดวกปลอดภัย สี่ บุคคลสมบัติ มีความเหมาะสมความพร้อมด้านบุคคลอย่างน้อย ไม่มีบุคคลที่เป็นภัยเป็นอันตราย แต่มีบุคคลที่สบายใจ ที่เกื้อกูลหนุนกัน พร้อมทั้ง จะช่วยเหลือ ชื่นชูจิตใจ เอื้อธรรมเอื้อปัญญา วัดต้องเป็นตัวอย่างของถิ่นธรรมเนียม มี น้ำอุดม มีร่มไม้งาม แล้วก็มีพื้นถิ่นบริเวณที่สะอาด เรียบร้อย ชวนใจให้สดชื่น แจ่มใส โน้มใจสู่ความสงบ ความเบิกบานชื่นใจพาให้เกิดปีติปราโมทย์ได้ง่าย

พระภิกษุสงฆ์ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำเร็จทุกรูปเป็นเจ้าอาวาสวัดที่มีภาวะผู้นำ ในการบริหารศรัทธาของชาวบ้าน ชักชวนพระลูกวัดให้ดูแลวัดให้เป็นถิ่นที่ธรรมเนียม ทำวัดให้เป็น ศูนย์กลางทางกิจกรรมของสังคม ทำหน้าที่ในการประสานงานของทุกหน่วยงานเพื่อร่วมกันพัฒนา ชุมชนทุกระดับเท่าที่พื้นที่จะเอื้อให้เกิดการทำงานร่วมกัน การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ท่านไม่ได้สงเคราะห์แต่เพื่อนมนุษย์ ท่านให้ความสงเคราะห์ต่อระบบนิเวศน์ โดยวางตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ท่านเชื่อว่ามนุษย์ต้องไม่ทำลายหรือบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างไม่มีขีดจำกัด (ไม่สิ้นโดย) เพราะไม่เช่นนั้นมนุษย์จะต้องได้รับความเดือดร้อนใน ที่สุด ดังเช่นที่สัตว์ในพระสูตรนั้นได้รับผลกระทบจากการกระทำที่พวกเขาได้ทำลงไปต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และยิ่งพวกสัตว์มีศีลธรรมเสื่อมลงไปเท่าใดธรรมชาติสิ่งแวดล้อมก็ยิ่งลดความอุดม สมบูรณ์ลงไปเท่านั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยที่ปรากฏอยู่ในปฏิจสมุปบาทที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับ”

พระภิกษุสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในพุทธศาสนา จะต้องศึกษาและปฏิบัติจนบรรลุจุดมุ่งหมาย การบวช เกิดคุณสมบัติอันดีงามในตน 9 ประการ ได้แก่

- 1) เป็นผู้ปฏิบัติดี (สุปฏิปันโน) หมายถึง ปฏิบัติดีถูกต้องตามพระธรรมวินัย
- 2) เป็นผู้ปฏิบัติตรง (อุชุปฏิปันโน) หมายถึง ปฏิบัติตรงตามพระธรรมวินัย ไม่แสดงมายา สาถาย หลอกหลวงโลก
- 3) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้จริง (ญายุปฏิปันโน) หมายถึง ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็น สัจจะ อย่างแท้จริง

- 4) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ (สามิจปฏิบัติโน) หมายถึง เป็นผู้ที่มีศีลจริยวัตรเป็นที่น่านับถือ น่าศรัทธา
- 5) เป็นผู้ควรแก่การคำนับ (อาหุเนโย) หมายถึง ควรแก่การให้ความเคารพ
- 6) เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ (ปาหุเนโย) หมายถึง ควรแก่การได้รับการต้อนรับในการมาเยือนหรือไปเยือน
- 7) เป็นผู้ควรแก่การทักษิณา (ทักษิเนโย) หมายถึง เป็นผู้ควรแก่การรับของที่เขาจะถวาย
- 8) เป็นผู้ควรแก่การอัญชลีกรรม (อัญชลีกรรมโย) หมายถึง ควรแก่การกราบไหว้บูชาของประชาชน
- 9) เป็นนาบุญของโลก (อนุตตริง ปุณฺณุกเขตตัง โลกัสส) หมายถึง เป็นบุคคลที่สมควรแก่การทำบุญของประชาชน คุณสมบัติของพระสงฆ์เหล่านี้ จะเกื้อกูลให้พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทต่อสังคมได้ดี

เมื่อมีคุณสมบัติครบทุกประการดังที่กล่าวมาแล้ว พระภิกษุสงฆ์จึงเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในสังคมไทย วัดจึงเป็นสถานศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ให้การศึกษาอบรม แม้ในปัจจุบัน การบวชเรียนไม่ใช่กระแสหลักของสังคมไทยเหมือนในอดีต เนื่องจากแนวคิดทางการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป แต่วัดและพระภิกษุสงฆ์ยังคงเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม เป็นศาสนสถาน ที่ประชาชนใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและชีวิต พระภิกษุสงฆ์ยังคงทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้วัดยังคงเป็นสถานสงเคราะห์ เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรเพื่อให้ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่พบปะสนทนา รวมถึงเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม รวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งเป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่างๆ ของชาวบ้านโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษา ปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์บางรูปที่มีบารมีมากๆ ได้รับศรัทธาและเอกลาภจากการถวายของประชาชน จะนำทรัพย์เหล่านั้นมาช่วยเหลือสงเคราะห์ประชาชนและสร้างการสาธารณูปการแก่ประชาชน เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สถานเอนามัย นอกจากการสงเคราะห์ด้านวัตถุดังกล่าว ในด้านจิตใจพระภิกษุสงฆ์ยังคงเป็น ศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีการตั้งศูนย์การอบรมพัฒนาจิต ศูนย์วิปัสสนา เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนให้พบกับความสงบความสุข ปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์จึงยังคงมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมอยู่มาก แม้จะด้อยกว่าในอดีตไปบ้าง จากการศึกษาของ พระไพศาล วิสาโล ซึ่งให้เห็นว่าบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ควรจะต้องปรับปรุง ต้องไม่จำกัดเฉพาะการเทศน์เท่านั้น แต่ต้องขยายมิติออกไป โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชน การสังคมสงเคราะห์ พระสงฆ์จะต้องไม่ทิ้งประชาชนต้องแสดงให้เห็นว่าโลกกับธรรมไม่ได้แยกกัน ต้องออกไปหาชาวบ้าน ไม่ทำตนลอยอยู่เหนือปัญหา (พระไพศาล วิสาโล, 2546)

พุทธศาสนามีหลักธรรมที่แสดงทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมในด้านที่ให้นุชนิยมจิตใจและการกระทำ ประสานสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เพราะพุทธศาสนาถือว่าจิตใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ระบบจริยธรรมจึง ต้องประสานต่อเนื่องกันโดยตลอดทั้งด้านจิตใจและความประพฤติทางกาย และถือว่าจิตใจเป็น จุดเริ่มต้น เมื่อมนุษย์มีจิตใจและทัศนคติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพยายามลดโลภะ โทสะ โมหะลง ย่อมทำให้นุชนิยมแนวคิดเข้าใจสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม และดำเนินชีวิตอยู่ในหลักมัชฌิมาปฏิปทาเริ่มต้นด้วยมีสัมมาทิฐิ คือมีความเห็นที่ถูกต้องกับ สิ่งแวดล้อม เช่น มีแนวคิดที่ให้นุชนิยมรับสิ่งทั้งปวงว่าตกอยู่ในกฎความไม่เที่ยงแท้ ความ เปลี่ยนแปลง และความไม่มีตัวตน เช่นเดียวกันจึงไม่ควรเบียดเบียนและทำลายล้างกัน เป็นต้น หลัก ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดของพุทธศาสนานั้น พระพุทธศาสนาถือว่าต้อง เริ่มต้นด้วยการมีสัมมาทิฐิเสียก่อน เพราะสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) คือความเข้าใจในโลกและชีวิต ตามอริยสัจสี่ สัมมาทิฐิ จึงมีความสำคัญไม่เพียงแต่ขจัดโมหะ อันเป็นความเขลาและหลงผิด ซึ่งเป็น ต้นตอหนึ่งของกิเลสในตัวมนุษย์เท่านั้น ยังมีฐานะเป็นจุดเริ่มต้นสู่บรรพชาทั้งเจ็ดที่เหลืออีกด้วย (สุนทร ภาณ เทชะพะโลกุล, 2534) ถ้าจะเปลี่ยนวิถีชีวิตของมนุษย์ให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ต้องเปลี่ยนจิตใจ ให้ลดความโลภโกรธและหลง ควบคุมการใช้ชีวิตให้อยู่ในหลักมัชฌิมาปฏิปทา เริ่มต้นด้วยการมี สัมมาทิฐิ คือมีความเห็นถูกต้องเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมก่อน (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2538) แสดงให้เห็นว่าหากมนุษย์มีความเห็นที่ถูกต้องว่า สิ่งแวดล้อมมีคุณค่าต่อการ พัฒนาทางร่างกาย จิตใจ และปัญญาของมนุษย์แล้ว ย่อมที่จะทำให้นุชนิยมความรักและความเคารพ ต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมกันนั้นก็ทำให้นุชนิยมปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย

จะเห็นว่าความสำเร็จในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ท่านเป็นเจ้าอาวาสผู้นำแห่งหมู่พระภิกษุสงฆ์ จึงสามารถสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ลูกวัดให้ดำเนินงานตามกิจวัตรเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม อีกทั้งประชาชนให้ความเลื่อมใส เคารพ ศรัทธา และน้อมนำคำสอนมาปฏิบัติตาม เป็น การปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่

การเทศน์สั่งสอน ทุกครั้งที่เป็นวันพระ วันสำคัญทางศาสนา หรือในงานพิธีกรรมต่างๆ จะ สอดแทรกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทศน์เกี่ยวกับธรรมะกับธรรมชาติ ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การทำให้อุตุ ด้วยการทำโครงการสาธิตในวัด การเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรกร การต่อสู้กับการบุ กรุกป่า การทำลายป่ารูปแบบต่างๆ การล่าสัตว์ การร่วมมือกับภาคีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน

การสื่อสารสังคม ด้วยการขอความร่วมมือจากสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ช่องทางสื่อสารทุกรูปแบบที่จะช่วยจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ระหว่างปัญหาชาวบ้านถูกไล่ที่ทำมาหากิน กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และนักการเมืองท้องถิ่น การเป็นที่เคารพศรัทธา ทำให้สามารถไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทที่เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พื้นที่ป่าไม้ การใช้น้ำ ในบริเวณนั้น

การอาศัยอยู่ในวัดป่าชุมชน ตั้งวัดในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อดูแลรักษาป่า ป้องกันปัญหาไฟไหม้ป่า ปลุกต้นไม้เพิ่มพื้นที่ป่า สร้างแหล่งน้ำซับ ทำบ่อน้ำ จนสภาพป่ากลับมาสมบูรณ์ สัตว์ป่ากลับมาอาศัย ชุมชนร่วมรักษาป่าต้นน้ำ พระสงฆ์ได้เจริญสมณธรรมในป่า

การฝึกอบรมแหล่งศึกษารธรรมชาติ ทำเส้นทางเดินศึกษารธรรมชาติ ทำวัดให้เป็นที่ศึกษาดูงาน อบรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กับประชาชนทั่วไป นักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจทั่วไป

การสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ป่าไม้ เมื่อมีการให้ความรู้ ทำให้ดู ชวนกันทำ ทำไปได้สักพัก ก็ขยายผลชวนหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมทำด้วย จนเกิดการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ขึ้นในพื้นที่

การทำอย่างต่อเนื่อง เช่น การปลูกต้นไม้ทุกปี ในวันสำคัญ โดยความร่วมมือกับโรงเรียน สถานที่ราชการในพื้นที่ จัดให้มีการเรียนรู้พรรณไม้ต่างๆ ในป่าในทุกวันพระ

การทำงานพัฒนาเพื่อให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยให้ชุมชนพึ่งตนเอง สร้างระบบของชุมชน ให้ชุมชนหลุดพ้นจากการใช้สารเคมี พื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ พันธุ์ไม้ ดิน แหล่งน้ำ

การทำสวนสมุนไพร ร่วมมือกับสถาบันการแพทย์ มหาวิทยาลัย นำสมุนไพรหายากมาปลูกไว้ในบริเวณวัด สร้างเครือข่าย เช่น เครือข่ายหมอเมืองล้านนา

การจัดทำค่ายคุณธรรมจริยธรรม โดยวัดเป็นศูนย์อบรมให้เยาวชนจากสถาบันการศึกษามาเข้าค่าย มีการอบรมมัคคุเทศน์น้อย การบรรพชาสามเณรดูร้อน การเดินธรรมยาตราไปยังพื้นที่ปลูกป่าและอนุรักษ์ป่าไปจนถึงต้นน้ำ เพื่อปลูกฝังความรู้เรื่องธรรมชาติ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เขา อากาศ

การขอขมาบาปพื้นที่คืนจากผู้บุกรุก พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เมื่อได้มาให้พระสงฆ์ลุกวัดมาอยู่ปฏิบัติธรรมเพื่อป้องกันการบุกรุกซ้ำ ขอความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เพื่อปลูกป่าและขยายพื้นที่ป่าออกไป

กล่าวได้ว่าพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูปได้แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำ โดยท่านเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ท่านเป็นผู้นำ เป็นตัวแทนในการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม ท่านเป็นนักคิด และรับความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา กับชุมชน หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ท่านเป็นผู้ประสานงานทำให้เกิดการทำงานที่ราบรื่น เกิดประสิทธิภาพในการ

ทำงาน และประสานงานกับภายนอกให้เกิดภาคีเครือข่ายร่วมคิด ร่วมจัดการศึกษา เป็นผู้ประนีประนอมเมื่อเกิดปัญหา (ดังที่กล่าวมาในบทที่สอง)

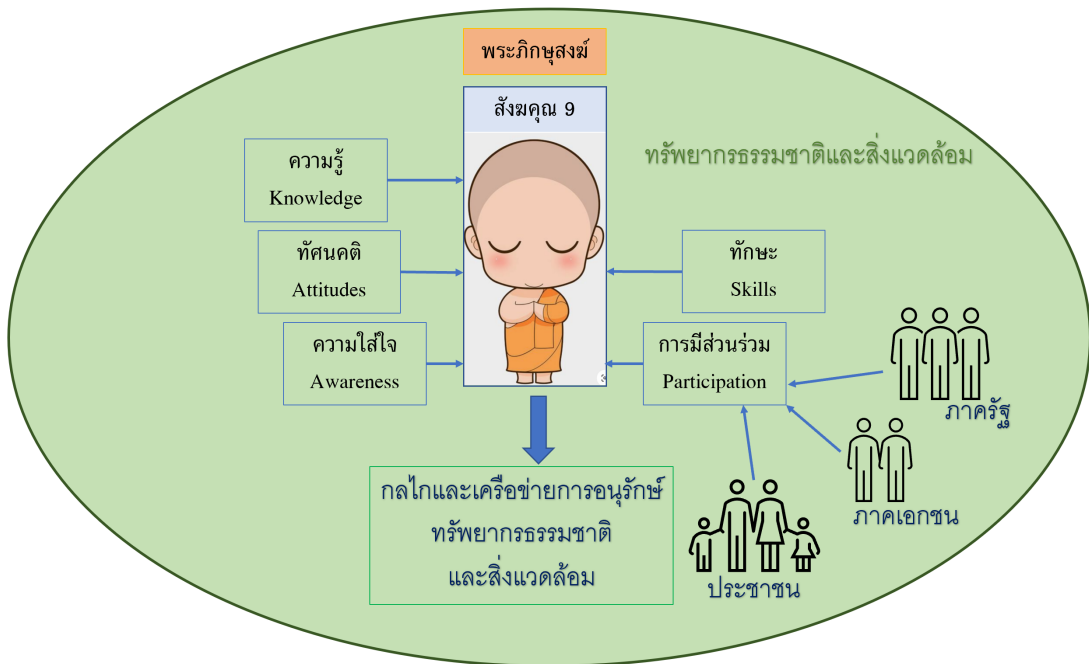
การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของพระภิกษุสงฆ์ จากการศึกษาครั้งนี้มีลักษณะหนึ่งที่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปปฏิบัติคือ การใช้ธรรมะร่วมกับธรรมชาติเพื่อพัฒนาคนและสังคมที่ท่านดำรงอยู่ ดังที่ พระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งกล่าวว่า “ใช้ธรรมะเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ธรรมชาติ ใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องมือเข้าถึงธรรมะ” ท่านเห็นว่า “ควรเป็นบทบาทพระภิกษุสงฆ์และวัดทุกแห่ง เพราะพระภิกษุสงฆ์มีพลัง มีเวลามากควรเป็นผู้นำบุคคล ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนให้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ดึงคนให้เข้าถึงวัด สร้างวัดให้ร่มรื่นด้วยธรรมชาติ ให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจเป็นแสงสว่างแห่งปัญญา หากทุกวัดทำเช่นนี้ ฝนป่าในประเทศไทยคงเพิ่มขึ้นทั่วทุกหนแห่ง”

พระภิกษุสงฆ์ที่ทำงานสำเร็จทุกรูป เป็นศูนย์กลางของชุมชน ท่านออกไปหาชาวบ้าน ไปหาชุมชน ท่านมีความใส่ใจ (Awareness) ต้องการช่วยให้ชุมชนและสังคมมีความตระหนักและไวต่อการตอบสนองเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ท่านเทศน์สั่งสอน (Knowledge) เพื่อให้ชุมชนและสังคมเข้าใจพื้นฐานการทำงานของธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ท่านทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดค่านิยม และความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และมีแรงใจในการร่วมปกป้อง รักษา และปรับปรุงสิ่งแวดล้อม (Attitudes) ท่านทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานเพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดทักษะ (Skills) ที่จำเป็นในการแก้ปัญหา และดำเนินการตรวจสอบตลอดจนร่วมหาทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ท่านไม่ได้ทำเพียงลำพังท่านชวนชุมชนและทุกภาคส่วนร่วม (Participation) มีประสบการณ์ในการนำความรู้และทักษะที่มี ไปใช้ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สิ่งที่พระสงฆ์ทุกท่านทำเป็นรูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) ตามแนวคิดของ UNESCO ซึ่งกำหนดเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์ตระหนักและเข้าใจการอยู่ร่วมกันของสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงเศรษฐกิจสังคมและการเมืองด้วยการให้โอกาสมนุษย์ได้พัฒนาความรู้ (knowledge) คุณค่า (value) และทัศนคติ (Attitude) การตัดสินใจ (commitment) และทักษะ (skill) เพื่อร่วมกันหาทางออกแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและการป้องกันปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นตลอดจนสร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตใหม่เพื่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม (UNESCO,2018)

พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปได้แสดงบทบาทของท่านตามสังคมที่ท่านดำรงอยู่ โดยทุกท่านทำหน้าที่ให้การศึกษา ฝึกอบรมและสร้างความตระหนักของสาธารณชน (Education, Training and Public Awareness) ประชาชนเป็นจำนวนมากยังขาดความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกิจกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากขาดข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ ท่านได้เพิ่มพูนความรู้สึก (sensitivity) และการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ท่าน

ช่วยให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและจริยธรรม การมีค่านิยม ทักษะ ทักขะ และพฤติกรรมที่จะส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งพระสงฆ์บางท่านให้ความรู้แก่ประชาชนไม่เฉพาะในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพและกายภาพเท่านั้นแต่รวมถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย ซึ่งถือว่าท่านทำเรื่องการพัฒนามนุษย์(Human Development) ด้วย ท่านทำให้ประชาชนทุกๆวัยได้รับความรู้และการศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อม ท่านนำเอาแนวคิด เรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา รวมทั้งเรื่องประชากร รวมไว้ในโครงการที่ท่านดำเนินการ โดยมีการวิเคราะห์ถึงสาเหตุในประเด็นปัญหาที่สำคัญ ท่านได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคมในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โดยสรุป รูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการเป็นผลสำเร็จ เกิดจากท่านเป็นผู้ประกอบด้วยสังฆคุณ 9 มีภาวะผู้นำ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ได้รับความเคารพ ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา มีความประพฤติปฏิบัติตามคุณสมบัตินับถึง 10 คือเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้จริง เป็นผู้ปฏิบัตินานับถือ เป็นผู้ควรแก่การคำนับ เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่การทักขิณา เป็นผู้ควรแก่การอัญชลีกรรม เป็นนาบุญของโลก ท่านทำให้ชุมชนและสังคมอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมด้วยหลัก AKASP คือ การสร้างความตระหนัก (Awareness) การให้ความรู้ (Knowledge) การสร้างทัศนคติ (Attitudes) การมีทักษะ (Skills) และการมีส่วนร่วม (Participation) ซึ่งเป็นวิธีการให้การศึกษาสิ่งแวดล้อม ที่พระสงฆ์สามารถนำไปดำเนินการได้ ดังภาพ

ภาพ รูปแบบการทำงานด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมของพระสงฆ์

บรรณานุกรม

- กลุ่มเสขิยธรรม. กองเลขานุการ. (2535). พระกับป่าไม้ความจริงที่หายไป. สรุปรการเสวนา
พระสงฆ์กับความสอดคล้องระหว่างพระธรรมวินัย และ กฎหมาย. กรุงเทพฯ:
เมืตทราย.
- ทวีวัฒน์ บุญศิริวิวัฒน์. (2538) พุทธาส ภูมิภาค: ธรรมิกสังคมนตรี กับ ธรรมชาติ (1) .
กรุงเทพธุรกิจ. (22 ตุลาคม) : 7
- เนืองน้อย บุญเนตร. (2537). จริยศาสตร์สภาวะแวดล้อม: โลกทัศน์พุทธปรัชญาและ
ปรัชญาตะวันตก. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ปตท.จำกัด (มหาชน). (2550). รางวัลลูกโลกสีเขียว.สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก
<http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2545/personal-04.html>
_____ . (2550). รางวัลลูกโลกสีเขียว.สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559, จาก
<http://pttinternet.pttplc.com/greenglobe/2548/personal-06.html>
- ปริญญา นุตาลัย และคณะ. (2535). จริยธรรมสิ่งแวดล้อม. (เอกสารอัดสำเนา).
- พุทธทาส ภูมิภาค.(2533). พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกล
คิมทอง.
- พระธรรมปิฎก. (2537). คนไทยกับป่า. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมมิก
จำกัด.
- _____. (2538). พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ :
บริษัทสหธรรมมิกจำกัด.
- _____. (2551). การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลคิม
ทอง.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ.
กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.
- _____. (2553). ชาวพุทธกับการรักษาป่า. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้ กระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- _____ . (2560). ลำธารริมลานธรรม ฉบับสมบูรณ์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี : ภาพพิมพ์.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ชัมมจิตโต). (2538). ธรรมะสำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมมิกจำกัด.
- พระสมบุรณ์ ปุณฺณปุญฺโญ. (2554). บทบาทของพระสงฆ์วัดพระบรมธาตุคอยผาส้ม ในการส่งเสริมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระสันติ นูชิต. (2545). บทบาทของพระสงฆ์สายวัดป่าจังหวัดร้อยเอ็ดในการจัดการทรัพยากรป่าไม้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภัทรภรณ์ สิริกาญจน และฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2537). พุทธศาสนา. ใน ภัทรภรณ์ สิริกาญจน (บรรณาธิการ). ความรู้พื้นฐานทางศาสนา (หน้า 35-50). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชพันธุ์แห่งประเทศไทยฯ. (2536). พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์.
- วราพร ศรีสุพรรณ. (2534). ความสมถะและสันโดษในสังคมไทย. ในวราพร ศรีสุพรรณ (บรรณาธิการ) การพัฒนาที่ยั่งยืน: ทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- วินัย วีระพัฒนานนท์. (2538). สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ). 5 ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับชาติ โจทย์ใหญ่ ท่าทายพัฒนา. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2559, จาก <http://tdri.or.th/tdri-insight/2016-08-14/>.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). ตอบเรื่อง พ.ร.บ. คณะสงฆ์. กรุงเทพฯ : ผลิตivism
- สมชาย เตชะพรหมพันธ์ และสุรินทร์ มัจฉาชีพ. (2532). ทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

- Sivaraksa, S., Dulayakasem, U., Viriyaphinij, A., Chamduang, N. & Watts, J. (1993). Buddhist perception for desirable societies in the future, A Paper prepared for the United Nations University, Suksit Siam & Kled Thai, Bangkok.
- Thurman, R. (1992). 'Buddhist views on the environmental crisis', in F. B. Miracle, (ed.) Conference Proceedings on Human Values and the Environment, Wisconsin Academy of Sciences, Arts and Letters, Wisconsin, pp. 23-31.
- UNESCO. (2018). Issues and trends in Education for Sustainable Development. Paris: UNESCO.